

ŽEMAIČIŲ žemė

2026 / 5 (160)

Telšių vaikų ir jaunimo folkloro ansamblis „Čiučiuruks“ Palangos Jurginių šventėje 2026 metais.

Eglės Mekuškienės nuotrauka

„Draugystė“. Palangos Jurginių
šventės akimirka. 2026 m.

Eglės Mekuškienės nuotrauka

KULTŪRA
ISTORIJA
ŠVIETIMAS
SUKAKTYS
TEATRAS
LITERATŪRA

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026/ 5 (160)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

2

12-13

57-59

60-63

- 2
3-11 „Šiomet penkios „Aukso paukštės“ nusileidžia Žemaitijoje“
Lina Misiulytė. „Nėgių žvejybos Šventosios upėje tradicija –
vertybė, jau įrašyta į Lietuvos nematerialaus kultūros pa-
veldo vertybių sąvadą“
- 12-13 „Palangoje – ne tik šį pavasarį, vasarą, bet ir rudenį dailės
mylėtojus džiugins paroda „Marija Švažienė: gobelenai ir tapyba“
Danutė Mukienė. „Iškalbinga XX a. I p. lietuviška spauda“
14-17 Janina Bucevičė. „Žemaičių prietelius“ – laikraštis, kūręs
18-20 modernaus žemaičio tapatybę“
- 21-23 Antanas Kavaliauskas. „Senovės žemaičių laidojimo pa-
pročiai. IV dalis: Darbo įrankiai kapuose“
- 23-24 „Žemaičių tarmės, 1 dalis. Žemaičių tarmės krašto istorija“
25-28 „Iš Salantų krašto kilęs kalbininkas prof. Antanas Salys“
29-31 „Poezija Žemaičių ir Lietuvos. XIX amžius“
32 „Apie tai, kas mūsų visuomenei buvo ir yra aktualu“
33-34 „Jaunatviškai ir kūrybingai Mažeikių teatro trupei VISAVI –
jau 35“
- 35-38 Danguolė Želvytė. „Kur ieškoti informacijos kurimam savo
šeimos, giminės genealoginiam medžiui?“
- 39-41 „Suskaitmenintos ir www.limis.lt paskelbtos Kretingos mu-
ziejuje saugomos bažnyčių metrikų knygos, jų fragmentai“
42-53 Rudis Edvards. „Sėmuona malūnā“
54-56 Bliūdžiuvienė Regina. „Api Petruseli i anuos zgrebnumeli“
57-59 „Iš Žemaitijos į Vilnių studijuoti atvykęs ir čia gyvenęs, kū-
ręs išskirtinio talento dailininkas Jonas Švažas“
- 60-63 Bonifacas Vengalis. „Vilniaus žemaičių kultūros draugija
surengė Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus
metų minėjimą“
- 64 Jonas Bukantis (1948.05.29–2026.04.19)
65 Aldona Elena Puišytė-Grigaliūnienė (1930.01.04–2026.04.20)
66 Albertas Laurinavičius (1941.07.19–2026.04.11)
- 1-4 viršeliai: Eglės Mekuškienės nuotraukose – 2026 m. balandžio 22-
26 dienomis Palangoje vykusios Jurginių šventės
(festivalio „Jurgi, paimk raktus“) akimirkos

REGĖJUONU KULTŪRĖNIŲ INICETIVŲ CĖNTRŲ.
LEIDĖNI SODARĖ, MAKETAVA
REDAKTUORĖ Mukienė Danutė.

ŽŪRNALA REDAKCĖNĖ TARĪBA: Butrėms Aduoms,
Daujuotitė Vėktuorėjė, Jolanta Skurdauskienė,
Sungailienė Loreta, Mukienė Danutė.

ISSN 2783-6436
Regėjuonu kultŪrėniŲ inicetivŲ cėntrŲ,
GERBUTAVIČIAUS G. 10-213, + 370 687 47 550
El. p. zemaiciu@gmail.com
<http://www.zemaituzeme.lt>

Šiemet net penkios „AUKSO PAUKŠTĖS“ nusileidžia Žemaitijoje

„Aukso paukštė“ – prestižinis, aukščiausias mėgėjų meno dalyvių apdovanojimas Lietuvoje, kuris kasmet skiriamas ryškiausiems šalies meno saviveiklos kolektyvams (chorams, teatrams, šokių kolektyvams, folkloro, dainų ir šokių ansambliams, liaudies muzikos ir pučiamųjų instrumentų orkestrams) bei jų vadovams ir kitoms tautinei kultūrai nusipelnusioms asmenybėms.

„Aukso paukštės“ apdovanojimą yra įsteigęs ir jį skiria Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC). Šis apdovanojimas yra tapęs kokybės ženklu, liudijančiu svarų apdovanotų kolektyvų ir asmenų indėlį į kultūros tradicijų puoselėjimą bei meistriškumą. Kaip pažymi LNKC, šiuo apdovanojimu siekiama ne tik išryškinti, viešai pristatyti bei pagerbti geriausius mėgėjų meno kolektyvus, jų vadovus, tautinei kultūrai nusipelnusias asmenybes, bet ir atkreipti visuomenės dėmesį į mėgėjų meninę kūrybą, jos reikšmę krašto kultūrai.

Už 2025-ųjų veiklą „Aukso paukštės“ yra paskirtos dvylikai laureatų, tarp kurių net penki veikia Žemaitijoje. Nominacija „2025 metų teatras“ pagerbta Telšių Žemaitės dramos teatro suaugusiųjų trupė (vadovas Donatas Žilinskas), „2025 metų choro“ vardas suteiktas Šiaulių kultūros centro kameriniam chorui „Atžalynas“ (vadovas Mindaugas Žalalis), „2025 metų folkloro kolektyvas“ – Kelmės kultūros centro folkloro ansambliui „Judlė“ (vadovė Angelė Jovaišaitė), „2025 metų liaudiškų šokių kolektyvas“ – Plungės kultūros centro studijai „Suvartukas“ (vadovė Ilona Baltikauskaitė), o nominacija „Naujai susikūręs kolektyvas“ atiteko Jurbarko kultūros centro jaunių liaudiškų šokių kolektyvui „Sūkurėlis“ (vadovė Kristė Donauskienė).

Plungės kultūros centre (Senamiesčio a. 3, Plungė) „Aukso paukštė“ Plungės kultūros centro vaikų ir jaunimo liaudiškų šokių studija „Suvartukas“ iškilmingai įteikta šių metų balandžio 25 dieną.

Statulėlė „Aukso paukštė“

Telšių Žemaitės dramos teatro suaugusiųjų mėgėjų trupė šiuo apdovanojimu gražiai pagerbta ir apdovanota balandžio 28-ąją Telšių kultūros centre (Respublikos g. 18, Telšiai).

Kelmę „Aukso paukštė“ pasieks gegužės 8 dieną. Ji Kelmės kultūros centro folkloro ansambliui „Judlė“ bus įteikta Kelmės „Aukuro“ pagrindinės mokyklos salėje (J. Janonio g. 9, Kelmė) 18 valandą.

Jurbarko kultūros centro jaunių liaudiškų šokių kolektyvas „Sūkurėlis“ atskrendančios „Aukso paukštės“ lauks gegužės 10 d. 15.00 valandą Jurbarko kultūros centre (Dariaus ir Girėno g. 94, Jurbarkas).

Šiaulių kultūros centro kamerinį chorą „Atžalynas“ šiuo apdovanojimu numatyta gražiai pagerbti birželio 6 d. 16 val. Šiaulių kultūros centro Didžiojoje salėje (Aušros al. 31, Šiauliai).

Tekstas parengtas pagal LNKC informaciją

NĖGIŲ ŽVEJYBOS Šventosios upėje tradicija – vertybė, jau įrašyta į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių SĄVADĄ

Paraišką dėl nėgių žvejybos Šventosios upėje (Baltijos jūros intakas) tradicijos kaip vertybės įrašymo į Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą (toliau Sąvada) praėjusiais metais Lietuvos nacionaliniam kultūros centrui pateikė Palangos kurorto muziejus. Ją parengė šio muziejaus muziejininkė Lina Misiulytė. Jai talkino būrys šventojiškių, tarp jų: Gediminas, Valdas, Inga Venckauskiai, Gytis Venckus, Mikelis Balčius, Antanas Valiukas, Gintaras Petrauskas, Robertas Daukšas, Jonas Putrius, Užkanavės gyventojas Leonardas Skirpstas. Jie dalinasi sukauptomis žiniomis apie senąsias nėgių žvejybos tradicijas ir jų puoselėjimą Šventojoje. Įrašius vertybę į Sąvadą, jos išsaugojimu rūpinasi Palangos kurorto muziejus, Palangos miesto savivaldybė ir Šventosios žvejų bendruomenė.

Apie nėges, o ypač jų žvejybos specifiką, Lietuvoje nedaug kas žino. Kas tokią žvejybą praktikoja, kuo ji išskirtinė ir svarbi visuomenei, kodėl ją prirėikė įrašyti į Sąvadą. Apie tai kalbamės su minėtos Paraiškos autore **LINA MISIULYTE**.

– Kas per žuvis yra nėgė ir kuo ji išskirtinė, kur sutinkama ir kur žvejojama?

– Nėgė – nėginių šeimos žuvis, unгурų primenantis vandens gyvūnas. Enciklopedijose apie šią žuvį pateikiama tokia informacija: Upinė nėgė (lot. *Lampetra fluviatilis*) – nėginių (lot. *Petromyzonidae*) šeimos vandens stuburinis gyvūnas, kuris

Nėgių gaudyklė Šventosios upėje. 2025 m. Nuotrauka Lino Ragainio

priklauso bežandžių antklasiui. Jos kūnas ilgas, cilindriškas, jo viršutinė dalis pilkšvai melsva, žalsva ar rusva, be dėmelių. Pilvas pilkšvai baltas, dažnai išmargintas taškeliais. Kūno šonuose ties galva yra 7, labai retai 4 ar 5 poros žiauninių angų. Kūno ilgis 25–50 cm, svoris 80–130 g. Neršti migruoja į upes gegužės pabaigoje–birželio pradžioje, kai vandens temperatūra būna apie 12 laipsnių. Neršia seklumose ant žvyro grunto, grupelėmis. Po neršto žūva. Vislumas – 4–40 tūkst. ikrelių.

Šventoji – Mėguvos krašto upė, vienas iš nedau gelio Lietuvos vandens telkinių, kuriuose natūraliai gyvena ir migruoja nėginių šeimai priklausančios upinės nėgės. Jos Lietuvoje vietos žmonių dar vadinamos devynakėmis, septintaškėmis, vijūnais, minagais, o nėgių jaunikliai – vingiliais.

Seniausios aptiktos nėgių fosilijos rodo, kad nėgėms kaip rūšiai yra apie 360 milijonų metų, tačiau jų kūno sandara per tokį ilgą laikotarpį nedaug pa-

(Nukelta į 4 p.)

Upinė nėgė. Nuotrauka Gintaro Petrausko

Šventojiškių žvejų šeima apie 1931–1933 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Palangos kurorto muziejaus rinkinių, gauta iš danų inžinieriaus Søren Møller Pedersen

Į venterinę valtį traukiama nėgių gaudyklė. XX a. 4 deš. Fotografas nežinomas. Lietuvos jūrų muziejaus nuotrauka

sikeitė. Gigantai dinozaurai atsirado 100 milijonų metų vėliau negu nėgės ir jau išnyko, o šios „siurbtukės“ juos ir daugybę kitų gyvūnų rūšių pergyveno, migruodamos, virsdamos iš bestuburių į stuburines ir misdamos kitų žuvų krauju. Mokslininkai teigia, kad dėl unikalumo šios žuvys gali būti pasitelktos sudėtingiems biologiniams klausimams nagrinėti.

Nėgės pasižymi savitu gyvenimo ciklu. Šioms rūšims būtina švari, tekančio vandens upė, tinkama nerštui ir lervoms vystytis. Tai praeivė žuvų rūšis, gyvenanti tiek jūroje, tiek gėlame vandenyje. Kaip pasakoja Šventosios žvejys Antanas Valiukas, nėgės žiemą palenda upėje po krūmais, o neršia pavasarį. Po neršto mažosios žuvytės 4 metus gyvena upėje, o kai užauga, išplaukia į jūrą. Dažniausiai nėgės prisiurbia prie jau kiek paaugusių plekšnių ir otų – prisitvirtinusios prie jų įlenda į žuvų žiaunas ir siurbia iš jų kraują. Prie mažų žuvyčių jos prisiurbti negali.

Nėgės aptinkamos Baltijos, Šiaurės jūrose, Atlanto vandenyno pakrantėse Europoje (nuo Norvegijos iki Viduržemio jūros) bei į šiuos vandenius įtekančiose upėse. Upinės nėgės yra žvejojamos Švedijoje, Suomijoje, Rusijoje, Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, tačiau ženklia ekonomine verte ši žvejyba turi tik Latvijoje ir Suomijoje.

Lietuvoje nėgės dabar žvejojamos Nemune, Šventojoje (Baltijos jūros intakas), Akmenoje-Danėje, Minijoje ir Kuršių mariose, tačiau ši žvejyba menkai išvystyta. Nėgių gaudymas Nemuno žemupyje vyksta vangiai dėl žvejybos įrankių archajiškumo, eksploatavimo sudėtingumo, brangumo bei pasienio zonos reikalavimų. Rudens metu nėgės intensyviau žūklaujamos tik Šventosios upės žemupyje.

– *Ką galėtumėt papasakoti apie nėgių žvejybos istoriją mūsų pajūryje?*

– Šventosios apylinkėse žmonės įsikūrė dar vėlyvajame neolite, kai atslūgus Litorinos jūrai dabartinės Baltijos jūros pakrantėse žmonėms susidarė palankios sąlygos gyventi ir verstis žvejyba. Prie nedidelių ežerėlių ir lagūnų gyvenę žmonės tada žvejojo otus, plekšnes, ungurius, lašišas, tunus ir nėges. Beje, nėgės dėl specifinės savo kūno sandaros nepalieka archeologinių pėdsakų. Tada prie Baltijos jūros gyvenę šventojiškiai patys pasigamindavo visus žvejybai reikalingus įrankius: iš karnų nusipindavo tinklus, pasigamindavo bučius, plūdes, specialias šakes unguriams gaudyti, išsiskobdavo luotus.

Archeologiniai tyrimai rodo, kad žvejyba čia nuo pat gyvenviečių susiformavimo pradžios buvo svarbiausias vietinių gyventojų amatas ir pagrindinis maisto bei pragyvenimo šaltinis. Tai patvirtina ir 1679 m. Šventosios inventorius, kuriame daug miestelėnų turėjo apmokestinamas valtis. Žvejai

buvo laikomi amatininkais – jiems mokesčiai buvo skiriami atsižvelgiant į turėtų valčių skaičių, o ne į žemės plotą. Laikui einant žvejyba paskatino atsirasti tokiems amatams kaip valčių statyba, tinklų mezgimas, lynų gamyba ir žuvies perdirbimas.

Mūsų pajūrio žmonėms žvejybos tradicijas saugoti ir plėtoti padėjo daugiau kaip prieš 300 metų įkurtas Šventosios uostas. Tarpukariu čia veikė laivų statykla, remonto dirbtuvės, žvejų artelės, kurios ne tik gaudė žuvis, bet ir rūpinosi jos apdorojimu. Sovietmečiu šis uostas taip pat buvo svarbus pajūrio krašto žvejybai bei žuvies perdirbimui.

Šventosios žvejai nėges gauda jau kelis šimtmečius. Apie šią gilią šaknis turinčią tradiciją užsimenama daugiau nei prieš šimtą metų išleistame turistiniame vadove po Memelį (Klaipėdą) ir jos apylinkes – „Führer durch Memel und Umgebung“.

Nors tikslių duomenų apie tai, kada Šventosios upėje pradėta gaudyti nėges gaudyklėmis nėra, vietos žvejai sako, kad šį amatą jie perėmė iš tėvų ir senelių, gimusių XIX amžiuje. Kraštotyrininkas Mikelis Balčius ir žvejys Gediminas Venckauskis pažymi, kad nėgių gaudymas venteriais (gaudyklėmis) Šventojoje žinomas nuo XIX amžiaus.

Nėgių žvejyba Šventosios upėje yra neatskiriama Mėguvos krašto savitumo dalis, tebeformuojanti vietos žmonių gyvenimo būdą, charakterio bruožus ir net kultūrinį kraštovaizdį. Tai gyvybinga veikla, tampriai jungianti Šventosios žvejus, išlaikanti esmines sąsajas su tradicine žvejyba bei iki šiol išlikusiais jos procesais. Ji yra gyva nematerialiojo kultūros paveldo dalis, perduodama iš kartos į kartą.

– Žuvis gaudoma tam, kad ją būtų galima paroduoti, užsidirbti pinigų, na ir, žinoma, savo pačių stalui. Ką galėtumėt papaskoti apie nėgių patiekalus? Ar jie yra mūsų pajūrio krašto kulinarinio paveldo dalis, kaip juos šventojiškiai ruošia ir ar patiekalais iš nėgių domisi restoranai, kitos maitinimo įstaigos?

– Nuo neolito laikų iki pat šių dienų nėgių žvejyba Šventojoje buvo viena svarbiausių veiklų. Šventosios kuršininkai, vertindami nėges, formavo vietos gyventojų mitybos įpročius, šventes ir bendruomenės gyvenimą, tapusį neatskiriama vietos tapatybės dalimi.

Žinių apie iš nėgių pagamintus patiekalus randa-
(Nukelta į 6 p.)

Ką tik iškeptos nėgės. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės

Žvejybai pasibaigus Šventosios žvejai kartu kepa sugautas nėges. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės

Kartais pasitaiko ir puikus nėgių laimikis. 2023 m. Nuotrauka Gintaro Petrausko

Nuotraukose (nuo viršaus): ant kranto žvejybai ruošiama nėgių gaudyklė. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės; nėgių gaudyklė surenkama ant kranto. 2025 m. Nuotraukos Gintaro Petrausko

dame jau viduramžių monarchų ir dvarų valgiaraščiuose. Istorikas Dainius Elertas, remdamasis kunigaikščio Stanislovo Radvilos dvaro dokumentais, nurodo, kad XVIII a. nėgės buvo tiekiamos dvariškiams kaip vertingas patiekalas – dažniausiai daržovių sultinyje ar kartu su kitomis žuvimis. Pavyzdžiui, 1783 m. sausio 17 d. pietų metu ponui „Jo Mylistai“ buvo pasiūlyti barščiai su silke ir „auselėmis“, parūkyta lydeka su rope, lydeka su perlinėmis kruopomis ir grybais, džiovinta Atlanto menkė iš krosnies, karpio padažas su unguriu, nėgės daržovių sultinyje. Kitą dieną, t. y. 1783 m. sausio 18-ąją, dvaro virėjas kunigaikščienei – raikytojo žmonai, pasiūlė nėges daržovių sultinyje, maršalkai – nėges su karpium daržovių sultinyje.

Nėgės – nuo seno vertinama delikatesinė žuvis, svarbi žmonių mitybai Šiaurės Amerikoje, Japonijoje ir Europoje. Už Atlanto jas gaudė ir valgė indėnų gentys, o Didžiojoje Britanijoje nėgės jau viduramžiais tapo karališku patiekalu. Yra išlikę duomenų, kad per Kalėdas ar kitas svarbias iškilmes valdovai, tokie kaip karalius Henrikas III, karalienė Elžbieta II, dovanų gaudavo nėgių pyragą.

Pasakojama, kad seniau Lietuvoje veikę restoranai, sulaukę šviežių nėgių, iškeldavo vėliavą su devyniais ar septyniais taškais – tiek nedidelių ertmių yra ant nėgės kūno. Šios žuvys būdavo kepamos ant silpnos ugnies, kad išliktų jų riebalai, parūkytos ar marinuotos acte jos būdavo eksportuojamos net į Vokietiją, Prūsiją.

Šventosios žvejai, jų šeimų nariai puikiai žino, kaip reikia paruošti ir konservuoti pagautas nėges, kurios šiame krašte taip pat laikomos ypatingomis žuvimis. Dažnas šventojiškis turi savo šios žuvies marinavimo, kepimo, sūdymo ar rūkymo receptus. Bendram švenčių ar šeimos stalui jie gali pasiūlyti įvairiai iš nėgių pagamintus patiekalus. Šios žuvys čia laikomos tradiciniu Kalėdų patiekalu, delikatesu, yra vienos mėgstamiausių.

Kalbant apie nėges Lietuvos gastronomicinėje kultūroje, ši žuvis nėra plačiai paplitusi, ypač lyginant su tuo, kaip yra Latvijoje. Žvejai pastebi, kad kepamos nėgės skleidžia specifinį, aitroką kvapą, kuris, tikėtina, yra viena pagrindinių priesausių, todėl jų nesiūlo pajūrio miestų – Palangos, Klaipėdos, Šilutės ir Rusnės – žuvies restoranai.

Tuo tarpu Latvijoje nėgių vartojimo tradicija yra giliai išsisknijusi – žmonės prie šio skonio pripranta nuo mažens. Nėgės čia yra neatsiejama kulinarinio paveldo dalis.

– *Ką žinote apie nėgių žvejybą Šventojoje laikotarpiu nuo XIX a. pab. iki XX a. pr., vėliau, kas ja rūpinosi bei kaip ji vykdavo ir vyksta dabar?*

– Per tą laikotarpį nėgių gaudymas Šventosios upėje šiek tiek pasikeitė. Seniau jas dažniausiai gaudydavo bučiukais, o kai būdavo daug nėgių, pavasarį – net rankomis, nes žuvys prisisiurbia prie akmenų. Pasak G. Venckauskio, dabar nėgių gaudymas vyksta tik kelis rudens mėnesius, kai upėje pakyla vanduo. Pavasario metu nebegaudomos, nes nėgės po žiemos nebūna labai skanios. Iš savo tėvelio Kosto Venckauskio jis yra girdėjęs, kad XIX a. pab. ir XX a. pr. Šventosios upėje nėgių būdavo labai daug, prigaudę jas veždavo parduoti į Klaipėdos turgų.

Išlikusios 1927 m. sukurtos nuotraukos liudija, kad tarpukario Lietuvoje Šventosios upėje nėgių gaudyklė būdavo pastatoma daug. Pasak dabartinių žvejų, nėgių gaudymo įranga – venteriai (gaudyklės) – nuo tų laikų beveik nepasikeitė, tad ir gaudymo tradicija išliko tokia pati, kaip ir anksčiau.

Pokario metais Kuršių marių ir pajūrio žvejai kolūkių neišvengė. Jiems priklausiusias burvaltes pakeitė kolūkio motorinės dorės. Jomis šventojiškiai plaukdavo statyti bei tikrinti tinklų, ūdų, gaudyklė upėje, mariose ir jūroje. Atplukdžius laimikį į krantą, jis čia būdavo pasveriamas ir paruošiamas pristatyti valstybei. Šventojoje tuo užsiėmė žvejų artelės „Žuvėdra“ ir „Audra“. 1958–1959 m. žvejų kolūkiai buvo pertvarkyti į valstybinius žuvininkystės ūkius. Baltijos pajūrio žvejų kolūkiai buvo sustambinti, aprūpinti jūrų žvejybos priemonėmis, artelės „Žuvėdra“ ir „Audra“ panaikintos. Naujai įkurtas Šventosios žuvininkystės ūkis buvo pavadintas „Pajūrio“ vardu. Jis gyvavo iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo.

Pirmaisiais atkurtos Lietuvos nepriklausomybės metais žvejybos verslas Šventojoje buvo menkai plėtojamas. Vėliau susikūrė privačios žvejybos įmonės, kurios žvejojo ir iki šiol žvejoja įvairias žuvis, tarp jų ir nėges. Dabar veikia keturios žvejybos įmonės, kurios Šventosios upėje gaudo nėges. Tai

Nuo viršaus: nėgių gaudyklės Šventosios upėje; žvejojami nėges šventojiškiai vieni kitiems ateina į pagalbą. 2025 m. Nuotraukos Lino Ragainio

UAB „Būtingės žuvis“, Antano Valiuko valčių nuomos įmonė, Jono Putriaus personalinė įmonė bei Gedimino Petrausko individuali įmonė. Jos rūpinasi ir nėgių realizavimu, taip prisidedamos prie verslo, kultūrinio turizmo plėtojimo ir bendruomenei svarbių pragyvenimo šaltinių išsaugojimo.

Šventosios upėje paskutinį šimtmetį žuvų sumažėjo. Žvejai sako, kad pagrindinė priežastis – žemės ir vandens tarša, netinkama ūkinė veikla bei nepalankūs natūralūs gamtiniai procesai.

Anot žvejų, mokslininkų vertinimai dėl nėgių populiacijos būklės yra teigiami, tad suteikia vilties, jog šias žuvis bus galima gaudyti ir ateityje.

– *Kokia technika, įranga, įrankiai reikalingi žvejams, gaudant nėges Šventosios upėje?*

– Kaip jau minėta, dabar gaudant nėges svarbiausia žvejybos įranga (įrankiai) yra gaudyklės (venteriai), o seniau gaudyta bučiukais. Šios žuvys gaudomos ir krepšiais, keseliais bei tiesiog rankomis.

(Nukelta į 8 p.)

Šventosios žvejai (iš kairės): Valdas ir Gediminas Venckauskiai, Antanas Valiukas, Jonas Putrius. 2025 m. Nuotrauka Lino Ragainio

Nėgių gaudyklė surenkama ant kranto ir vandenyje. 2025 m. Nuotrauka Gintaro Petrausko

Pirmieji venteriai Šventojoje pradėti naudoti prieš Antrąjį pasaulinį karą. Juos buvo išsigiję keli žvejai, tarp jų ir žvejys Mikelis Putris (tai yra nurodęs Mikelis Balčius). Be šių įrankių nėgių žvejyba sunkiai įsivaizduojama. Kad žvejyba būtų sėkminga, reikalinga ir valtis, nes be jos sunku pasiekti tinkamas vietas upėje. Dabar žvejai naudoja ir automobilius, kuriais perveža įrangą bei sugautas žuvis.

Kasdieninėje veikloje žvejams prireikia ir degalų, talpų žuvims laikyti, ledo ar šaldymo įrangos. Norint prižiūrėti tinklus, vis dar naudojami siūlai, šeivos ir žirklys, kuriomis žvejai lopo tinklus savo namų kiemuose ar garažuose.

Ne mažiau svarbi ir apranga. Patyręs žvejys žino, kad ji turi būti patogī, atspari vandeniui ir pritaikyta visiems metų laikams. Žvejų garderobą sudaro guminiai arba neperšlampami batai, striukė, lietpaltis ar termo kostiumas, skrybėlės ar kepurės, guminės pirštinės. Tai naudojama norint apsaugoti nuo drėgmės, šalčio, vėjo, saulės ir dėl pačių žvejų saugumo.

Anksčiau žvejai vėjuotu ir lietingu oru ant drabužių užsimesdavo vaškuotą drobinę striukę arba apsiaustą iš brezentinės medžiagos, batus siūdavo iš to, ką turėdavo, dažniausiai iš kiaulės ar ruonio odos. Tokie batai buvo tvirti, šilti ir nepraleisdavo vandens. Juos siūdavo patys žvejai arba vietiniai amatininkai. Kokybiškai pasiūta ir tinkamai prižiūrima avalynė dažnai tarnaudavo ne vieną sezoną.

– Kokie yra nėgių gaudymo tradicijos kaip vertybės ypatumai?

– Nėgių gaudymas turi ūkinę paskirtį. Šventojoje nuo seno ji yra praktinio, ūkinio pobūdžio – svarbi bendruomenės veikla, padėjusi išgyventi ir palaikyti vietos ūkį. Iki pat XXI a. pradžios, kai pajūrio žemės buvo nederlingos ir žemdirbystė sunkiai sekėsi, nėgių gaudymas suteikdavo papildomų pajamų bei maisto atsargų. Žvejyba čia buvo glaudžiai susijusi su metų laikų ritmu. Rudenį vyrai traukdavo prie upės, o moterys rūpindavosi laimikiu – jį apdorodavo, sūdydavo ar rūkydavo.

Mūsų laikais ši tradicija išlaikė savo ūkinę reikšmę, nors jos mastas yra daug mažesnis. Pagautos nėgės dažniausiai atsiduria ant šeimos stalo, o perteklius parduodamas vietos turguose, kaimynams latviams ar pažįstamiems. Taip iš kartos į kartą perduodama ne tik amato patirtis, bet ir bendruomeniškumo dvasia – žvejybos metu žmonės tebesieja bendra veikla, pasakojimai ir prisiminimai, liudijantys gyvą ryšį su praeitimi.

Kaip jau minėta, patiekalai iš nėgių yra reikšminga Šventosios krašto kulinarinio ir nematerialaus kultūros paveldo dalis.

Nėgių žvejyba yra glaudžiai susijusi ir su etnine kultūra. Tai rodo žvejyboje naudojami specialūs įrankiai, saviti žvejybos metodai ir žvejų sukaupta, iš kartos į kartą perduodama patirtis.

Taigi, šis amatas turi ne tik ūkinę, bet ir kultūrinę bei istorinę reikšmę, yra svarbi pajūrio krašto bendruomenės tapatybės dalis.

Vietos gyventojai tikisi, kad atkurtos Šventosios jūrų uosto direkcijos veikla bus orientuota ne tik į komercinius, pramoginius tikslus, bet ir sudarys palankias sąlygas vietiniams žvejams tęsti tradicinį amatą bei nėgių žvejybos verslą. Tokiu būdu būtų galima užtikrinti, jog nėgių žvejybos tradicija, kartu su tokiais veiklais reikalingomis žiniomis, įgūdžiais ir vertybėmis išliktų gyva ir būtų perduodama ateities kartoms.

– *Kas šiandien užsiima nėgių gaudymu Šventojoje, kokia jų patirtis?*

– Kaip jau minėjau, žvejyba šiame krašte yra išsaugotas ir puoselėjamas gyvasis pajūrio kultūros paveldas. Šiuo amatu užsiimantys žvejai, prasidėjus nėgių žvejybos sezonui, nebijo nei lietaus, nei sniego, nei šalčio. Jiems svarbu, kad tik „kibtų žuvelės“.

Vienas jų – Antanas Valiukas, nėges gaudantis nuo vaikystės. Jam nėgės – viena iš skaniausių žuvų. Jei jų pats nepagauna, tai tam, kad sau pasidarytų mėgstamų nėgių konservų, jų važiuoja nusipirkti į Latviją. Ten latviai ir lietuviai jas labai gerai perka. Kas yra įpratęs jas valgyti, tam labai skanu. Latviai dėl jų yra vos ne galvas pametę. A. Valiukas pasakoja: „Kai aš mokiausi Klaipėdoje, buvau dar pacanėlis, nėgės buvo brangesnės už ungurius: unguris kainavo 3 rublius 36 kapeikas, o nėgė – 4 rublius 10 kapeikų. Šventojoje jos buvo gaudomos ir apdirbamos uoste veikusiame žuvų apdirbimo ceche“.

Pasak A. Valiuko, japonai nėges naudoja gamindami vaistus. Į Šventąją, esą, yra buvę atvykę žmonių iš Japonijos ambasados Lietuvoje. Jie paėmė Šventosios upėje sugaunamų nėgių pavyzdžių ir sakę žiūrėsią, ar jiems šios žuvis tinka, ar ne.

Žvejybos amatas – sunkus, varginantis, daug kam atimantis sveikatą. Žvejai senatvėje neretai kenčia nuo sąnarių, nugaros skausmo, kvėpavimo ligų, tačiau visi jie didžiuojasi savo darbu ir sukauptas žinias perduoda jaunimui. Jaunosios kartos žvejys Valdas Venckauskis dėkingas savo tėvui, kad jis jį išmokė nėgių žvejybos amato. Jis su tėvu jau 10 metų žvejoja kartu. Valdas sako, kad ryšys su tėvu jam itin svarbus ir brangus, o žvejo profesija labiausiai tinka tiems, kas mėgsta gamtą ir tylą.

Gedimino Venckauskio žmona Inga Venckauskienė pažymi, kad žvejai turi būti kantrūs ir ramūs žmonės. Venckauskių giminėje žvejybos tradicijas puoselėja jau trečia karta (G. Venckauskio tėvas Kostas Venckauskis taip pat buvo žvejys).

Zita Beržanskytė straipsnyje „Metų ratas lėkštėje“ dalijasi prisiminimais apie „Pajūrio“ žuvininkystės tarybiniam ūkyje dirbusius žvejus. Ji rašo, kad nors nuo seno dažniausiai upėse ir jūroje žvejo davė vyrai, daug pareigų, susijusių su žvejyba, turėdavo ir moterys. Jos privalėdavo anksti ryte pasitikti prieplaukon parplaukusius laivus, padėti vyrams skubiai iš tinklų iškratyti žuvis, jas sudėti į dėžes

Iš upės traukiamas venteris. 2025 m. Nuotrauka Linos Misiulytės

ir pakrauti vežimą. Jos rūpindavosi ir vyrų maistu, drabužiais, padėdavo tvarkyti tinklus, venterius, padėdavo vyrus į žvejybą ir laukdavo jų sugrįžtant.

– *Kokie yra Nėgių žvejybos ypatumai?*

– Nėgių žvejybos sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių. Visų pirma svarbu tinkamai pasirinkti žvejybos vietą ir neužmiršti, kad nėgės gyvena švariose, srauniose upėse su žvyruotu ar smėlingu dugnu. Didelę reikšmę turi ir oro sąlygos: vėsesniu metu, ypač rudenį ar žiemos pradžioje, nėgės būna aktyvesnės. Žvejai taip pat atkreipia dėmesį į vandens lygį bei srovės stiprumą. Ne mažiau svarbi ir patirtis – reikia žinoti, kada bei kur geriausia pastatyti gaudykles, kad žvejyba būtų sėkminga.

Nėgės dažniausiai gaudomos rudenį arba žiemos pradžioje, kai jos migruoja prieš srovę. Žvejai gaudykles stato upėje, kur srovė stipresnė. Jos turi būti tvirtos ir gerai pritvirtintos, nes priešingu atveju įsismarkavusi vandens srovė gali jas išversti.

Dažnai žvejyba vyksta naktį ar anksti ryte, kai nėgės juda aktyviausiai. Taigi, mūsų pajūrio krašte nėgių žvejybos sėkmė daug kuo priklauso nuo žvejų patirties, žinių, vietos specifikos išmanymo ir gamtinių sąlygų.

– *Na o kaip su nėgių žvejyba susijusios bedruomeninės veiklos, renginiai?*

– Šventoji – nedidelė gyvenvietė. Nuolatiniai gyventojai čia vieni kitus pažįsta. Nemažą jų dalį sudaro žvejai. Vieni jų ramūs ir kantrūs, kiti – vietoje nenustygstantys, linksmi, šmaikštūs, mėgstantys pasakoti

(Nukelta į 10 p.)

Nėgės ištrauktame venteryje. Šventoji, 2025 m. spalio 22 d. Nuotrauka Linos Misiulytės

istorijas, su malonumu dalyvaujantys įvairiose žvejų šventėse, renginiuose, tarp kurių pirmiausiai paminėtina tradicinė Šventosios Jūros žvejo šventė. Jos dalyviai yra vaišunami čia pat žvejų išvirta žuviene.

Žvejys Jonas Putrius teigia, kad Šventosios upės nėgių žvejyba atskleidžia tikrą žvejybos dvasią bei žvejų draugiškumą. Jis nuo vaikystės žvejoja kartu su savo jau minėtu klasioku Antanu Valiuku. Jonas pasakoja, kad 2025 m. rudenį jo pastatyta trečia nuo jūros gaudyklė nebuvo itin sėkminga, nes nėgės dažniau migruoja dešiniuoju upės krantu. Nežiūrint to, kaip kam sekėsi, Šventosios žvejai laikosi susitarimo – visos sugautos žuvys, žvejybai pasibaigus, suberiamos „į vieną katilą“ ir vėliau pasidalinamos po lygiai.

Dauguma žvejų prisipažįsta, kad po žvejybos mėgsta ne tik pailsėti, ramiai pasėdėti, bet ir sudalyvauti bendrame žvejų pasibuvime, kurio metu ant stalo pagrindinis patiekalas – šviežia žuvis.

Šventojoje yra ne viena šeima, kurioje žvejoja tėvas ir sūnus. Pasak kraštotyrininko Mikelio Balčiaus, anksčiau į jūrą turėdavo eiti keturi žvejai. Dabar yra kitaip: gali eiti ir trise, nes valtys motorinės.

Mes, pernai filmuodami, kaip nėgės ištraukiamos iš gaudyklių, matėme, kad žvejai puikiai susitvarko ir dirbdami dviese (mūsų fiksuotu atveju žvejojo tėvas ir sūnus).

Kalbinamas iš Šventosios krašto kilęs žurnalistas ir fotomenininkas Leonardas Skirpstas sako, kad Šventosios žvejų bendruomenė yra žmonių grupė, kurią sieja emociniai ryšiai ir bendrumo jausmas. Leonardas taip pat pažymi, kad jį žavi šių žvejų bendrumeniškumas, savitarpio pagalba, ištvermingumas, ge-

bėjimas prisitaikyti prie sudėtingų gamtinių sąlygų. Ir dar... Pasak jo, Šventoji nuo seno turėjo savo „firminę“ žuvies ir dūmelio kvapelį, sklindančio iš rūkyklų. Nuo seno žvejai, jų gyvenimo būdas ir pati žvejyba atspindėjo to laikmečio pajūrio krašto dvasią. Anksčiau čia netrūko žvejų miesteliams būdingo šurmulio. Kai laiveliai grįždavo iš jūros, pusė Šventosios subėgdavo jų pasitikti. Visas uostas kvepėdavo žuvimi.

– *Su kokiomis dar Jūsų nepamintomis veiklomis, mūsų gyvenimo sritimis yra susijusi nėgių gaudymo tradicija?*

– Lietuvoje nėra architektūrinių objektų, vietovių, kaimų, institucijų ar meno kolektyvų, pavadintų nėgės vardu, tačiau šios žuvies pavadinimas kartais naudojamas įmonių ar vietovardžių pavadinimuose. Pavyzdžiui, Lietuvoje veikia logistikos įmonė „UAB Nėgė“, o Klaipėdoje bei Klaipėdos rajono savivaldybės Radailių kaime yra gatvių, pavadintų Nėgės vardu.

Moksliniuose straipsniuose nėgė (*minoga*) aprašoma kaip neįprasta žuvis – be žvynų, su prismaugiančia burna, kuria ji prisitvirtina prie kitų gyvūnų ir maitinasi jų kūno skysčiais. Šios savybės daro ją ypatingą ne tik biologijos, bet ir kultūros kontekste, kur jos išskirtinės ypatybės kartais interpretuojamos per simbolinę ar mitologinę prizmę.

Ši žuvis tradiciškai dar vadinama devynake, o skaičius devynetas lietuvių tradicinėje kultūroje laikomas magišku, siejama su gausa, pilnatve ir tvarka. Todėl nėgė, kaip devynakė, galimai nuo seno pajūrio bendruomenėse simbolizavo žvejybos sėkmę, derlingumą ir bendrą gyvenimo darną. Lietuvių tikėjimuose devynetas dažnai minimas ritualuose ir prietaruose, todėl nėgė tampa ne tik gamtos, bet ir mitologiniu, magišku simboliu, pabrėžiančiu, kaip gamta, tikėjimai ir tradicijos susipina Šventosios ir Lietuvos pajūrio kultūroje.

Restorano „Šturmų švyturys“ pasakojimuose (jie labiau kūrybiški, nei tautosakinio tipo) girdime legendas apie nėgę: sakoma, kad ji viena seniausių žuvų pasaulyje, senovėje regėjusi dinosaurus, kad yra ilga kaip gyvatė ir primena primityvų pučiamąjį muzikos instrumentą.

Žemaitijos ir Kuršo krašto legendose nėgės dar vadinamos velnio žuvimis arba velnio kirminais, nes „neturi žvynų ir žiūri iš po akmenų“, tarsi būtybės, kurios nėra nei žuvis, nei gyvatė, t. y. ribinės. Pasak žvejo Gedimino Venckauskio, Šventojoje jos

taip nevadinamos, nes čia nėgės labai vertinamos, laukiamos ir mėgstamos, tarsi būtų arčiau angelų.

Populiariausias Šventosios žvejų posakis – „Žvejys sotus, kol kelnės šlapios“. Posakis gana juokingas ir šmaikštus, tačiau jo prasmė gilesnė – žvejys patenkintas ne dėl gaudymo rezultato, o dėl pačios veiklos. Kitaip tariant, jam svarbiausia ne laimikis, o pats procesas: kol žvejoja (kol „kelnės šlapios“), tol jam gera ir jis jaučiasi „sotus“.

Tradicinėje ir šiuolaikinėje liaudies kūryboje esama mįslių apie nėgę. Štai keletas jų: *Plaukia be pelekų, o žuvis vadinas. (Nėgė); Be kaulų, be žvynų, o vandeny gyvena. (Nėgė); Upėj gyvena, burna – kaip siurbtukas. (Nėgė).*

– *Kam ir kokiomis formomis nėgių žvejybos įgūdžiai, žinios buvo ir yra perduodama Šventojoje?*

– Anksčiau Šventojoje ir aplinkiniuose pajūrio kaimuose gyveno beveik vien tik žvejai, nes žvejyba šių bendruomenių žmonėms buvo pagrindinis pragyvenimo šaltinis ir kartu gyvenimo būdas, formavęs savitą pajūriečių mentalitetą, socialinius santykius ir pasaulėjautą. Vaikai žvejybos pradėdavo mokytis dar ankstyvoje vaikystėje (maždaug penkerių ar šešerių metų) ir šiuo amatu dažniausiai užsiimdavo visą savo gyvenimą, jį apleisdavo tik susirgę ar senatvėje, kai pritrūkdavo fizinių jėgų. Žinias apie žvejybą savo palikuoniams perduodavo senieji žvejai, jų sūnūs bei žvejų žmonos, dukros, nuo mažens gyvenusios žvejų šeimose ar jų aplinkoje.

Dabar žvejybos įgūdžiai dažniausiai perduodami praktiškai – žvejojant kartu su kaimynais, šeimos nariais. Žvejybos paslapčių mokoma ir žodžiu, aiškinant tai, kas žvejui svarbiausia: ką reikia žinoti apie vėjo kryptis, kur ir kuriuo metu geriausia gaudyti nėges. Kai tėvai savo vaikus moko nuo mažens, tradicija natūraliai išlieka gyva. Štai Valdas Venckauskis žvejybos amatą perėmė iš savo tėvo Gedimino Venckauskio, o šis – iš savo tėvo Kosto Venckauskio, daugelį metų dirbusio Šventosios žuvininkystės ūkyje. Broliai Gintaras ir Audrius Petrauskai taip pat išmoko žvejoti iš savo tėvo.

– *Kaip nėgių gaudymo tradiciją praktikuoja, saugo, palaiko bendruomenė?*

– Svarbiausi šios vertybės saugotojai yra senieji žvejai, gyvenantys prie Baltijos jūros esančiuose miestuose, miesteliuose ir kaimuose. Jų amžius –

40–80 metų, socialinė padėtis įvairi. Tai darbininkai, tarnautojai, į užtarnautą poilsį išėję tarnautojai. Išskirtinių nėgių gaudymo amatą yra įvaldę tik apie 10 Šventosios krašto žvejų. Jauniausias tradicijos tęsėjas – 32 metų amžiaus Valdas Venckauskis.

Kiti Šventosios gyventojai, taip pat ir turistai, kultūros, gastronomijos entuziastai palaiko šią tradiciją, domisi nėgių gaudymo ir apdorojimo būdais, tačiau nėra tiesioginiai jos saugotojai.

Vartotojais laikomi visi, kas domisi šiuo žvejybos amatu, lankosi degustacijose arba perka nėges bei iš jų pagamintus produktus. Jie savo veikla skatina vietos žvejus užsiimti šiuo amatu, padeda tradicijai prisitaikyti prie šiuolaikinių sąlygų, prie jos išlaikymo, sklaidos ir gyvavimo.

– *Gyvenimo sąlygos keičiasi. Kokiomis priemonėmis bandoma apsaugoti šimtmečiais šiame krašte gyvavusių nėgių žvejybos tradiciją?*

– Žvejai rūpinasi, kad nėgių gaudymo tradicija Šventosios upėje išliktų. Jie, naudodami savo finansinius išteklius, įsigyja ir prižiūri tradicines gaudykles, valtis, žvejų aprangą ir kitas būtinas priemones. Žvejai nuolat investuoja ir į įrangos atnaujinimą, įsigydamai tvirtesnius tinklus, inkarus, apsauginius drabužius bei žvejybos saugos priemones. Jie perka ir žvejybos licencijas, moka privalomus mokesčius, rūpinasi gaudyklių statymu ir priežiūra, valo bei paruošia žvejybos vietas. Sugautos nėgės yra perduodamos ne tik vietos turgeliuose ar tiesiogiai pirkėjams, bet ir naudojamos pačių žvejų, jų šeimų maistui ir visos bendruomenės reikmėms per gyvenvietėje vykstančias šventes.

Šventosios žvejai kartu su kitais bendruomenės nariais lankosi Latvijos Carnikavoje ir Pavilostoje rengiamose nėgių šventėse, dalyvauja ten vykstančiose kūrybinėse dirbtuvėse, nėgių patiekalų degustacijose ir kt. Latvių žvejai, jų šeimų nariai atvyksta į Šventojoje organizuojamus renginius.

Palangos kurorto muziejus ir Pavilostos krašto istorijos muziejus yra pasirašę tarpusavio bendradarbiavimo sutartį. Abu šie muziejai rūpinasi, kad būtų išsaugota ir tęsiama nėgių gaudymo upėse tradicija, populiarina ją.

Dėkoju už pokalbį ir linkiu Jums ir Jūsų kolektyvui bei Švenjosios žvejams sėkmės!

Kalbėjosi Danutė Mukienė

Palangoje – ne tik šį pavasarį, vasarą, bet ir rudenį dailės mylėtojus džiugins paroda „MARIJA ŠVAŽIENĖ: gobelenai ir tapyba“

Šių metų balandžio 29 d., artėjant kurortiniam sezonui, Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejuje (Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinys), atidaryta įspūdinga paroda „Marija Švažienė: gobelenai ir tapyba“. Ji veiks iki spalio 2 dienos.

Marija (tikr. vardas Marytė) – ne žemaitė (ji gimė 1930 m. rugpjūčio 14 d. Kaune gyvenusioje Kondrackių šeimoje), tačiau jos gyvenimas glaudžiai susijęs su Žemaitija. 1959 m. pabaigoje Marija ištekėjo už iš Mažeikių krašto kilusio iškilaus XX a. lietuvių tapytojo Jono Švažo (1925–1976), kartu su juo išaugino sūnų Saulių, lankydavosi Žemaitijoje, lankydavosi Palangoje, čia paroda ir surengta. Pasak menotyrininkų, Marijos ir Jono Švažų sąjunga turėjo didelę reikšmę abiejų menininkų kūrybai ir gyvenimui. Dr. Dalia Karatajienė yra pažymėjusi, kad „*Marijos Švažienės tekstilės darbai yra pažįstama visai Lietuvos meno mylėtojų auditorijai – jie nesyk eksponuoti Lietuvos ir užsienio galerijose. Dailininkės vardą garsino dar pereito dešimtmečio pabaigoje sukurti tokie gobelenai kaip „Skrydis“, „Medis“, „Saulės žiedai“, „Saulės takas“, kurie papuošė Vilniaus Antakalnio ligoninės, Vilniaus gimdymo namų Tyzenhauzų gatvėje, Onkologijos instituto, Santariškių universitetinės ligoninės interjerus, suteikdami jiems ypatingą emocinį atspalvį. Tai – tik menka dalis menininkės kūrinių, paveikusių visą Lietuvos tekstilės raidos trajektoriją. Meninės tekstilės istorija neišsivaizduojama ir be Marijos Švažienės „Plaštakių – pirmojo Lietuvoje išausto erdvinio gobeleno. [...].*

Marija tapti dailininke apsisprendė mokydamasi vidurinėje mokykloje. 1955 m. ji baigė Lietuvos dailės institutą, pradėjo savo kūrinius eksponuoti parodose ir įsidarbino Kauno „Dailės“ kombinate (ten dirbo iki 1960 m.). Parodų, kuriose buvo galimybė pamatyti jos kūrinius, būta daugybė, vien individualių surengta keliolika: Vilniuje – 1970, 1974, 2000, 2005, 2010 m., Panevėžyje – 1974 m., Cosenzoje – 1978 m., Klaipėdoje – 2000, 2011,

Marija Švažienė. „Žemės žiedas“, 1976 m. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, LNDM TA 659

2016, 2020, 2024. Plačiausiai ji žinoma ir aukščiausių įvertinimų sulaukė kaip tekstilininkė, tačiau Marija dar ir tapo. Kūrybos ji neapleidžia ir jau būdama garbaus amžiaus.

Šiųmetės kūrybos parodos, kurioje eksponuojami M. Švažienės tekstilės ir tapybos darbai, Palangoje organizatoriai pažymi, kad „*Jau pirmuoju išaustu gobelenu menininkė „išlaisvino gobeleną iš sienos“ ir pelnė tarptautinį pripažinimą [...].*

Paroda kviečia susitikti su viena išskirtiniausių

Parodos „Marija Švažienė: gobelenai ir tapyba“ reklaminis plakat

Marija Švažienė. Gobelenas „Ir paukščiai nori skristi. I-III“, 1986 m. Kūriny s augomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, LNDM TA 1252/1-3

Lietuvos tekstilės kūrėjų – Marija Švažiene (g. 1930 m.). Nuo ankstyvųjų kūrinių ji kryptingai laužė nusistovėjusias gobeleno tradicijas ir šiai kūrybos formai suteikė dinamišką, erdvinę raišką. Netikėtos gobelenų savybės atsinaujinančios, iš socialistinio realizmo slogučio bundančios dailės kontekste buvo greitai pastebėtos, o menininkės kūriniai netrukus tapo nuolatiniais respublikinių, sąjunginių ir Europoje rengiamų parodų eksponatais.

Parodoje pasakojama apie autorės kūrybinius ryšius su jos vyru, tapytoju Jonu Švažiu (1925–1976). Lankytojai taip pat sužinos apie kūrėjos santykį su Palanga. Parodoje pristatomi svarbiausi M.Švažienės įkvėpimo šaltiniai ir jų atgarsiai kūryboje. Reikšmingą vietą užima jūra ir Palanga, nuo pirmo apsilankymo sužavėjusi menininkę – ji dažnai čia sugrįždavo kurti ir ilsėtis.

Kita parodos ašis – kūrybinis dialogas su menininkės vyru, tapytoju Jonu Švažiu (jų darbuose susitinka panašios temos – miestas, kosmosas, gamta), tačiau kiekvienas jas plėtoja savitai. Švažienės gobelenuose šis dialogas įgauna spalvinį intensyvumą, ritminę struktūrą, o vėlyvesniuose darbuose – vis ryškesnę tapybiškumą.

Parodoje pristatoma ir netikėta, penkis dešimtmečius trukusi istorija, sujungusi M. Švažienę ir italų kilmės šveicarų kompozitorių Gaetano Giuffrè. Jo įkvėpta muzikinė rapsodija, sukurta pagal menininkės „Erdvinį gobeleną“, ilgus metus autorei buvo nežinoma. Jono Šliūpo muziejuje šis kūrinys pirmą kartą skamba jį įkvėpusio restauruoto gobeleno fone.“

Parodoje, kurios kuratorė Andželika Baroti, projekto vadovė – Nijolė Laužikienė. Eksponuojami Lietuvos nacionaliniame

Marijos Švažienės kūrinys „Karnavalas“. 1963 m. iš Lietuvos nacionaliniame dailės muziejaus rinkinių, LNDM TA 17

dailės muziejuje bei Marijos ir Sauliaus Švažių šeimos bei Valdo Gaurelio privačiose kolekcijose saugomi kūriniai.

Iškalbinga XX a. I p. lietuviška spauda

Danutė MUKIENĖ

Pirmasis Lenkimų klebonas kun. Bonaventūras Mažonavičius, kuriam einant ganytojo pareigas buvusi koplyčia tapo bažnyčia

Lenkimuose (Skuodo r.) lankydami Simono Daukanto (1793–1864) motinos Kotrynos Odinaitės-Daukantienės, Jaušienės (1757–1847) amžinojo poilsio vietą Šv. Onos bažnyčios šventoriuje, apžiūrėdami pačią bažnyčią, jos fasadą, prie bažnyčios šiaurinės (presbiterijos) sienos iš lauko pusės galime pamatyti pritvirtintą kunigo Bonaventūro Mažonavičiaus atminimui skirtą akmeninę memorialinę lentą, kuri per daugelį metų jau buvo gerokai apnykusi, tad ant jos iškalta epitafija sunkiai įskaitoma. Jos apytikslis turinys buvo atpasakojamas paskutiniais dešimtmečiais įvairiuose literatūriniuose šaltiniuose skelbimuose straipsniuose apie S. Daukantą ir Lenkimus.

Kun. Bonaventūras Mažonavičius – pirmasis žinomas Lenkimų klebonas. Jis gimė apie 1791-uosius metus. Tikėtina, kad Lenkimuose jis iš pradžių ėjo altaristo pareigas, o vėliau, kaip „Žemaičių vyskupijos aprašyme“ (1899 m.) nurodo Žemaičių

Simono Daukanto motinos Kotrynos Odinaitės-Daukantienės, Jaušienės kapas Lenkimų bažnyčios šventoriuje. D. Mukienės nuotrauka

katedros garbės kanauninkas Vincentas Juzumas (1819–1901), kai „[1844] metais Žemaičių vyskupijos valdytojas kunigaikštis Simonas Giedraitis paparinėmis paskelbė aštuonias filijines bažnyčias, tarp jų taip buvo pagerbta ir Lenkimų bažnyčia. Pirmasis klebonas čia buvo vietos altarista kun. Bonaventūras Mažonavičius (Mažonowicz). Kunigas jis buvo labai pavyzdingas, turėjo gražų ir stiprų balsą.“

B. Mažonavičiui einant klebono pareigas parapijiečiai iš savo lėšų ir savo pačių jėgomis 1848 m. prie koplyčios pastatė akmeninį priestatą su bokšteliu. Tai padarius, dabartinė Lenkimų bažnyčia, anksčiau buvusi tik koplyčia, įgijo tikros bažnyčios išvaizdą. Ją 1881 m. birželio 13 d. konsekrovo vyskupas Aleksandras Kazimieras Beresnevičius (1823–1902).

Žinoma, kad B. Mažonavičius rūpinosi ne tik parapijiečių dvasiniais reikalais, bet ir jų švietimu (mokė gyventojus rašto), padėdavo vargšams.

B. Mažonavičius mirė 1848 m., sulaukęs 57 metų amžiaus. Jis palaidotas Lenkimų bažnyčios šventoriuje, kuriame anksčiau buvo ir daugiau palaidojimų. B. Mažonavičiaus kapo vieta šiandien nežinoma. Tikėtina, kad jo kapo kauburėlis, kaip ir kitų čia palaidotų žmonių, buvo sulygintas su žeme tvarkant šventorių.

Motiejaus Valančiaus didaktinio pasakojimo „Palangos Juzė“ (ketvirtojo vakaro) personažas Juzė Viskanta, keliaudamas per Žemaitiją, užsuka į Lenkimų kapines ir ten perskaito šį užrašą ant kunigo Bonaventūro Mažonavičiaus antkapio: „*Čie guli kunigas Bonaventura Mažonavičis, Klebons ir Altarista Lenkimų, kursai numirė metuose 1848, turėdamas amžiaus savo metų 57. Būdamas geras ganytojas, mylėjo savo avelės, o avelės savo ganytoją. Prašykime Dievą už jo dūšią.*“ Specialistai teigia, kad M. Valančius citavo autentišką B. Mažonavičiaus antkapinio paminklo užrašą. Kur nors kitur paskelbto buvusios kun. B. Mažonavičiaus antkapinės plokštės teksto nėra pavykę rasti.

Na o koks yra epitafijos, iškalto ant B. Mažonavičiaus atminimui skirtos plokštės, pritvirtintos prie Lenkimų bažnyčios presbiterijos šiaurinės lauko sienos tikslus tekstas?

Kaip jau minėja, jis daugelį metų sunkiai įskaitomas, nes memorialinė lenta, ypač jos apačia, veikiama gamtinių oro sąlygų ir kitų veiksnių, jau yra gerokai apnykusi. Šį tekstą perskaityti pabamdyta šiomet. Istorija tokia: neseniai Skuodo rajono savi-

valdybės Kultūros skyriaus specialistė Indrė Urbutytė Skuodo muziejuje pasidomėjo, ar muziejininkai neturi tikslaus tos epitafijos teksto. Jie jo neturėjo ir iš pradžių negalėjo to teksto perskaityti. Vis dėlto muziejininkai rankų nenuleido. Gauta užklausa juos paskatino išsiaiškinti, koks vis dėlto tas tekstas yra. Tai juos daryti skatino ir tas faktas, kad tiek Bonaventūrai Mažonavičiui skirta epitafija, tiek ir epitafija, iškalta Simono Daukanto motinos antkapinėje plokštėje, tikėtina, yra sukurta Simono Daukanto (jam šių tekstų autorystę priskiriama daugelis tyrinėtojų, taip pat ir Bronius Kviklys knygoje „Mūsų Lietuva“ (Bostonas, 1968, p. 301).

Skuodo muziejininkai dirbo toliau ir štai balandžio 7 d. mūsų redakciją pasiekė Skuodo muziejaus darbuotojo istoriko Igno Gulbino laiškas, kuriame jis rašo: „*Su dideliu džiaugsmu noriu Jus informuoti, kad pavyko iššifruoti Bonaventūrai Mažonavičiui skirtos epitafijos turinį. Prisegu nuotraukėles ir iššifruotą tekstą, kurį nagrinėdamas aptikau dr. Jurgio Šauliaus padarytą nuorašą.*“

Tą pačią dieną, dirbant su kompiuteriu ir pasitelkus į pagalbą DI (dirbtinį intelektą) man ir pačiai Internetėje pavyko surasti tą dr. J. Šaulio padarytą ir dar 1922 m. spaudoje paviešintą epitafijos teksto nuorašą.

Leidiny „Mūsų senovė“ ir jame 1922 m. išspausdintas skyrelis „Daukantiana“

Tilžėje keturis kartus per metus ejęs Švietimo ministerijos tęstinis leidinys „Mūsų senovė“ buvo skirtas Lietuvos istorijos medžiagai rinkti ir viešinti. Jis buvo leidžiamas 1921–1922 ir 1937–1940 metais Kaune. Išėjo du jo tomai ir trečio tomo 1 numeris. Leidėjai buvo du: Lietuvos Respublikos švietimo ministerija ir Vytauto Didžiojo universiteto biblioteka. Jame skelbdavo Lietuvos istorinę medžiagą (atsiminimus, dokumentus, knygnešių biografijas, įvairių tyrimų duomenis, tekstus apie lietuvių spaudos draudimo laikotarpį (1864–1905). 1921–1922 m. leidinį redagavo rašytojas kun. Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933), o 1937–1940 m. – visuomenės veikėjas, bibliografas, publicistas, teisininkas, enciklopedijų rengėjas Vaclovas Biržiška (1937–1940).

Dr. J. Šaulio padarytas B. Mažonavičiaus atminimui skirtos epitafijos nuorašas buvo paskelbtas minėto leidinio „Mūsų senovė“ 1922 m. pirmojo tomo ketvirtojoje-penktosioje knygoje (p. 622–624) išspausdintame „Įvairenybių“ skyrelyje.

Pirmoji teksto dalis – „S. Daukanto motinos kapas“

Čia J. Šaulys rašo (kalba ir rašyba netaisyta):

„*Priede prie „Medegos S. Daukanto biografijai“ („Dirvos“ kn. I už sausio mėn. 1898 m.), psl. 125, yra išspausdintas*

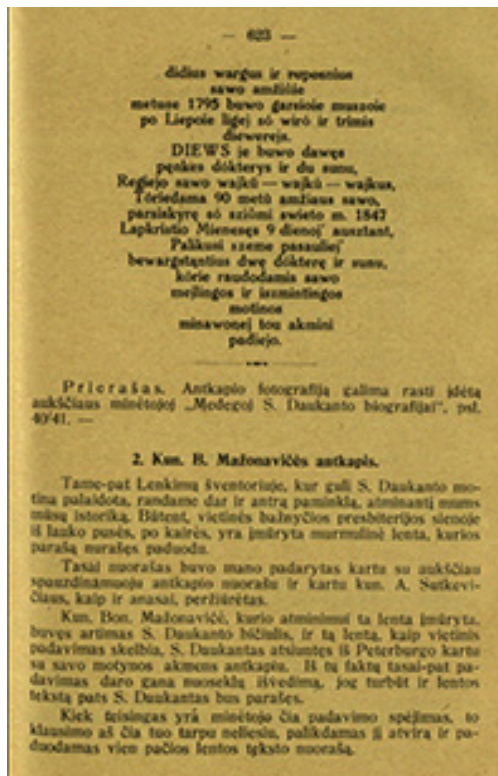
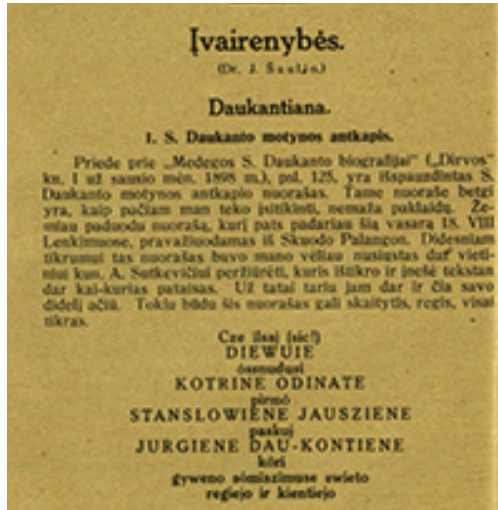
Apynkusi B. Mažonavičiaus atminimui skirta memorialinė lenta iki muziejininkų bandymo naudojant specialis priemones perskaityti jos tekstą

Leidinio „Mūsų senovė“ 1922 m. t. 1, kn. 4–5 viršelio fragmentas

S. Daukanto motynos antkapio nuorašas. Tame nuoraše betgi yra, kaip pačiam man teko įsitikinti, nemaža paklaidų. Žemiau paduodu nuorašą, kurį pats padariau šią vasarą 18. VIII Lenkimuose, pravažiuodamas iš Skuodo Palangon. Didesniam tikrumui tas nuorašas buvo mano vėliau nusiųstas dar vietiniui kun. A. Sutkevičiui peržiūrėti, kuris ištikro ir įnešė tekstan dar kai-kurias pataisas. Už tatau taviu jam dar ir čia didelį ačiū. Tokiu būdu šis nuorašas gali skaitytis, regis, visai tikras.

(Nukelta į 16 p.)

Leidinyje „Mūsų senovė“ (1922 m., t. 1, kn. 4–5) p. 622–624) išspausdinto dr. Jurgio Šaulio teksto kopija

Cze iltaj (sic!)
DIEWUIE
óssnudusi
KOTRINE ODINATE
pirmó
STANSŁOWIENE JAUSZIENE
Paskuj
JURGIENE DAU-KONTIENE
kori
gyweno sómšizimuse swieto
regiejo ir kientiejo
didius wargus ir rupesnius
sawo amžiūie
metuse 1795 buwo garsioie muszoie
po Liepoie ligej só wiró ir trimis
diewerejs.

DIEWS je buwo dawęš
pęnkes dókterys ir du sunu.
Regiejo sawo wajkú-wajkú-wajkus.
Tóriedama 90 metú amžiaus sawo
parsiskyre só sziumi swieto m. 1847
Lapkristio Mienesęš 9 dieuoj' auszant,
Palikusi szeme pasauliej'
bewargstąntius: dwę dókterę ir sunu,
kórie raudodamis sawo
mejlingos ir iszmingingos
motinos
minawonej tou akmini
padiejo.

Prierašas: Antkapio fotografiją galima rasti įdėtą aukščiaus minėtojoj „Medegoj S. Daukanto biografijai“, psl. 40 / 41.

Antroji teksto dalis – „Kunigo B. Mažonavičiaus antkapis“

Joje dr. J. Šaulys rašo (kalba ir rašyba netaisyta):

„Tame-pat Lenkimų šventoriuje, kur guli S. Daukanto motina palaidota, randame dar ir antrą paminklą, atminantį mums mūsų istoriką. Būtent, vietinės bažnyčios presbiterijos sienoje iš lauko pusės, po kairės, yra įmūryta marmulinė lenta, kurios parašą nuorašęs paduodu. Tasai nuorašas buvo mano padarytas kartu su aukščiaus spauzdinamuoju antkapio nuorašu ir kartu kun. A. Sutkevičiaus, kaip ir anasai, peržiūrėtas.

Kun. Bon. Mažonavičė, kurio atminimui ta lenta įmūryta, buvęs artimas S. Daukanto bičiulis, ir tą lentą, kaip vietinis padavimas skelbia, S. Daukantas atsiuntęs iš Peterburgo kartu su savo motynos akmens antkapiu. Iš tų faktų tasai-pat padavimas daro gana nuoseklų išvedimą, jog turbūt ir lentos tekstą pats S. Daukantas bus parašęs.

Kiek teisingas yra minėtojo čia padavimo spėjimas, to klausimo

aš čia tuo tarpu neliesiu, palikdamas jį atvirą ir paduodamas vien pačios lentos teksto nuorašą.

D. O. M.

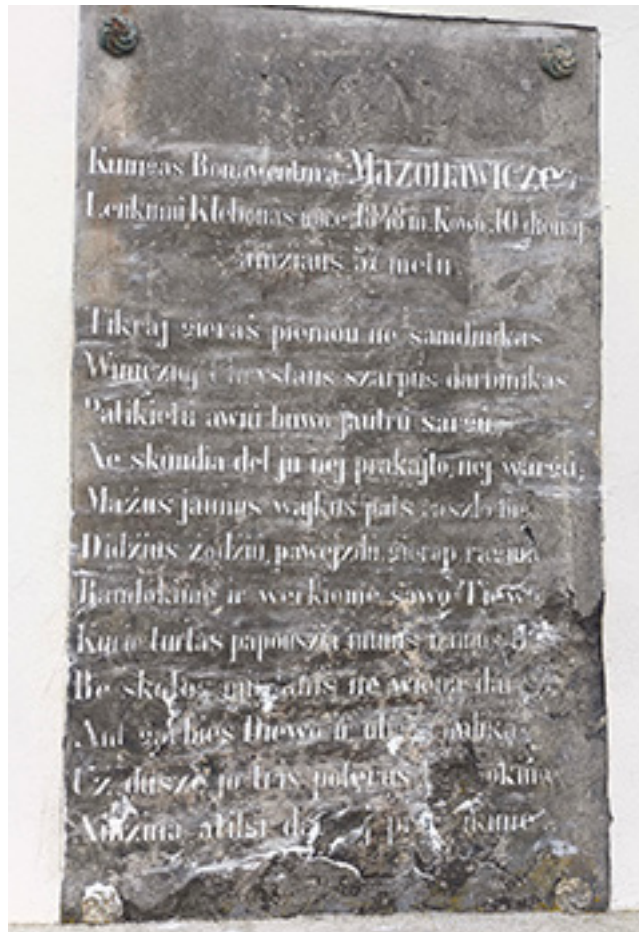
Kunigas Bonawentura Mažonawicze
Lenkimū Klebonas mire 1848 m. Kowo 10
dienoj'
amžiaus 57 metū.

Tikraj gieras piemou ne samdinikas
Winiczioj Chrystaus szarpūs darbinikas
Patikietū awiū buwo jaustrū sargū,
Ne skundia dėl jų nej prakajto, nej wargū;
Mažus, jaunus wajkus pats raszto mokina,
Didžius žodžiū, pawejzdū gierop ragina.
Raudokime ir werkiem sawo Tiewo
Kurio turtas papuoszia mums namus Diewo.
Be skolos mirdams ne wieną dar skatika
Ant garbies Diewo ir ubagū palika.
Už duszę jo tris potęrus kalbiekime,
Amžiną atilsi danguj' praszikime.“

Muziejininkas I. Gulbinas, norėdamas pasitikrinti, ar tikrai dr. J. Šaulio paskelbtas B. Mažonavičiui skirtos epitafijos nuorašas atitinka tekstą, iškaltą memorialinėje lentoje, pabandė esamomis sąlygomis kiek tai įmanoma paprastomis priemonėmis, kurios nekenkia plokštei, atnaujinti įrašą. Laiške, adresuotame mūsų žurnalo redakcijai, jis rašo: „*Epitafija dar nėra atnaujinta, tiesiog naudojau paprastą metodą, kurį tyrėjai taiko, siekdami lengviau įskaityti sunkiai įskaitomus užrašus (ant antkapių ir pan.). Gavę klebono leidimą, papurskėme skutimosi putų ant epitafijos, leidome joms įsigerti į įdubas, o tuomet nuvalėme likusias putas, kad tekstas taptų aiškesnis. Po to epitafiją nuplovėme vandeniu. Kaip pastebėjote, tekstas nėra pilnai įskaitomas, tačiau iš fragmentų, kuriuos pavyko perskaityti, pavyko atsekti būtent J. Šaulio padarytą nuorašą, publikuotą 1922 m. žurnale.“*

Beje, tame pačiame žurnale „Mūsų senovė“ (1922 m., t. 1, knygos 4–5) lietuvių bei lenkų kalbomis yra išspausdinta ir nemažai Simono Daukanto laišku, rašytų jo bičiuliams, kuriuose yra įdomios informacijos apie S. Daukanto gyvenimą ir darbą Sankt Peterburge, jo ligą, knygų leidybą, jų finansavimą, platinimą ir rūpinimąsi Lietuvos reikalais.

IR DAR: trečioji žinoma epitafija, kurios au-

Paprastomis priemonėmis kiek paryškintas kun. Bonawentūrai Mažonavičiui skirtoje memorialinėje lentoje iškaltas epitafijos tekstas. Igno Gulbino nuotrauka

torytė priskirama S. Daukantui, yra iškalta, kaip spėjama, jo giminaičiui iš mamos pusės – kunigui Simonui Lopacinskiui, kuris S. Daukantą Lenkimuose 1793 m. pakrikštijo, memorialinėje plokštėje. Ji yra prie įėjimo į Aleksandrijos Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčios (Skuodo r.), kurioje S. Lopacinskis dirbo paskutiniaisiais savo gyvenimo metais, zakristiją.

Šioje epitafijoje iškaltas toks tekstas: „Kunigui Truikinų altaristui Simonui Lopacinskiui, mirusiam 24 d. gruodžio 1814 m., giminė savo geradėjui minavonei tą akmenį padėjo.“ Originalus tekstas:

„KÓNEGOU
TRUIKÍNŪ AĖTARISTÀ
SÍMONOU ŁOPACJNSKJOU
MÍRÓSEM
XXIV. d. GROUDIO MDCCCXIV. m.
GÍMÍNE
SAWO GÉRADIEJOU
MÍNAWÒNĖ
TOU AKMÍNĲ
PADIEJE.

„Žemaičių prietelius“ – laikraštis, kūręs modernaus žemaičio tapatybę

Janina BUCEVIČĖ

Telšiuose 1925–1940 m. leistas savaitraštis „Žemaičių prietelius“ – vienas reikšmingiausių tarpukario Žemaitijos kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo reiškinių. Tai buvo daugiau nei regioninis laikraštis. Jį galima įvardyti kaip gyvą intelektualinę erdvę, formavusią katalikišką ir tautinę savimonę, skatinusią žemaitišką kultūrinę saviraišką ir telkusią krašto šviesuomenę.

Laikraščio įkūrimas ir jo kryptis

1925 m. kunigas P. Ramanauskas kartu su kunigais P. Korzonu, J. Striku bei Telšių visuomenės veikėjais Danyliumi, Garbaliusku, J. Mačerniu ir kitais įsteigė katalikiškos krypties savaitraštį „Žemaičių prietelius“. Leidėju tapo Telšių katalikų veikimo centro Telšių skyriaus valdyba. Leidinio tikslai buvo stiprinti lietuvišką tautinę savimonę, puoselėti katalikiškas vertybes ir telkti Žemaitijos visuomenę bendram kultūriniam bei visuomeniniam darbui.

Pirmuoju redaktoriumi tapo teisininkas Jurgis Dagilis. Nors jis buvo kilęs iš Suvalkijos, bet puikiai suvokė Telšių – kaip kylančio dvasinio ir kultūrinio centro – reikšmę.

Tuo metu Lietuvoje vyko intensyvios politinės ir religinės polemikos, todėl atsirado poreikis turėti leidinį, galintį pasiūlyti aiškią vertybinę poziciją ir tapti atsvara kairiųjų spaudai.

Per laikotarpį nuo 1925 m. kovo 18 d. iki 1940m. birželio 28 d. buvo išspausdinti net 758 laikraščio numeriai. Tai liudija ne tik šio leidinio populiarumą, bet ir nuoseklų redakcijos darbą.

Vyskupijos parama ir leidinio plėtra

1926 m. įsteigus Telšių vyskupiją, jos ganytojas vyskupas Justinas Staugaitis aktyviai rėmė laikraštį

Laikraščio „Žemaičių prietelius“ 1936 m. rugpjūčio 23 d. numerio pirmasis puslapis

ir pasiekė, kad jis taptų visos vyskupijos savaitraščiu. Tai gerokai išplėtė leidinio skaitytojų ratą ir geografiją. Vyskupijos kurija ne kartą finansiškai rėmė leidinį, pats vyskupas aktyviai bendradarbiavo spaudoje. Per „Žemaičių prietelių“ su tikinčiais ryšį palaikė visa vyskupija – nuo vyskupo iki eilinio parapijiečio.

Iš pradžių leidinys buvo spausdinamas Kauno „Švyturio“ spaustuvelyje, o į Telšius atvežamas traukiniu. 1928 m., vyskupijai įsigijus nuosavą spaustuvelyje, „Žemaičių prieteliaus“ leidyba buvo perkelta į Telšius. Prenumeratos kaina iš pradžių siekė 5 litus per metus, vėliau sumažėjo iki 3 litų. Skaitytojų skaičius augo. Jie užsisakydavo nuo maždaug 3 tūkstančių iki beveik 5 tūkstančių egzempliorių.

Autoriai ir bendruomenė

„Žemaičių prietelius“ buvo atvira tribūna, iš kurios sklido įvairūs balsai. Tai buvo laikraštis, kuriame susitikdavo dvasininkų autoritetas ir pasauliečių patirtis. Čia savo tekstus skelbdavo tuometiniai vyskupai Justinas Staugaitis ir dr. Pranciškus Petras Būčys, kunigai Vincencas Borisevičius, dr.

Jurgis Narjauskas, dr. Kazimieras Olšauskas, Antanas Simaitis ir kiti dvasininkai. Ne mažiau svarbus buvo ir pasauliečių indėlis. Laikraštyje buvo spausdinami Juozo Mačernio, Prano Genio, Pauliaus Jurkaus, Albino Jasenauskio Stasės Vanagaitės, Broniaus Jurgučio, Algimanto Žuko, gydytojo Pranciškaus Šimkevičiaus, Leonardo Plechavičiaus ir daugelio kitų ano meto šviesuolių straipsniai. Dalis autorių savo pavardžių neskelbdavo (naudodavo slapyvardžius ar inicialus), todėl šiandien juos identifikuoti ne visada pavyksta. Žinoma, kad kunigas, vėliau – vyskupas Pranciškus Ramanauskas savo straipsnių autorystę nurodydavo taip: Padubisietis, P. R., K. P. R., X., XY ir kt.

Redaktoriai ir redakcinė laikysena

Nors iš pradžių oficialiai redaktorius buvo Jurgis Dagilis, faktiškai laikraštį redagavo kun. Pranciškus Ramanauskas. Jam 1927 m. išvykus studijuoti į Romą, redagavimą laikinai perėmė kun. Juozapas Dobužinskas, vėliau – Bronė Norvaišaitė, kun. Petras Maželis, o nuo 1931 m. – Kazys Berulis. 1936 m. sausio 1 d. redaktoriumi oficialiai tapo P. Ramanauskas. Jo redakcinę laikyseną atspindi šie žodžiai: „Daug gali jėga, bet dar daugiau – švelnumas ir malonumas.“

P. Ramanauskio laikotarpiu laikraščio apimtis padidėjo nuo keturių iki dvylikos puslapių, išaugo temų įvairovė, buvo aktyviai ieškoma naujų skaitytojų: organizuojamos prenumeratos akcijos, skatinama į laikraščio platinimą įsitraukti parapijas. 1936 m. daugiausiai prenumeratorių buvo Girdiškės parapijoje.

Tais laikais spaudai buvo daromas politinis spaudimas – tautininkų režimo cenzūra kartais bausdavo net už menkiausią valdžios kritiką. Cenzoriams užkliūdavo ir „Žemaičių prietelius“, o redaktorius K. Berulis net du kartus buvo trumpam uždarytas Telšių kalėjime.

Vėlesniais metais laikraštį redagavo kunigai Feliksas Gureckas, Vytautas Motiekaitis, o paskutiniu metu redaktoriumi buvo kun. dr. Kazimieras Olšauskas.

Turinio įvairovė – nuo tikėjimo iki kasdienybės

„Žemaičių prietelius“ siekė būti laikraščiu visiems. Jame buvo rašoma apie viską, pradedant nuo valstybės gyvenimo iki paprasto žmogaus kasdienybės. Laikraštyje spausdindavo teologinius straipsnius, Lietuvos ir tarptautinių įvykių apžvalgas, moralinio ugdymo tekstus, skelbdavo visai visuomenei aktualius Lietuvos Respublikos Seimo priimtus įstatymus, vyskupo ganytojiškus laiškus, tekstus, kuriuose buvo analizuojamos socialinės problemos, rašoma kovos su girta-

Telšių vyskupas Justinas Staugaitis (1866–1943)

vimu, skurdo mažinimo, visuomenės dorovės temomis. Jau pirmajame laikraščio numeryje buvo išspausdintas „Švenčių ir poilsio įstatymas“, kuriame nurodyta, kad visi sekmadieniai yra švenčių dienos. Šventinių, visiems privalomų nedarbo dienų tais metais buvo net 17, dar 4 dienos buvo privalomos nedarbo dienos valstybinių ir savivaldybės įstaigų darbuotojams, o privačių įstaigų ir įmonių savininkai galėjo reikalauti, kad minėtomis dienomis darbuotojai dirbtų, bet tik iki 12 valandos. Beje, parduotuvės, kavinės, restoranai sekmadieniais ir švenčių dienomis negalėjo dirbti nuo 10 iki 13 val., o Vasario 16-ą, Šv. Velykų ir Sekminių pirmąją dieną – visą dieną.

„Žemaičių prietelius“ buvo ir kasdienybę fiksuojantis leidinys. Jame spausdinami nuolatiniai skyreliai „Žemaičių

(Nukelta į 20 p.)

Lietuvos bažnytinės provincijos žemėlapis. 1926 m.
Saugomas Telšių vyskupijos kurijos archyve

krašto naujienos“, „Ūkis“, „Telšių kronika“, „Nelaimingi atsitikimai“ buvo aktualūs ne tik anų laikų skaitytojams. Jie ir šiandien yra vertingas rašytinis šaltinis, sudarantis galimybę mūsų laikų žmonėms susipažinti su ano meto Žemaitijos gyvenimu, krašto gyventojų buitimi, ekonominėmis sąlygomis. Laikraštyje buvo skelbiamos ir pagrindinių maisto produktų bei kitų prekių kainos. Pvz., viename iš laikraščio numerių nurodyta, kad 50 kg bulvių Telšiuose kainuoja apie 2,40 Lt (lito), Tauragėje – 2,50 Lt, Šiauliuose – apie 3,00 Lt, o dešimties kiaušinių kaina – apie 0,90 Lt, gyvos vištos – apie 3,00 Lt.

Laikraščio puslapiuose buvo rašoma ir apie svarbiausius kriminalinius įvykius: vagystes, plėšimus, žmogžudystes, pasakoama apie nesugaunamąjį plėšiką Stepą Rickų (kartais jo „žygdarbiai“ buvo lyginami net su legendinio Tado Blindos istorijomis).

Žemaičių kalba ir kultūrinė savimone

Vienas išskirtiniausių leidinio bruožų – dėmesys žemaičių kalbai. XX a. IV deš., kai valstybės kalbos politika buvo orientuota į bendrinės kalbos stiprinimą, „Žemaičių prietelius“ tapo svarbia platforma žemaitiškai saviraiškai. Žemaitiškas žodis čia buvo ne praeities ženklas, o gyva kultūros forma. Rubrika „Žemaitiška pastuogė“ skatino skaitytojus didžiuotis savo kalba ir ją vartoti rašant. 1939 m. laikraštyje paskelbti žemaičių rašybos pagrindai sukėlė diskusijų visoje Lietuvoje. Nepaisant to, kad kai kuriuose leidiniuose pasirodė straipsnių, kuriuose rašyta apie

tariamą žemaičių separatizmą, „Žemaičių prietelius“ nuosekliai pabrėždavo, kad regioninė kultūra per įvairiapusiškumą stiprina tautos vienybę.

Kultūros sklaidos centras

Laikraštis buvo svarbi kultūros sklaidos priemonė. Jame yra išspausdinti pirmieji poeto Vytauto Mačernio eilėraščiai, savo kūrybą čia skelbė Paulius Jurkus, Pranas Genys, Paulius Drevinis ir daug kitų ano meto autorių. Leidinys glaudžiai bendradarbiavo su Telšių kultūros įstaigomis – Žemaičių muziejumi „Alka“, „Kanklių“ draugija, Žemaičių teatru. Leidinyje buvo spausdinami tekstai, pristatantys naujausias parodas, skelbtos ir spektaklių recenzijos. Laikraštis kūrė gyvą kultūrinę erdvę, kurioje susiliejo istorija, tradicija ir šiuolaikinė kūryba.

Ryšys su visos Lietuvos gyvenimu

Nors laikraščio pavadinimas rodė, kad tai žemaičiams skirtas leidinys, jo redakcija nuosekliai ugde ir skaitytojų bendranacionalinę savimone. Laikraštyje rašyta ir visai Lietuvai aktualiais klausimais, apie Vilniaus krašto okupaciją bei jo atgavimą, buvo publikuojami kelionių po Lietuvą reportažai.

Ypatingas dėmesys buvo skirtas Klaipėdos kraštui, skaitytojai buvo skatinami juo domėtis, ten dirbti ir kurti lietuviškas organizacijas. Tuo buvo suinteresuoti ir Telšių vyskupijos hierarchai, nes kad Klaipėdos prelatūra buvo Telšių vyskupijos sudėtinė dalis.

1939 m. kovo 22 d. Vokietijai užėmus Klaipėdos kraštą, laikraštis ragino padėti pabėgėliams ir palaikyti ryšius su šiuo regionu, žadino skaitytojų domėjimąsi Šventosios uostu.

Palikimas

1940 m. birželio mėnesį sovietinė okupacija nutraukė „Žemaičių prietelius“ leidybą. Paskutinis jo numeris išspausdintas 1940 m. birželio 28 dieną.

Anuo metu buvęs šio leidinio beveik 5 tūkst. egzempliorių tiražas rodo didelį visuomenės pasitikėjimą juo. Sovietinei ideologijai katalikiškas ir tautiškas laikraštis buvo nepriimtinas. Jis nutilo, bet jo liudijimas apie Žemaitiją išliko. Dabar šio leidinio tyrinėjimas sudaro galimybę geriau suprasti tarpukario Žemaitijos visuomenę, susipažinti su katalikiškų organizacijų veikla ir kelia klausimą: Kaip globaliame pasaulyje išsaugoti regioninį savitumą ir kultūrinį gyvybingumą?

Senovės žemaičių laidojimo papročiai. IV dalis: Darbo įrankiai kapuose

Antanas KAVALIAUSKAS

Skelbiame ketvirtąją Žemaičių muziejaus „Alka“ archeologo, rinkinio saugotojo-kuratoriaus Antano Kavaliausko mokslu populiarinio straipsnių ciklo „Senovės žemaičių laidojimo papročiai“, skirto aptarti V–XII a. žemaičių kultūrinės tradicijas, pažįstamas daugiausiai iš Žemaitijos regiono archeologinių paminklų-senų kapinynų mokslinių tyrinėjimų, dalį.

Pirmajame ciklo straipsnyje (žr. <https://www.muziejusalka.lt/naujienos/senoves-zemaičiu-laidojimo-papročiai-i-dalis-ginklai/>) buvo rašoma apie ginklų dėjimą į kapus ir žemaičių ginklus. Antrajame straipsnyje (žr. <https://www.muziejusalka.lt/naujienos/senoves-zemaičiu-laidojimo-papročiai-papuošalai-ii-dalis/>) dėmesys buvo sutelktas į papuošalus, kurie sietini su moteriška sfera, nors dalį aprašomų papuošalų nešiojo ir vyrai. Trečiasis straipsnis (žr. <https://www.muziejusalka.lt/naujienos/senoves-zemaičiu-laidojimo-papročiai-laidojimo-kryptys/>) buvo skirtas mirusiųjų laidojimo erdvinei orientacijai, tai yra, kuria kryptimi pasaulio šalių atžvilgiu mirusieji guldomi į kapą. Šis, ketvirtasis ciklo straipsnis, – apie darbo įrankius ir jų dėjimą į kapus tradiciją.

Ankstesniuose ciklo straipsniuose buvo rašyta, kad mirusiesiems priklausiusių daiktų dėjimas į kapus buvo svarbi laidotuvių ritualo dalis. Lietuvoje gyvenusios baltų gentys, greičiausiai, tikėjo, jog po mirtiniame pasaulyje žmogus ir toliau tęsia žemės gyvenimą: užima tas pačias pareigas, dirba tokius pačius darbus, priklauso tam pačiam socialiniam sluoksniui (Gimbutienė M.), todėl į kapus buvo dedami daiktai, reikalingi tolesnei mirusiojo veiklai ir egzistencijai užtikrinti: būtiniausi darbo įrankiai,

Įmovinis kirvis. IV–VI a. Maudžiorų kapinynas (Kelmės r.)

ginklai, raitelio ir žirgo aprangos daiktai, papuošalai bei įvairūs buities reikmenys.

Rašant apie žemaičių vyrų kapus, pirmiausia yra prisimenami kirviai. Tai universalūs įrankiai, naudoti tiek buityje, tiek kovoje. Ypač tai būdinga įmoviniams kirviams, kurie V–IX a. aptinkami žemaičių ir žiemgalių kapinyuose. Šie kirviai išsiskiria savo forma – jie panašūs į geležinių vamzdžių fragmentus, viename gale suplotus ir užaštrintus. Tokia forma paveldėta dar iš bronzos amžiaus (apie 1800–500 m. pr. Kr.), naudota ankstyvajame geležies amžiuje (500–0 m. pr. Kr.) ir romėniškajame laikotarpyje (0–400 m. po Kr.). Žinios apie gamybos procesą ir technologijas buvo perduodamos iš kartos į kartą. Laidojimo ritualo metu įmoviniai kirviai į kapus buvo dedami įvairiai, jie randami prie mirusiojo galvos, šono, pečių srityje, šono, retkarčiais – prie kojų. Žemaičių muziejuje „Alka“ saugoma nemaža įmovinių kirvių kolekcija iš Maudžiorų kapinyno (Kelmės r.), Žaduvėnų (Telšių r.) ir Vienragių (Rietavo r.) pilkapynų. Vikingų laikotarpyje (IX–XII a.) tradicijos keitėsi, įmoviniai kirviai nebebuvo naudojami, paplio plačiaaašmeniai pentiniai kirviai su skyde kotui, kurie pagal formą artimesni šiuolaikiniams kirviams. Pentinių plačiaaašmenių kirvių žemaičių gyventoje teritorijoje aptikta mažai, kaip jie buvo dedami į kapus nežinoma.

Žemaičių moterų laidojimo tradicijos glaudžiai susijusios su verpstukų (vilnų verpimo įrankių) dėjimu į kapus. Kapuose išlieka nesunykę tik akmeninis ar molinis verpstuko smagratis. Jis kartais yra ornamentuotas, panašus į miniatiūrinį girnų akmenį. Pirmosiose Žemaičių muziejaus „Alka“ gautų eksponatų knygoje (GEK) verpstukai dažnai vadinami „girnakuliukais“ t. y. mažais girnų akmenimis. Verpstukų žemaičių moterų kapuose aptinkama nemažai. Vien tik Bikavėnų kapinyno tyrinėjimų metu rasta apie 30 verpstukų. Žąsino kapinyne aptikti 28 verpstukai, Paragaudžio – 10, Žvilių ir Upynos kapinyuose – po 8 verpstukus (Vaitkuskienė L., Valatka V., Tautavičius A.). Žemaičių ka-

(Nukelta į 22 p.)

Verpstukai (molinis ir akmeniniai). IX–XI a. Paragaudžio kapinynas (Šilalės r.)

pinynuose verpstukai į kapus dažniausiai būdavo dedami mirusiųjų moterų galvūgalyje, kairėje ar dešinėje galvos pusėje, o retkarčiais – virš galvos. Žąsino kapinyne tokiu būdu į kapus padėta 56 proc. visų verpstukų su nustatyta padėtimi kape, Bikavėnų – 46,8 proc., Upynos kapinyne – 40 proc. verpstukų. Pastebėta tendencija verpstukus dažniau dėti kairėje galvos pusėje (Vaitkunskienė L., Tautavičius A.).

Paprotys dėti į kapus verpstukus nebuvo paplitęs visoje žemaičių teritorijoje. Jakštaičių-Meškių kapinyne atsitiktinai rasti tik 2 verpstukai. Maudžiorų, Juodsodės ir Paluknio kapinynus palikusios bendruomenės, matyt, neturėjo papročio dėti verpstukus į moterų kapus, nors buitįje šiuos darbo įrankius moterys, be abejo, naudojo. Minėtuose kapinyuose verpstukų visai nerasta.

Kitas dažnai moterų kapuose pasitaikantis įrankis – ylos. Jos randamos be medinių rankenų, nes pastarosios per ilgą laiką žemėje suyra. Ylų aptikta visuose tyrinėtuose centrinės Žemaitijos V–XII a. laidojimo paminkluose. Pastebėti tam tikri ylų padėties kape lokaliniai skirtumai. Pietvakariniai žemaičiai (Jūros upės baseinas, Šilalės r.) ylas į moterų kapus neretai dėdavo kartu su verpstukais, todėl čia ylų, kaip ir verpstukų, daugiausiai pasitaikė padėtų mirusiųjų moterų galvūgalio srityje. Upynos kapinyne tokia tendencija akivaizdi – 70 proc. visų ylų aptikta mirusiųjų galvūgalio srityje.

Bikavėnų ir Žąsino kapinyuose taip padėtų ylų yra atitinkamai 57,1 proc. ir 53,7 proc. Galvūgalio srityje ylas dažniau dėdavo kairėje galvos pusėje (Bikavėnai – 28,5 proc. visų atvejų; Žąsinas – 26,9 proc.), nors Upynos kapinyne šie įrankiai dažniau guldyti dešinėje galvos pusėje (50 proc. visų ylų). Žąsino ir Bikavėnų kapinyuose, be to, pastebima tendencija

ylas dėti prie kairės kojos žemiau kelio (Žąsinas – 23 proc. visų ylų; Bikavėnai – 21,4 proc.) (Tautavičius A., Vaitkunskienė L.). Maudžiorų kapinyną palikusi šiaurinių žemaičių (Kelmės r.) bendruomenė ylas į kapus dėdavo truputį kitaip. Šiame kapinyne pastebėta tendencija ylas į kapus dėti ne tik mirusiųjų galvūgalyje (31,2 proc. visų atvejų), bet ir prie kairės mirusiojo rankos, peties-žąsto arba alkūnės srityje. Taip Maudžiorų kapinyne padėta 43,7 proc. visų ylų. Pietvakarinėje žemaičių gyvento ploto dalyje taip padėtų ylų rasta tik Upynos kapinyne (25 proc. visų atvejų) (Valatkienė L., Tautavičius A.).

Peiliai tiesiais ir lenktais ašmenimis (universalus darbo įrankis), laidojimo ritualo metu dėtas tiek į vyrų, tiek į moterų kapus. Visi pietvakarių žemaičių (Bikavėnai, Žąsinas, Žviliai, Paragaudis, Upyna) kapinyuose rasti peiliai yra tiesiais ašmenimis. šiaurinių (Maudžiorai ir Juodsodė), šiaurės rytinių (Jakštaičiai- Meškiai) ir pietrytinių (Paluknys) žemaičių kapinyuose rasta daugiau ar mažiau darbo peilių lenktais ašmenimis. Tokie peiliai dažniau dėti į moterų kapus. Maudžiorų kapinyne lenktų peilių aptikta netgi daugiau nei peilių tiesiais ašmenimis. Jame rasti 27 lenkti peiliai (58,6 proc. visų peilių, tai yra 27 iš 46 peilių).

Darbo peiliai tiesiais ašmenimis centrinės Žemaitijos kapinyuose V–XII a. į kapus dažniausiai būdavo dedami mirusiojo juosmens kairėje arba dešinėje pusėje, nors pasitaikė padėtų ir ant pilvo. Juosmens srityje vienokiu ar kitokiu būdu padėti peiliai tiesiais ašmenimis Maudžiorų kapinyne sudaro 50 proc. visų peilių, Upynos – 46,3 proc., Bikavėnų – 43,4 proc., Paluknio – 42,7 proc., o Žąsino kapinyne – 21,8 proc. visų peilių. Pastarąjį kapinyną palikusi bendruomenė peilius dažniau paguldėdavo mirusiojo galvos dešinėje pusėje (taip padėta 31,2 proc. visų peilių). Peiliai lenktais ašmenimis Maudžiorų kapinyne moterų kapuose dažnai randami padėti dešinės rankos peties-žąsto srityje (33,3 proc. visų lenktų peilių), taip pat nemažai jų aptikta mirusiųjų galvūgalio kairėje arba dešinėje pusėje (atitinkamai 16,6 proc. ir 8,3 proc.) (Tautavičius A., Vaitkunskienė L., Valatkienė L., Valatka V., Tautavičienė B., Urbanavičius V., Dowgird T.). Peilių lenktais ašmenimis paplitimas tarp šiaurinių, šiaurės rytinių ir pietrytinių žemaičių gali būti siejamas su žiemgalių genčių tradicijų įtaka. Tačiau, kaip rodo Maudžiorų kapinyne tyrinėjimų duomenys, žemaičiai šiuos darbo įrankius į kapus neretai dėdavo kitaip nei žiemgaliai. Pastarieji lenktus peilius į

Iš kairės: peilis tiesiais ašmenimis, peilis lenktais ašmenimis ir yla. IV–VI a. Maudžiorų kapinynas (Kelmės r.), Žaduvėnų pilkapynas (Telšių r.).

moterų kapus guldydavo mirusiosios juosmens srityje (Vaškevičiūtė I.).

Rečiau centrinės Žemaitijos kapinyuose pasitaikė tokių darbo įrankių, kaip geležinės peikenos, dalgiai ar adatos. Su peikenomis susidurta tyrinėjant Maudžiorų kapinyną. Kasinėjimų metu rastos 2 peikenos. Viena iš jų buvo paguldyta mirusiojo galvos dešinėje pusėje (kapas Nr. 141), o kita – prie mirusiojo dešinės kojos, kelio srityje (kapas Nr. 214) (Valatkienė L.).

Tyrinėtų centrinės Žemaitijos VIII–XII a. kapinynų archeologinėje medžiagoje žinomas tik 1 dalgis ir 1 adata. Dalgis rastas pietvakariųjų žemaičių Žąsino kapinyno kape Nr. 13, mirusiojo kairės kojos blauzdos srityje, o adata – pietrytinių žemaičių Paluknio kapinyne palaidotos moters (kapo Nr. 14) juosmens dešinėje pusėje (Vaitkunskienė L., Dowgird T.).

Žemaičių kapuose randami darbo įrankiai iš esmės niekuo nesiskiria nuo kitų baltų genčių darbo įrankių bei technologškai mažai kuo skiriasi nuo kaimyninių skandinavų ar slavų genčių įrankių. Žinoma, pilno vaizdo apie naudotus darbo įrankius iš kapų medžiagos susidaryti negalima, nes laidotuvių metu ne visus juos dėdavo į kapus, be to, didelė dalis įrankių buvo pagaminti iš medžio bei kitų aplinkos poveikiui neatsparių medžiagų, kurios laikui bėgant greitai sunyksta.

Nuotraukos iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fondų

„ŽEMAIČIŲ tarmės, 1 dalis. Žemaičių tarmės krašto istorija“

2026 m. Vilniaus knygų mugėje buvo pristatyta 2025 m. Lietuvių kalbos instituto išleista iš Kretingos rajono Reketės kaimo (Imbarės seniūnija) kilusio kalbininko Antano Salio knyga „Žemaičių tarmės, 1 dalis. Žemaičių tarmės krašto istorija“ (vok. „Die žemaitischen Mundarten. Teil I. Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets“, 1930) – A. Salio parašytos mokslų daktaro disertacijos vertimas iš vokiečių į lietuvių kalbą (vertėjas – Alfonsas Tekorius (1934–2025)). Knygą sudarė Geolingvistikos centro mokslo darbuotoja dr. Simona Vyniautaitė.

Pristatant šią knygą visuomenei buvo akcentuojama, jog „*Gyvybingas ir stragus žemaitiškas žodis nuo seno ėjo pas žmogų ir tapo žemaičių tapatybės simboliu*“. Išleidžiant knygą, organizuojant jos pristatymą LITEXPO parodų rūmuose siekta „aktualizuoti ne tik A. Salio surinktus vertingus istorinius duomenis, jo istorines ir kalbines išvalgas, bet ir aktualiais žemaičių tapatybės klausimais pakviesti diskutuoti žymius žemaičius, kurie savo gyvenimu bei moksline veikla jau yra įrodę žemaitiško žodžio galią.

Diskusijoje kalbėta apie istorinių žemaičių žemių įtaką dabartinėms lietuvių tarmėms (dr. J. Drungilas), šiuolaikinės regioninės žemaičių kalbos formavimąsi (dr. S. Vyniautaitė) ir apie kūrybines žemaitiško žodžio galias (dr. L. Sungailienė). Diskusijos organizatoriai pažymėjo, kad „*Gyvu žodžiu – ne tik pasakojimais ar dainomis, bet ir kasdiene buitine kalba – kuriama pridėtinė žemaitiškumo vertė, kurią kalbininkai vertina kaip vieną iš kalbos (tarmės, šnektos) gyvybingumo rodiklių*“.

Renginio organizatoriai tikėjosi, kad diskusija paskatins skaitytojus domėtis tiek istorine, tiek dabartine Žemaitija, o diskusijose dalyvių – skirtingų sričių mokslininkų – išvalgos ir patirtys bus naudingos aiškinantis įvairias žemaitiškumo sampratas. Tai, jų nuomone, ypač svarbu viešojoje erdvėje netylant svarstymams ir ginčams dėl žemai-

(Nukelta į 24 p.)

A. Salio knygos „Žemaičių tarmės, 1 dalis. Žemaičių tarmės krašto istorija“ viršelis. Dailininkas Rokas Gelažius

čių kalbos ir tarmės santykio, kartais nuklystant net į politinius užribius.

Prof. habil. dr. Danguolė Mikulėnienė leidinio „Žemaičių tarmės, 1 dalis. Žemaičių tarmės krašto istorija“ įžangoje rašo, kad A. Salio knyga „Turinio požiūriu tai nelengvas, bet labai informatyvus skaitinys. Iš jo galima spręsti apie XX a. viduryje susiformavusios istorinės lietuvių dialektologijos ištakas ir esmę. Gimtosios tarmės studijas pradėjęs

1933 m. A. Salio sudarytas žemaičių ir aukštaičių tarmių žemėlapis. Saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejuje

nuo žemaičių gyventos teritorijos, remdamasis savo paties kruopščiai surinktais senosiose Kryžiuočių ordino kronikose užrašytais vietų vardais, Salys pirmiausia rekonstravo žemaičių gyventą plotą. Gaila, kad autorius taip ir neparašė antrosios disertacijos dalies, kuri turėjo būti skirta žemaičių šnektoms ir jų raidai.

Taigi, Saliui Žemaičių žemė pirmiausia kalbėjo vietų vardais... Kai kurios autoriaus įžvalgos tikrai bus naudingos ir aiškinantis įvairias žemaitiškumo sampratas. O svarbiausia – kartu su Saliu šio leidinio skaitytojai galės apmąstyti Salio nubrėžtą istorinės ir dabartinės Žemaitijos skirtį, kad sugrįžusiems prie istorinių ištakų nereikėtų sklęsti politinių ir ideologinių metodologijų paviršiais“.

Knygoje yra išspausdintas ir S. Vyniautaitės tekstas apie A. Salio disertaciją, pateikti pagrindiniai A. Salio mokslinės veiklos faktai bei datos.

Disertacijos įžanginėse pastabose A. Salys yra parašęs: „Tas, kuris užsimojęs dabartinę žemaičių tarmę ir jos patarmes ne tik aprašyti, bet ir suprasti jų istoriją, turi pirma išsiaiškinti, kaip Žemaitija buvo apgyvendinta ir susipažinti su jos senaisiais tautiniais santykiais.

Kadangi Lietuvos istorija ir istorinė geografija iki šiol apibūdinta tik bendrais bruožais, reikiamus parengiamuosius darbus mums teko atlikti patiems.

Čia negalėjome apsiriboti vien dabartiniu žemaičių tarmės plotu, bet turėjome aptarti visą Vakarų Lietuvą – į vakarus nuo Nevėžio, taigi, istorinę Žemaitiją“.

Išspausdintą disertaciją sudaro šie skyriai: „Žemaičių“ pavadinimas; „Kuršių Žemaitija“; „Žiemgalių Žemaitija“; „Lietuvių Žemaitija“; „Dykra“; „Žemaitijos ribos“; „Pakartotinis Dykros apgyvenimas“; „Dėl Klaipėdos krašto apgyvenimo“; „Sutrupinimai“; „Santrauka (Summary)“.

A. Salio asmenybė žemaičių kalbos ir rašto puoselėtojams itin svarbi ir tuo, kad būtent jis tarpukario metais konsultavo Telšiuose besitelkiančius žemaičius, kurie parengė žemaitiškos rašybos taisykles, jas paviėšino ir, vadovaudamiesi jomis, rašė bei skelbė savo tekstus spaudoje (pirmiausiai Telšiuose leistame savaitraštyje „Žemaičių prietelius“, o Antrojo pasaulinio karo metais – ir laikraštyje „Žemaičių žemė“). A. Salys minėtoms taisyklėms pritarė.

Iš Salantų krašto kilęs kalbininkas prof. ANTANAS SALYS

ANTANAS SALYS (1902–1972) – ne tik žymus lietuvių kalbininkas, bet ir pedagogas, profesorius, knygų autorius, visuomenės veikėjas. Jis yra ir eksperimentinės fonetikos pradininkas Lietuvoje, vienas garsiausių lietuvių terminologų.

Gimė 1902 m. liepos 21 d. dabartinio Kretingos rajono Reketės kaime, mirė 1972 m. liepos 31 d. Filadelfijoje (JAV). Iš pradžių mokėsi Salantų pradžios mokykloje, vėliau – privačiai ir, sukaukęs pakankamą žinių bagažą, įstojo į Telšių Saulės gimnaziją, kurioje mokėsi 1918–1923 metais. Penktąją gimnazijos klasę baigė Skuode.

Gimnazijoje jam didelę įtaką padarė, praktiniais bendrinės kalbos reikalais sudomino jo lietuvių kalbos mokytoju buvęs iš Rumšaičių kaimo (Ylakių sen., Skuodo r.) kilęs pedagogas, teisininkas, publicistas, vertėjas, rašytojas, istorikas, kalbininkas, politinis bei visuomenės veikėjas, buvęs kalbininko Jono Jablonskio (1860–1930) mokinys Matas Untulis (1889–1952), tad, baigdamas gimnaziją, apsisprendė studijuoti kalbotyrą.

1923–1925 m. kaune veikusiame Lietuvos universitete (dabar Vytauto Didžiojo universitetas) jis studijavo lietuvių kalbą ir lyginamąją indoeuropiečių kalbotyrą. Čia klausė J. Jablonskio, Kazimiero Būgos (1879–1924, Alfredo Senno (*Alfred Senn*, 1899–1978), Prano Brenderio (*Franz Brender*, 1894–1938) ir kitų žymiausių anuo metu universitete dirbusių mokslininkų paskaitų. Studijuodamas bendravo su K. Būga, buvo jo rengiamo lietuvių kalbos žodyno sekretorius, taip pat – su Jonu Jablonskiu ir kitais. Šiuo studijų laikotarpiu per kalbininko K. Būgos skaitomas lietuvių dialektologijos paskaitas pradėjo domėtis tarmėmis. K. Būga, tai pastebėjęs, jį paskatino tirti tarmes. Jo paragintas A. Salys apėjo žemaičių tarmių ribas tarp „dounininkų“ ir „dūnininkų“, o vėliau – ir žemaičių paribius su aukštaičiais. Vėliau, J. Jablonskiui rekomendavus gavęs Švietimo ministerijos stipendiją, 1925–1929 m. Vokietijos

Antanas Salys. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Leipcigo universitete studijavo baltistiką, slavistiką ir lyginamąją indoeuropiečių kalbotyrą.

1929 m., vadovaujamas Džiulijo Pankončelio-Kalcijos (*Giulio Panconcelli-Calzia*, 1878–1966), Hamburgo universitete studijavo eksperimentinę fonetiką. Tais pačiais metais Leipcigo universitete apgynė vokiečių kalba parašytą mokslų daktaro disertaciją „Žemaičių tarmės“, kurioje apibūdino žemaičių tarmių plotą, aprašė žemaičių tarmės fonetines, morfologines ir leksines ypatybes bei raidą. Apgynus disertaciją A. Saliui buvo suteiktas mokslų daktaro laipsnis. Po studijų Vokietijoje jis sugrįžo į Lietuvą ir 1930–1939 m. dirbo Vytauto Didžiojo universitete Kaune.

1930 m. A. Salio mokslinė daktaro disertacija buvo išspausdinta Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinių mokslų tęstiniame leidinyje „Tauta ir žodis“ (1930, kn. 6) bei išleista atskira knyga.

1930 m. A. Salys Vytauto Didžiojo universitete įkūrė fonetikos laboratoriją ir pirmasis pradėjo eksperimentinės fonetikos tyrimus Lietuvoje, skaitė bendrosios ir lietuvių kalbos fonetikos paskaitas. Jo dėstyto dialektologijos kurso santrauką „Lietuvių kalbos tarmės su tarmių žemėlapiu“ 1935 m. spau-

(Nukelta į 26 p.)

dai parengė filologas Juozas Labokas (1905–1946). Ši medžiaga buvo pripažinta reikšmingu A.Salio moksliniu veikalu ir tais pačiais 1935-aisiais metais išleista hektografu, o 1946 m. pakartotinai išleista Tiubingene (Vokietija).

Jis sudarė specialias dialektologinių duomenų rinkimo anketas, nubraižė beveik visų lietuvių bendrinės kalbos garsų schematizuotas palatogramas, 1933 m. paskelbė tarmių žemėlapi, o 1935 m. kartu su kitais įkūrė Lietuvių kalbos draugiją.

1939–1941 m. A. Salys buvo Lituanistikos instituto Lietuvių kalbos skyriaus vedėjas, 1941–1944 m. vadovavo Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos institutui ir kartu buvo Vilniaus universiteto senato sekretorius, 1940–1944 m. – Vilniaus universiteto docentas ir profesorius. Čia jis studentams skaitė lietuvių dialektologijos, fonetikos, leksikologijos, vardyno (onomastikos), lyginamosios

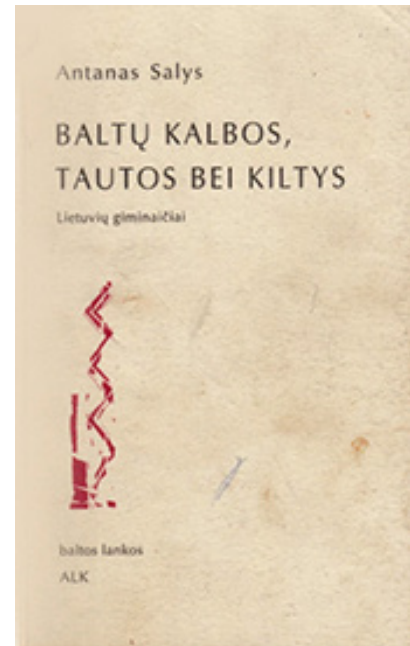
indoeuropiečių kalbų gramatikos paskaitas, baltų kalbotyros įvadą.

Buvo Terminologijos, Rašybos reformos, Pavardžių ir vietovardžių komisijų narys, Valstybės tarybos patarėjas terminologijos klausimais, rengė pranešimus ir juos skaitė visuotiniuose „Lietuvių kalbos draugijos“ susirinkimuose.

Dirbdamas Lietuvoje aktyviai bendradarbiauvo spaudoje, buvo vienas iš bendrinei kalbai skirto žurnalo „Gimtoji kalba“ steigėjų bei redakcijos narių. Daug jo straipsnių apie lietuvių kalbos garsus ir priegaides, fonetiką, rašybą ir kt. kalbos klausimais išspausdinta leidiniuose „Švietimo darbas“, „Lietuva“, „Tautos mokykla“, „Kalba“, „Lietuvos aidas“, „Gimtoji kalba“ ir daugelyje kitų. Jis rengė tekstus ir leidžiamai „Lietuvių enciklopedijai“. Daug įtakos bendrinės kalbos vartosenai turėjo trumpi jo patarimai įvairiais kalbos praktikos, jos ugdymo klausimais,

Telšių Saulės gimnazijos antroji laida. Iš kairės pirmoje eilėje: P. Kusa, J. Jagaudas, E. Fabricius, A. Simaitis, S. Dombrasukas, V. Riedel, B. Barcevičius; antroje eilėje: V. Burba, D. Venclauskaitė, Z. Jonikaitė, V. Labutis, J. Košys, V. Fedotas -Sipaitis, D. Karickaitė, I. Smilgevičius; trečioje eilėje: J. Juškevičius, M. Eirašius, A. Stropus, O. Karcikaitė, P. Narkus, A. Salys; ketvirtoje eilėje: J. Žimkus, L. Murelis, P. Sūdžius ir S. Vėlavičius. Telšiai, 1923 m. LCVA, P-18688.

Knygų viršeliai (iš kairės): 1935 m. Juozo Laboko spaudai parengtos ir hektografu išleistos A. Salio paskaitų apie lietuvių kalbos tarmes knygos; A. Salio kalbinių studijų, straipsnių palikimo pirmojo tomo („RAŠTAI I. BENDRINĖ KALBA“), išspausdinto 1979 m. Romoje; 1995 m. Vilniuje „Baltų lankų“ išleisto A. Salio veikalo „Baltų kalbos, tautos bei kultys“

paskelbti žurnalo „Gimtoji kalba“ skyriuje „Klausimų kraitelės“ ir 1938 m. „Lietuvos Aido“ dienraštyje spausdintoje „Kalbos skiltelėje“ (joje buvo paskelbta daugiau negu šimtas nedidelių A. Salio straipsnelių įvairiais lietuvių kalbos praktikos klausimais). Juose autorius daug dėmesio skyrė kasdieninės kalbos vartosenai, kalbos taisymui, siūlė naujus žodžius ir terminus, kurių dalis greitai buvo pradėti vartoti praktikoje. Tarp tokių žodžių buvo *pobūvis*, *rankinukas*, *senatis*, *staigmena*, *tarmėtyra* ir daugelis kitų. Jis patardavo, kaip vartoti įvairius žodžius ir jų konstrukcijas, prisidėjo prie atgauto Vilniaus krašto lietuviškų vietovardžių ir pavardžių sugražinimo. Buvo didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ komisijos narys. Kartu su Petru Skardžiumi (1899–1975) redagavo Leonardo Dambrausko sudarytą „Kalbos patarėją“.

Paskelbė darbų ir iš lietuvių onomastikos, suorganizavo onomastinės medžiagos rinkimą (surinktoji medžiaga sudarė Lietuvių kalbos instituto asmenvardžių ir vietovardžių kartotekos pagrindą).

1943-aisiais metais, kare įvykus lūžiui, suprasdamas, kad netrukus frontas gali priartėti prie Vilniaus, jis kartu su kolegomis Kaune ir Salantuose (Kretingos r.) išslapstė sudarytą žodynų kartoteką.

1944 m. frontui priartėjus, pasitraukė į Vakarų.

1944–1946 m. dėstė Greifsvaldo ir Tiubingeno universitetuose.

1947 m. persikėlė gyventi į Jungtines Amerikos

Valstijas (JAV). Padedant dar iš studijų Kaune laikotarpio pažįstamam šveicarų kilmės kalbininkui poliglotui prof. A. Sennui, pradėjo dirbti Pensilvanijos (Filadelfija) universitete. Čia jis iš pradžių buvo docentas ir ekstraordinarinis profesorius, o nuo 1956 m. – ordinarinis profesorius. Skaitė baltistikos ir slavistikos kursus.

Dirbdamas Pensilvanijoje tapo aktyviu JAV gyvenusių lingvistų bendruomenės nariu, rašė straipsnius kalbos klausimais juos skelbusiems leidiniams, buvo įvairių komisijų ir draugijų narys, išėivijoje leidžiamos „Lietuvių enciklopedijos“ Kalbotyros skyriaus redaktorius.

Kartu su prof. A. Sennu, kuris labai domėjosi lietuvių kalba, 1968 m. baigė leisti žymaus šveicarų kalbininko, filologo, baltisto ir indoeuropiečių kalbų tyrinėtojo Makso Niedermanno (*Max Niedermann*, 1874–1954) ir P. Brenderio 1926 m. pradėtą spaudai rengti „Lietuvių rašomosios kalbos žodyną“ (parengė spaudai šio žodyno III–V tomas), praturtino šiuos žodynus liaudies kalbos, ypač žemaičių, leksika, sutvarkė kirčiavimą. Leidinyje jie pateikė ir lietuviškos leksikografijos, terminologijos bei jų raidos apžvalgą.

1956 m. parengė vardyną Lietuvos karininko, kartografo ir inžinerijos pulkininko leitenanto Juozo

(Nukelta j 28 p.)

Andriaus (1900–1988) labiausiai žinomam jo darbui – detaliam ir kokybiškam 1948 m. pirmą kartą išleistam „Lietuvos žemėlapiui“, kuris tapo svarbiu šaltiniu ne tik geografams, bet ir istorikams.

1968 m. A. Salys dalyvavo Pirmojoje baltų kalbotyros konferencijoje, vykusioje Valstybiniame Pensilvanijos universitete.

Gyvendamas užsienyje labiausiai domėjosi leksikologija ir leksikografija. Daug nuveikė tirdamas tikrinius žodžius, toponimus, kurių studijos lėmė jo domėjimąsi baltų genčių praeitimi.

1969 m. buvo atvykęs į gimtinę, čia Lietuvos mokslo įstaigose rinko medžiagą istoriniam lietuvių kalbos žodynui, lankėsi muziejuose, Palangoje.

Antanas Salys mirė 1972 m. Filadelfijoje (JAV). Palaidotas Spryngfildo kapinėse (Pensilvanija).

Po A. Salio mirties jo mokslinis rašytinis palikimas buvo surinktas, susistemintas ir išspausdintas Romoje (keturi knygos tomai išleisti 1979–1992 m.). Juos sudaro moksliniai straipsniai, kalbos patarimai, žodynai, tarmių žemėlapiai ir kiti svarbiausi

jo darbai. Šių knygų parengimu spaudai ir išleidimu itin rūpinosi A. Salio žmona – aktyvi lietuvių bendruomenės JAV narė Sofija Vaškelytė-Salienė ir jų dukra Rimigailė Salytė-Gaigalienė, kuri taip pat, kaip ir jos tėvas, tapo lituaniste, Pensilvanijos universiteto profesore, aktyviai prisidėjo prie lietuvybės išsaugojimo išeivijoje. Dar vienas A. Salio veikalas – „Baltų kalbos, tautos bei kiltys“ – 1995 m. buvo spaudai parengtas „Baltų lankų“ leidykloje ir išleistas Vilniuje.

Naudota literatūra:

1. Erika Kazlauskienė, Lina Buikienė, Rita Vaitkienė, „Antanas Salys“, *Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešoji biblioteka. Kraštotyra. Kretingos personalijų žinynas*: <https://www.kretingos.lt/personalijos/salys-antanas/>.

2. Algirdas Sabaliauskas, „Antanas Salys“, *Višuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/antanas-salys/>.

Parengė Kazimieras Prušinskas

Antanas Salys su grupe Lietuvių kalbos ir literatūros instituto darbuotojų prie instituto rūmų Antakalnyje. Pirmoje eilėje iš kairės stovi: 1 – Kazys Ulvydas, 2 – Kostas Korsakas, 3 – Antanas Salys, 4 – nežinomas asmuo, 5 – Jonas Kruopas. Nuo-
traukoje yra: Jonas Paulauskas, Elena Valiulytė, Kazimieras Pakalka, Angelė Kaulakienė, Angelė Vilutytė, Irena Ermanytė, Kazys Gaivenis, Birutė Rokaitė-Vanagienė, Antanė Kučinskaitė, Klementina Vosilytė, Adelė Valeckienė, Bronė Zlatkutė, Vytautas Vitkauskas, Vytautas Ambrozas, Nijolė Sližienė, Sofija Kezytė, Albertas Ružė, Elena Grinaveckienė, Kazys Morkūnas, Zuzana Jonikaitė, Kazimieras Eigminas, Zelma Dumašiūtė, Marija Razumkaitė, Aloyzas Vidugiris, Antanas Balaišaitis, Algirdas Sabaliauskas. Vilnius, 1969 metai. Arvydo Reklaičio nuotrauka. LCVA, P-22106

„Poezija Žemaičių ir Lietuvos. XIX amžius“

2016 m. išleista Vilniaus universiteto profesorės Brigitos Speičytės sudaryta Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidžiamos knygų serijos „Gyvoji poezija“ tomelis „Poezija Žemaičių ir Lietuvos. XIX amžius“ kartu su to paties pavadinimo kompaktine plokštele.

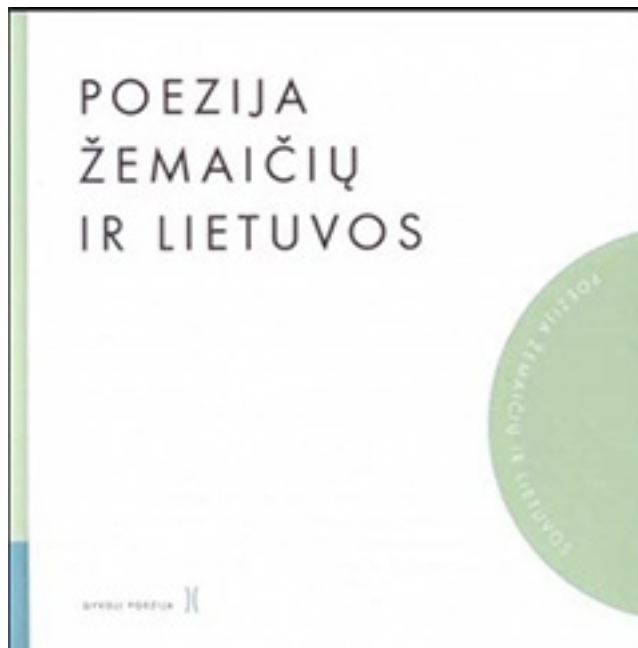
Projekto vadovas – Gytis Vaškelis. Knygų serijos dailininkė – Sigutė Chlebinskaitė, maketuotoja – Gražina Kazlauskienė, garso režisierė – Sonata Jadevičienė, kompaktinėje plokštelėje įrašyti tekstai, kuriuos skaito aktoriai Algirdas Latėnas, Vytautas Rumšas ir kalbininkas, pedagogas Skirmantas Valentas.

Išsamų leidinio įvadą „Kur Nevėža nuo amžių...“ „XIX amžiaus poezijos tėkmės“ autorė B. Speičytė pradeda šiomis eilutėmis:

„Iki aušrinė“ lietuvių poezija iš laiko perspektyvos regisi tarsi savaimingai susiformavęs kultūrinis kraštovaizdis, susiklostęs iš skirtingų kūrybinių iniciatyvų, kalbinių dialektų, nevienalyčio regioninio substrato – tarsi nedidelių upelių ar sraunesnių upių, ir susitinkančių, ir prasilenkiančių, tinklas. Ši poezijos „margumyną“, kurio dar neįjungia viena bendrinė kalba, sieja pats neblėstantis poetinės kūrybos poreikis, – nuolat, bet vis kitaip atsinaujinantis ir besitęsiantis žmogaus ir jo pasaulio dialogas. Tokio universalaus dialogo buvimas, poreikis jį tęsti sava kalba, su sava asmenine ir kultūrine patirtimi yra turbūt svarbiausia šio laikotarpio lietuvių literatūros realija.

XIX a. lietuvių poetinio kraštovaizdžio „margumynas“ vis dėlto nėra visiškai atsitiktinis: jį formavo istorijoje susiklosčiusi skirtingų regionų – Žemaitijos ir Lietuvos – kultūra. Poetiniuose tekstuose ši lokalųji podirvį akivaizdžiausiai liudija kalba, jos tarminis pobūdis žemaičių ar Žemaitijoje gyvenusių Antano Klemento, Dionizo Poškos, Silvestro Valiūno, Simono Stanevičiaus, Karolinos Praniauskaitės ir rytų aukštaičių Antano Strazdo, Antano Baranausko, Antano Vienažindžio kūryboje. [...].“

Įvado pabaigoje autorė pažymi, kad: „iki XX a. žemaičių ir lietuvių poeziją išlaikė ir perdavė ne tik raštas, tačiau labiausiai – daina, balsas. Pavyzdžiui,

Knygos „Poezija Žemaičių ir Lietuvos. XIX amžius“ (Vilnius, 2016 m.) viršelis. Dailininkė Sigutė Chlebinskaitė

A. Baranausko eilių – „Dainu dainelę“, Anykščių šilelio, kai kurių „Kelionės Petaburkan“ dalių – giedojimo tradicija Anykščiuose būdavo perduodama iš kartos į kartą iki šių dienų. Į XX a. pabaigos modernios dainuojamosios poezijos lauką šias senąsias dainas perkėlė atlikėjas Vytautas Kernagis, atgaivinęs ir suburiantį, uždegantį A. Baranausko „Dainų dainelę“, ir žaismingą A. Vienažindžio „Linksminkimos“, „Pasakykai, panytelė“ skambesį. 1986 m. aktoriaus Algirdo Latėno įskaityti A. Strazdo eilėraščiai tapo vienu įsimintiniausių įbalsintos lietuvių poezijos kūrinių greta tokių, kaip, pavyzdžiui, Laimono Noreikos Maironis ar Justinas Marcinkevičius. Žemaičiai, daugiau rašto nei balso poetai, panašaus dėmesio sulaukė mažiau. Tad šiame „Gyvosios poezijos“ tomelyje lygiai susitinka abu lietuvių lyrikos balsai – žemaitiškasis ir lietuviškasis. Tačiau pagal XIX a. pirmosios pusės rašto suvokimą juos, užrašytus dabartine bendrine lietuvių kalba, kiekvienas, taip pat mokantis savo tarmę, galime perskaityti balsu savaip.“

Knygos leidėjai „Redakcinėse pastabose ir paaiškinimuose“ rašo, kad „Leidinyje visi tekstai pateikiami dabartine bendrinės kalbos rašyba; kai kurie – ir perrašu iš autografo, nuorašo ar pirmosios publikacijos“. Tekstus dabartine bendrinės kalbos rašyba pateikė: Aurelija Tamošiūnaitė, Regina

(Nukelta į 30 p.)

Palangoje. Eglės Mekuškienės nuotrauka

Mikšytė, Rita Šepetytė, Kostas Alksynas, o tekstų perrašus iš rankraščių ar senųjų spaudinių atliko: Roma Bončkutė, Žavinta Sidabraitė, Brigita Speičytė, Regina Mikšytė.

Knygoje, kaip tai pažymi ir jos leidėjai, „Prie tekstų nurodoma jų parašymo ir paskelbimo data, skaitymui palengvinti paaiškinami svetimžodžiai, retesnė tarminė leksika, kai kurios žodžių formos, gramatinės konstrukcijos, taip pat – svarbiausios realijos. [...]“

Įvado pirmosios dalies pabaigoje paaiškinama, kodėl knygai pasirinktas pavadinimas „Poezija Žemaičių ir Lietuvos“: „*norėta pažymėti savitą tautinio-kultūrinio sąmoningumo formą, anuomet dar gyvą regioninę autorių savivoką ir literatūrinio gyvenimo pobūdį tuo metu, kada šie regionai buvo žinomi dar ne kaip etninės, o visų pirma istorinis Lietuvos – buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės – krašto dalys*“.

Pirmojoje įvado dalyje autorė po įžangos išskiria du skyrelius. Pirmasis – „Tarp Žemaitijos dvarų ir Vilniaus mokslo gyvenimo“, kuriame apžvelgia žemaičių Antano Klemento (1756–1823), Dionio

zo Poškos (1764–1830), Silvestro Valiūno (1789–1831), Simono Stanevičiaus (1799–1848), Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos (1771–1849), svarbiausius gyvenimo ir kūrybos faktus. Antrasis įvado skyrelis – „Trys Antanai“ ir pirmoji poetė – žemaitė“. Jame yra pateikta informacija apie Antaną Strazdą (1760–1833), Antaną Baranauską (1835–1902), Karoliną Praniauskaitę (1828–1859) ir Antaną Vienažindį (1841–1892). Knygoje yra paskelbta ir visų šių paminėtų poetų eilių. Mažiausiai jų (tik po vieną) – S. Valiūnui, J. A. Pabrėžai ir K. Praniauskaitei skirtuose leidinio puslapiuose.

Iš K. Praniauskaitės kūrinių leidinio sudarytoja knygai „Poezija Žemaičių ir Lietuvos“ atrinko poetės 1856 m. parašytą baladę (poemą-pasaką) „Žalčio motė“ (dabar žinomą kaip eiliuotą pasaką „Eglė žalčių karalienė“ (ji pirmą kartą paskelbta 1858 m.) Vilniuje išspausdintame Lauryno Ivinskio „Kalendoriuje“. Ši baladė yra Juozapo Ignacijaus Kraševskio (*Józef Ignacy Kraszewski*, 1812–1887) poemos „Anafelas“ pirmosios dalies „Vitoldo rauda“ („Witoldo rauda“, Vilnius, 1840) fragmentų „Žalčio žmona“ („Żaltisowej żona“) ir „Žalčio žmonos broliai“ („Bracia żalisowej żony“) laisvas vertimas į lietuvių kalbą.

Iš J. A. Pabrėžos kūrybinio palikimo atrinktas 1815–1820 m. parašytas ir 1931 m. moksliniame žurnale „Tauta ir žodis“ paskelbtas eilėraštis „Apie pypkininką“ (kūrinys pateiktas originalia žemaičių ir bendrinės lietuvių kalbos rašyba).

Iš S. Valiūno kūrybos knygoje išspausdinta 1828 metais pirmą kartą Varšuvoje leistame lenkų geografiniame žurnale „Kolumb, I“ (p. 200–202) paskelbta daina „Biruta“. Ją leidinio sudarytoja pateikė lenkų ir lietuvių kalbomis. Dabar Lietuvoje daugelio žinomas ir dažniausiai yra dainuojamas sutrumpintas šio kūrinių variantas (beje, jos tekstas Lietuvoje labai įvairuoja). Pirmą kartą kūrinių iš lenkų į lietuvių kalbą 1835 m. išvertė lietuvių tautosakininkas, etnografas, literatūrologas Liudvikas Adomas Jucevičius (1813–1846).

Šio žurnalo 31-ame puslapyje pateikiame visą šio kūrinių tekstą lietuvių kalba, tokį, koks jis išspausdintas knygoje „Poezija Žemaičių ir Lietuvos“ (tekstą spaudai parengė B. Speičytė).

Parengė Danguolė Želvytė

Palangos kopose. Eglės Mekuškienės nuotrauka

BIRUTA

Silvestras VALIŪNAS

Ant krašto marės, Palangos miestelėj,
Kurį išplėšė mūsų neprieteliai,
Yr didis kalnas, Biruta vadintas,
Žalioms pušelioms viršuj apsvadintas.

Ten, kur laiminga žemė buvo mūsų,
Kol buvom ponais ir gudų, ir prūsų,
Viežlyva, skaisti kaip rožė ir rūta
Kunigaikštienė gyveno Biruta.

Nebuvo ana kokia karalaitė,
Bet iš Palangos vargdiena mergaitė, –
Žemčiūgais brangiais ir aukso auskariais
Negašavojos vaikščioti pamariais.

Su savo darbo marškiniiais dėvėjo,
Trumpą rainuotą sijoną turėjo,
Ant geltų kasų – rūtų vainikėlj,
Ant balto kaklo – gintaro šniūrelj.

Kad vieną kartą broliai susitarę
Anksti išjojo žvejoti ing marę,
Sesuo, nešdama pietus lauknešėlė,
Sutiko šviesų kunigaikštį kelė.

Tasai Jogėlos dėdė Keistuts buvo,
Kursai Žemaičiais valdė ir Lietuva,
Jojo tuo kartu kryžius naikinti,
Kurie vožijos mumis užkabinti.

Ant širvo žirgo, po meškos kalpoku,
Su šviesiu ginklu, su rago saidoku,
Aukšinas kilpas su pentiniais spardė,
O žirgs padkavoms šilo žemę ardė.

Išvydęs tikrą gražybę pamarė
Jaunai Birutai tokiais žodžiais tarė:
„Kas nors tu esi, deivė ar mergelė,
Priimk čion ranką mano ant to kelio.

Aš visad buvau ponu žemės jūsų,
O nuog šio čėso vyru tavo būsu,
Kur tave gavau pirmąkart matyti,
Liepsiu palocių puikį pastatyti,

O kalns, ant kurio pažinai Keistutą,
Nuog tavo vardo bus vadints Biruta.
Ten tu gyvensi nuog vyro mylėta,
Tu, kuri radai širdė mano vietą.

Nors daugiau pačių turėt nēr man grieko,
Prieš tavi visas laikysiu už nieką.“
Tą girdėdama, mergelė gėdinga,
Jauna Biruta, skaisti, išmintinga,

Žemyn mėlynas akeles nuleido,
Atsidūksėjo ir puolė ant veido:
„Nors, – sako, – seniai prieš dievą Perkūną
Prisiečiau būti čystatoj ant kūno,

Bet kad yr tokia valia tavo, pone,
Lai išsipildo širdinga malonė.“
Vis tai padarė, kaip sakė Keistutas,
Ant kalno buvo pastatytas butas.

Biruta pačia, jo dasilytėta,
Pagimdė sūnų Vitoldą ant svieta.

Apie tai, kas mūsų visuomenei buvo ir yra aktualu

Telšių Žemaitės dramos teatras šių metų pradžioje žiūrovus pakvietė į dviejų spektaklių premjeras, kuriose gvildenamos aktualios mūsų visuomenės problemos. Vasario 25 ir kovo 5 dienomis vyko šio teatro spektaklio „Stabelis“, sukurto pagal P. Vaičiūno pjesę „Strabai ir žmonės“, premjeros, o antrojo spektaklio, kurį įkvėpė sukurti vokiečių dramaturgės Ingrid Lausund pjesė „Bestuburiada“, premjera įvyko kovo 27 dieną.

Teatras, reklamuodams spektaklį „Stabelis“, rašo: „*Petras Vaičiūnas (1890–1959) – vienas iškiliausių tarpukario Lietuvos kultūros kūrėjų, rašytojas, poetas, dramaturgas, kuris pirmasis pradėjo rašyti dramus Kaune įsteigtam profesionaliam teatrui.*

P. Vaičiūno pjesė „Stabai ir žmonės“ (1928 m.) – viena ryškiausių tarpukario Lietuvos dramų, kurioje autorius kritiškai žvelgia į to meto visuomenės ydas ir moralinį veidmainiavimą. Telšių Žemaitės dramos teatro mėgėjų trupė šią dramą, parašytą beveik prieš 100 metų, atgaivina spektaklyje „Stabelis“ pagal P. Vaičiūno pjesę.

Spektaklyje vaizduojamas dirbtinių autoritetų – „stabų“ – ir tikrųjų žmogiškųjų vertybių konfliktas, kuris aktualus ir šiandien. Tačiau šiandien savo status kuriame ir matome jau ne realiame gyvenime, o socialiniuose tinkluose ar internetinėse medijose. Spektakliu nesiekama moralizuoti ar įteigti žmogiškųjų tiesų – tiesiog kviečiama su humoru pažvelgti į mūsų nesikeičiančią visuomenę.“

Spektaklio režisierius, inscenizacijos autorius – Donatas Žilinskas, dailininkė – Giedrė Slavinskienė, šviesos dailininkas – Sergej Simonenko, garso režisierius – Mindaugas Drimba, scenos ir dekoracijų technikas – Rolandas Lukošius.

Vaidina: Jogaila Šimkus, Austėja Bistrubytė / Brigita Sankauskaitė, Julija Kneitienė, Antanas Nekrašius, Remigijus Macas, Vaclovas Butkus/Rolandas Normanas, Valentinas Šarpnickis, Aistė Korkadinovaitė Šiaudkulienė.

Spektaklyje „Bestuburiada“ gvildinama šiuolaikinė visuomenė ir darbo kultūra, atskleidžianti nuolat vykstantį spaudimą darbuotojams, mobingą, konkurenciją Teatras pažymi, kad „*Spektaklyje yra demonstruojama, kaip tokios patirtys gali sulaužyti žmogų. Sulūžęs žmogus praranda moralę, psichologinį tvirtumą, savarankiškumą, tad visi šie dalykai žmogų gali paversti agresyviu ir toksišku aplinkai. Vertybinio kompasu praradimas veda personažus link savidestrukcijos, nors jie vis dar tiki pažadėtu geresniu rytojumi: atlyginimo pakėlimu, pagyrimu, paaukštinimu pareigose. Tačiau šis pažadėtasis rytojus tampa iliuzija, kai viršininkas manipuliuoja ir kontroliuoja situaciją, o spektaklio personažai tampa „bestuburių“ klasės grandinės dalimi. Tai – „darboholikų“ ir visų, turinčių bosus, drama, atskleidžianti, kaip baimė ir siekis įtikti paverčia žmones tragikomiškais personažais.“*

Spektaklių reklaminiai plakatai

Spektaklio režisierius – Paulius Oficerovas, Scenografė, kostiumų dailininkė – Giedrė Slavinskienė, kompozitorius – Deividas Skridaila, choreografė – Kamilė Pilibaitytė, garso režisierius – Mindaugas Drimba, šviesų dailininkas – Sergej Simonenko.

Vaidina: Margarita Bladženauskaitė, Indrė Jucytė, Viktorija Miliauskaitė, Jogaila Šimkus, Deividas Rajunčius.

Tekstas parengtas pagal Telšių Žemaitės dramos teatro viešinamą informaciją

Jaunatviškai ir kūrybingai Mažeikių teatro trupei VISAVI – jau 35

1991 m. Daiva Gedvilienė, baigusi Klaipėdos universiteto Menų fakulteto muzikinio teatro aktorystės studijas, grįžo į Mažeikius, įsidarbino Mažeikių kultūros centre ir tais pačiais metais čia subūrė VISAVI teatro trupę, kuri savo veiklos kelią pradėjo pakviesdama scenos mylėtojus į dainuojamosios poezijos vakarą. Kolektyvas gyvuoja jau 35-erius metus. Jo vadovė ir režisierė, dažnai ir spektaklių, renginių scenarijų autorė – vos ta pati Daiva Gedvilienė.

Šių metų balandžio 4-osios pvakaryje buvę ir esami VISAVI trupės nariai gražią kolektyvo sukaktį paminėjo susirinkę į Mažeikių kultūros centro Mažąją salę. Tą vakarą susirinkusiųjų širdis virkdė ne tik prisiminimai ir dainos... Visi buvo tikri, be kaukių ir tokie pat įsimylėję teatrą, kaip ir anksčiau...

35-eri kūrybos, susiklausymo ir bendrystės metai... Suskaičiuota, kad per tą laikotarpį į VISAVI metraščių kolektyvas įsirašė daugiau kaip 50 sukurtų spektaklių, suorganizuotų renginių, festivalių bei įvairių švenčių. Trupės veikloje dalyvavo, spektaklius

Akimirka iš „Visavi“ 35-mečio renginio: naujos kartos aktorių muzikinė staigmena (prie pianino – režisierė Daiva Gedvilienė)

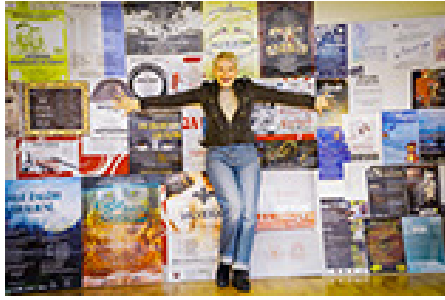
ir kitus renginius kūrė 258 aktoriai, kai kurie jų jau yra vaidinę 10-yje spektaklių.

Renginiyje apie metus, praleistus teatre, čia sutiktus žmones su meile kalbėjo kolektyvo veiklos pradžioje į jį įsijungusios Danutė Tiškevičienė, Regina Pronckuvienė ir Marina Lukienė. Už gautus gyvenimiškos patirties pradmenis, estetikos ir realybės suvokimą kolektyvo vadovei ir režisierai D. Gedvilienei dėkojo VISAVI nariai Živilė Keršytė, Rūta Kučinskaitė, Aušra Ramančauskaitė, Barbora Gedvilaitė, Erika Tarvainytė, Vytautas Motuzas, Gražina Jonikienė, Viktoras Jakimavičius, Vaidutė Jakutienė, Evelina ir Kristina Rimolaitytės, Vilius Antanavi-

(Nukelta į 34 p.)

„Visavi“ aktorių šeima kartu su režisierė Daiva Gedviliene (viršuje) kolektyvo 35-mečiui skirtame renginyje

„Visavi“ jubiliejinio renginio akimirkos

čius, Benita Donelaitė, Neringa Dabkutė, Rokas Ambroza, Lusija Lukauskaitė, Donatas Kontrimas, Reda Šilėnaitė, Jokūbas Gelžinis, Ugnė Rimkutė, Sandrija Mockuvienė, Lina Beresnevičienė, Smiltė Beresnevičiūtė. Vakarų metu būta ir daug staigmenų, įvairių atrakcijų.

Kolektyvas turi ką prisiminti ir iš paskutiniųjų savo kūrybos metų: 2023-aisiais žiūrovai buvo pakviesti į pagal Rimanto Šavelio apsakymą sukurtą spektaklį „Po rudens lietuvi“. 2024-aisiais VISAVI tapo tarptautinio teatrų festivalio „Teatrinės invazijos – Mažeikiai 2024“, skirto teatro gurmanams, šeiminiškams. Šio renginio metu savo gebėjimais, kūrybiškumu džiugino ne tik iš Vilniaus, Raseinių, bet ir Latvijos (Brocenės, Jelgavos) atvykę teatrai. Tais pačiais metais VISAVI scenos mylėtojus pakvietė ir į pagal Kristian Higgins knygą „Per geras, kad būtų tikras“ sukurtą dramą „Tikras“. 2025-aisiais VISAVI vėl suorganizavo tarptautinį mėgėjų teatrų festivalį „Teatrinės invazijos – Mažeikiai 2025“. Šį kartą jame dalyvavo Vokietijos, Latvijos, Kretingos, Naujosios Akmenės teatrai, taip pat ir VISAVI. 2025-ųjų metų pavasarį kolektyvas scenos mylėtojus pakvietė į pagal H. Ibseno ir A. Elksnės kūrybą sukurtą romantišią dramą „Solveigos“.

Kolektyvas savo sukurtus spektaklius rodo ne tik scenoje, bet ir sukurta jų vaizdo įrašus viešina socialiniuose tinkluose. 2025 m. kovo mėnesį į *YouTube* platformą buvo įkeltas balso teatro kūrinys A. Elksnės „Laiškai tolimai žvaigždei“, o šių metų kovo mėnesį *YouTube* platformoje ir į socialinio tinklo *Facebook* Mažeikių kultūros centro paskyro-

je – Jono Vaišvilos miniatiūra „Malūnas“.

2026-aisiais VISAVI vėl planuoja žiūrovus pakviesti į tarptautinį mėgėjų teatrų festivalį „Teatrinės invazijos – Mažeikiai“, kuriame laukiama teatrų iš Vokietijos, Latvijos ir Lietuvos (Kretingos, Naujosios Akmenės), dalyvaus ir patys mažeikiškiai.

Dabar kolektyvas ruošiasi pagal Aivons Menčels kūrybą kuriamo spektaklio – tragi-komedijos „Rudens bliuzas“ – premjerai, kuri įvyks gegužės 22 dieną. Spektaklyje vaidmenis kuria: *Liucijos* – Erika Ivanauskienė, *Idos* – Sandrija Mockuvienė, *Doris* – Regina Stonkuvienė, *Meilės* – Ieva Ivanauskaitė, *Čiulbuonėlės* – Natallia Shakh-Lapavičius.

Nuotraukų autorė Sandrija Mockuvienė.

Tekstas parengtas pagal „Visavi“ informaciją

„Visavi“ aktoriai puikiai jaučiasi scenoje...

Kur ieškoti informacijos kuriamam savo šeimos, giminės genealoginiam medžiui?

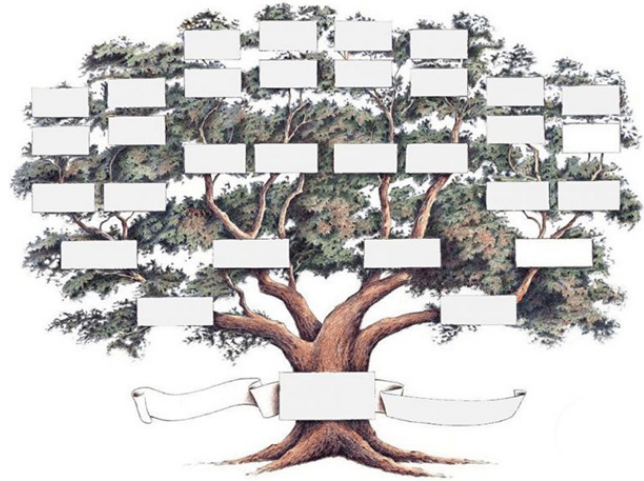
Parengė Danguolė ŽELVYTĖ

Paskutiniaisiais dešimtmečiais vis daugiau Lietuvos gyventojų pradeda tyrinėti savo giminių istorijas. Tuo užsiima ne tik vyresnio amžiaus žmonės, bet ir jaunimas. Kol dar gyvi tėvai ir seneliai, iš jų daug ką galima sužinoti. O kas vėliau? Šioje publikacijoje – klausimai, kurie dažniausiai kyla giminių istorijas tyrinėjantiems asmenims, ir atsakymai į juos.

Šeimos ir kiti giminės nariai

Šeimos nariai ir kiti artimiausi giminaičiai – pagrindinis informacijos šaltinis, be kurio sudėtinga išsiversti pradėdant kurti šeimos ar giminės (-ių) genealoginius meius. Tad susistemins informaciją, kurią patys žinome, įtraukime į šį darbą savo senelius, tėvus, brolius, seseris, kitus giminaičius ir tam nepagailėmėme laiko. Dažnu atveju būsimė nustebinti, sužinoję, kad ne viena mūsų giminės šeima jau turi susikūrusi savo genealoginį medį ir jį toliau plėtoja, rinkdama informaciją apie seniau gyvenusius giminaičius – prosenelius, proprosenelius ir kt. Gavus sutikimą, pravartu pasinaudoti juose sukauptais duomenimis.

Beje, kurti genealoginius medžius šiais laikais mokyklose jau yra mokomi net žemesnių klasių moksleiviai, tad informacijos yra iš ko gauti. Na o jei jau viską, ką buvo įmanoma susirinkti iš savo artimųjų, susirinkome, užsirašėme, galime pasižvalgyti ir plačiau – sėsti prie archyvinių dokumentų. Ko gero, nemažai jos rasime savo pačių ar tėvų namuose. Peržiūrėkime ne tik šeimos albumus, bet ir susipažinkime su rašytinėmis savo artimųjų ir kitų giminaičių autobiografijomis, kitais su jų gyvenimu ir veikla susijusiais dokumentais. Svarbu fiksuoti

Genealoginis medis. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDLAY>

ne tik asmenų vardus, pavardes, gimimo, mirties, santuokos metus, bet ir kur bei kada jie mokėsi, gyveno, susituokė, kas buvo jų krikšto tėvai, kokius mokslo laipsnius turėjo, kokias pareigas ėjo, kokiomis ligomis sirgo, kur mirė bei kur buvo palaidoti.

Kur Lietuvoje verta ieškoti duomenų apie XIX ir ankstesniais amžiais gyvenusius asmenis, jų palikuonius?

Šiuo atveju patikimiausiais šaltiniais – Lietuvos bažnyčių metrikų knygos (gimimo, santuokos ir mirties, taip pat ir bažnyčiose pildytos priešsantuokinės apklausos). Dabar bažnyčių metrikų knygos saugomos ne tik bažnyčiose ir bažnytinėse institucijose, bet ir pagrindinėse valstybinėse institucijose (archyvuose, muziejuose, bibliotekose).

Bažnyčių metrikų knygos – tai oficialūs registrai, kuriuose dvasininkai chronologine tvarka, nurodydami datas, fiksuodavo svarbiausius parapijiečių gyvenimo įvykius: gimimą, krikštą, santuoką, priešsantuokinius užsakus ir mirtį. Tokiose knygose būdavo įrašomi ir tuo momentu aktualūs asmenų duomenys (vardai, pavardės, gyvenamoji, gimimo, vestuvių, mirties vieta, gimdytojų, krikšto tėvų, taip pat ir santuokos liudytojų vardai bei pavardės, socialinė padėtis, kilmė, kiti svarbūs duomenys, pvz., kokios buvo asmens mirties aplinkybės). Iki civilinės metrikacijos įvedimo tai buvo pagrindiniai asmens tapatybę ir šeiminių padėčių įrodantys dokumentai. Padaryti bažnyčių metrikų knygose esančių įrašų nuorašai būdavo pateikiami valstybinėms institucijoms.

(Nukelta į 36 p.)

Lietuvos vyskupijų kurių archyvuose ir parapijose saugomos bažnyčių metrikų knygos (gimimo, priešsantuokinių apklausų, santuokų, mirties) apima labai platų laikotarpį, o nuorašai sistemingai pradėti kaupti dar XVIII a. pabaigoje. Pavienių bažnyčiose darytų gyventojų gyvenimo įvykių įrašų randama ir iš XVI a., tačiau sistemingas metrikų rašymas išpopuliarėjo vėliau.

Daugiausiai tokių knygų, rašytų 1599–1940m., dabar saugoma Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA). Tai svarbiausia institucija, kurioje yra sukaupta didžioji dalis senųjų Lietuvoje rašytų Romos katalikų (RKB), stačiatikių, evangelikų liuteronų ir kitų konfesijų metrikų knygų. Dalis jų jau yra suskaitmeninta ir viešinama Elektoninio archyvo informacinės sistemos (EAIS) viešojoje prieigoje internete <https://eais.archyvai.lt/> – EAIS portale.

Lietuvos literatūros ir meno archyve saugomos tik kai kurios specifinės Romos Katalikų bažnyčios (RKB) metrikų knygos.

Kai kurių parapijų archyvai ir metrikų knygos yra patekusios ir į Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrių.

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje taip pat yra bažnyčių metrikų knygų, bažnyčių archyvų likučių.

Vykstant karams, gaisrams, kitoms negandoms, pokario metais daug bažnyčių metrikų knygų dingo arba valdžios nurodymu buvo sunaikinta.

Nemaža dalis naujesnių (mažiau nei 100 metų senumo) arba kai kurių specifinių parapijų originalių metrikų knygų ir kitų dokumentų vis dar saugoma vietos bažnyčiose. Suskaitmenintos knygos dažnai perduodamos saugoti archyvams arba atitinkamoms arkivyskupijoms. Tokių knygų yra, pvz., Vilniaus ir Panevėžio arkivyskupijose.

Kai kurios bažnyčių metrikų knygos yra patekusios į kraštotyros muziejų fondus. Jų yra Alytaus, Kelmės, Kretingos, Mažeikių, Prienų, Rokiškio, Utenos, Zarasų krašto muziejuose, Žemaičių muziejuje „Alka“ Telšiuose, Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje Anykščiuose, kai kuriuose kituose muziejuose.

Šiuo metu vykdomas projektas „Elektroninės paslaugos EAIS „Skaitmeninė skaitykla“ sukūrimas“ – siekiama suskaitmeninti visas išlikusias se-

nesnes nei 100 metų bažnyčių metrikų knygas, taip sudarant galimybę jų turinį pavišinti, t. y. padaryti lengvai prieinamą plačiajai visuomenei.

Didelė dalis šių knygų, pvz., Vilniaus, Panevėžio, Kaišiadorių vyskupijų, jau yra suskaitmeninta ir skaitmeniniu pavidalu prieinama per Lietuvos valstybės istorijos archyvo (LVIA) informacinę sistemą sistemą (EAIS). Informaciją, kokių vietovių bažnyčių metrikų knygos jau yra suskaitmenintos, galima pamatyti Lietuvos žemėlapyje, kuris internete prieinamas adresu <https://eais.archyvai.lt/repo-ext/map>) arba portale ePaveldas.lt (prieiga internete <https://www.epaveldas.lt/>) – didžiausiame Lietuvoje skaitmeninto kultūros paveldo portale, kuriame vienoje vietoje kaupiama ir visuomenei atveriamą informaciją apie bibliotekose, muziejuose bei archyvuose ir kitose atminties institucijose saugomas kultūros paveldo vertybes.

Daugelio suskaitmenintų Lietuvos bažnyčių metrikų duomenys yra prieinami ir nemokamoje „FamilySearch“ platformoje. Beveik 4 tūkstančių suskaitmenintų bažnyčių metrikų duomenis galima rasti Nepriklausomame virtualiame archyve (prieiga internete <https://www.genmetrika.eu/>), kuris apjungia savanorių suskaitmenintus įrašus.

Entuazistų didelio darbo dėka jau yra padaryti ir internete pavišinti kai kurių bažnyčių metrikų knygų nuorašai. Vienas jų paskelbtas internete adresu <https://mosedispromemoria.mozello.lt/naujienos/>. Tai Mosėdžio Šv. Arkangelo Mykolo Romos katalikų bažnyčios (lot. *Ecclesia Romana Catholica Sanctus Michaelis Archangeli Masedensis*) santuokos metrikų įrašų nuorašas, apimantys 1711–1939 m. periodą su kai kuriomis išimtimis (nėra išlikę metrikų įrašų ar autorius neturėjo galimybės susipažinti su tų metų santuokos įrašais). Be to, čia galima rasti ir kitų šiaurės vakarų Žemaitijos bažnyčių santuokos metrikų fragmentinių nuorašų.

Rūpinimų duomenų verta pasižvalgyti ir kraštiečių kuriamose socialinių tinklų paskyrose, kurios kartais yra skirtos genealoginėms paieškoms.

Aktulu tai, jog dažnai seniausios bažnytinės knygos buvo laikomos tokiems objektams netinkamomis sąlygomis, tad nors jos ir išliko, bet jų lapai jau taip yra sukibę, trupantys, kad jų nebeįmanoma nei vartyti, nei restauruoti, nei suskaitmeninti.

Ar dėl bažnyčių knygų, kurios dar nebuvo perduotos archyvams, galima ir yra verta kreiptis į vyskupijų kurijas?

Tai daryti rekomenduojama, jei šių vyskupijų teritorijose esančių bažnyčių metrikų knygų dar nebuvo įtrauktos į skaitmeninimo projektus ir jei konkrečiu atveju dominančių bažnyčių metrikų knygų, jų skaitmeninių kopijų nerandama atminties institucijose, viešuose informaciniuose šaltiniuose.

Vyskupijų konsistorijų (kurijų) archyvuose bažnyčių metrikų knygų nuorašai dėl gaisrų ar praradimų bažnyčiose buvo pradėti daryti nuo XVIII a., pvz., Žemaitijos vyskupija (konsistorija) nuorašus įpareigojo daryti nuo 1794 m., o Vilniaus vyskupija – nuo 1802 metų.

Kokiomis kalbomis Lietuvoje atskirais laikotarpiais bažnyčiose buvo rašomos metrikų knygos?

Pirmosios Lietuvos bažnyčių metrikų knygos pradėtos rašyti XVI amžiuje. Jų kalba keitėsi priklausomai nuo bažnytinių tradicijų bei istorinių aplinkybių.

Pagrindiniai laikotarpiai ir bažnyčių metrikų knygose naudotos kalbos:

- XVI a.–XIX a. vidurys (iki ~1827–1848 m.): Romos katalikų bažnyčių metrikų knygose vyravo lotynų kalba. Tai buvo oficiali Katalikų bažnyčios kalba, todėl dauguma ankstyvųjų įrašų yra lotyniški. Pavieniuose regionuose, priklausomai nuo kunigo ar parapijos, tuo laikotarpiu pasitaikydavo ir įrašų lenkų bei vokiečių kalbomis. Evangelikų liuteronų knygos dažnai buvo rašomos vokiečių kalba, o stačiatikių – rusų kalba.

- XIX a. pirmoji pusė (apie 1827–1848 m.): Palaiptams lotynų kalbą ėmė keisti lenkų kalba. Šiuo laikotarpiu daugelyje Lietuvos katalikų bažnyčių metrikai, ypač Vilniaus diecezijoje (nuo 1827-ųjų metų antrosios pusės), buvo rašomi lenkiškai.

- XIX a. vidurys–1915 m. (Rusijos imperijos laikotarpis). Įsigaliojus naujai tvarkai, knygos buvo pildomos išimtinai rusų kalba (kirilica). Tai buvo privaloma valstybinė tvarka, įvesta po 1863 m. sukilimo pralaimėjimo. Nors lietuvių kalba bažnyčių metrikose tapo pagrindine tik XX a. pradžioje, bažnytinių užsakų knygose (1869–1900 m.) lietuviškų įrašų aptinkama ir lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo laikotarpiu.

- 1915–1918 m. (kaizerinės Vokietijos okupa-

cija). Šiuo laikotarpiu bažnyčių metrikų knygose dažnai vyravo įrašai lotynų kalba. Vokiečių kalba dažniausiai naudota evangelikų liuteronų bažnyčiose, ypač Klaipėdos krašte arba bendruomenėse, kurias sudarė Lietuvos vokiečiai. 1915–1918 m. ir 1941–1944 m. kai kuriose vietovėse naudotos vokiškai išspausdintos bažnyčių metrikų formos.

- 1918–1940 m. (Nepriklausomos Lietuvos laikotarpis). Metrikų knygos buvo rašomos lietuvių kalba, o lenkų kalba – Pietryčių Lietuvoje (Vilniaus krašte), kuris iki 1939 m. rudens priklausė Lenkijai. Net ir kraštą grąžinus Lietuvai, vietos parapijose įrašai bažnyčių metrikų knygose dažnai kurį laiką dar buvo daromi lenkiškai.

- 1940–1941, 1944–1998 m. (Sovietų okupacija). Sovietinės okupacijos pradžioje kurį laiką parapijų registrai (krikšto, santuokos, mirties) dar buvo pildomi lietuviškai, tačiau, priklausomai nuo regiono ir konfesijos, buvo naudojamos ir kitos kalbos. Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai (nuo 1944 m.), bažnytinius įrašus pamažu pradėjo dubliuoti ar kontroliuoti valstybinės įstaigos – rajonų centruose ir miestuose veikę civilinės metrikacijos skyriai (CMS). Tada kai kuriose knygose buvo rašoma ne tik lietuvių, bet ir rusų kalbomis. Sovietmečiu dalis gyventojų tokius faktus kaip civilinė santuoka, krikštas, mirtis registruodavo ir bažnytinėse įstaigose, bet jose daryti įrašai tuo laikotarpiu oficialiais nebuvo pripažįstami.

Ar archyvuose sudaroma galimybė susipažinti su visomis ten saugomomis bažnyčių metrikų knygomis?

Taip, bet yra ir apribojimų. Lietuvoje asmens duomenų, esančių bažnyčių metrikų knygose ir kituose archyvuose dokumentuose, viešinimą (sklaidą) reglamentuoja Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas bei specialūs bendrieji archyvų veiklos nuostatai. Gimimo įrašai viešinami praėjus 100 metų nuo žmogaus gimimo, o santuokos ir mirties įrašai – praėjus 75 metams nuo įrašo sudarymo datos.

Šie terminai taikomi siekiant apsaugoti dar gyvų asmenų ar jų tiesioginių palikuonių privatumą. Jei dokumentai yra senesni (pvz., XIX a., XX a. du pirmieji dešimtmečiai), jie laikomi istorinio paveldo dalimi ir yra laisvai prieinami tyrinėjimams archy-

(Nukelta į 38 p.)

Kretingos muziejuje saugomų bažnyčių metrikų knygų paieškos www.limis.lt portale rezultatų išklotinės fragmentas

vuose arba tokių internetinių sistemų kaip EAIS, epaveldas.lt, limis.lt viešose prieigose internete.

Pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus bažnyčių metrikų knygos, kuriose yra įrašų, darytų mažiau nei prieš 100 metų, tyrėjams į skaityklą įprasta tvarka neišduodamos. Tai daroma siekiant apsaugoti gyvų asmenų privatumą ir duomenis. Tais atvejais, kai interesantams būtina gauti informaciją apie asmenis, kurių duomenys yra pateikti vėliau, ši situacija praktiškai sprendžiama taip:

1. Jei knyga yra suskaitmeninta, archyvas gali leisti peržiūrėti tas jos dalis (puslapius), kurių terminas jau suėjęs (jei įrašai yra senesni nei 100 metų).

2. Jei interesantui reikia duomenų apie konkretų asmenį (pvz., gimusį 1935 m.), jis turėtų pateikti oficialią užklausą archyvui. Tokiu atveju darbuotojai patys suranda įrašą ir išduoda archyvo pažymą ar išrašą, tačiau tam gali prireikti įrodyti giminystės ryšį.

3. Išimtyms taikomos tada, kai knygoje paskutinis įrašas padarytas, pavyzdžiui, prieš 105 metus. Tada ji prieinama laisvai, net jei joje yra ir anksčiau pateiktų duomenų.

Kur dar vertėtų ieškoti informacijos apie savo giminės ir artimuosius?

Daug ir įvairios interneto portaluose, platformose viešinamos giminių genealoginiuose medžiuose pateiktos informacijos yra galimybė sužinoti, pvz., užsiregistravus į tokias platformas kaip www.myheritage.com, www.geni.com. Juos administruojančios

komandos teikia ir DNR tyrimų bei kai kurias kitas paslaugas. Asmeniui užsiregistravus šiose platformose ir jam atlikus DNR tyrimus, portalo komanda jam per gana trumpą laiką pateikia duomenis apie jo esamus artimus ir galimus tolimus giminaičius, kurie taip pat jau yra užsiregistravę minėtuose portaluose ir kuriems minėtų portalų komandos jau yra atlikusios DNR tyrimus. Nurodomas ne tik asmens vardas, pavardė, bet ir DNR sutapimo kokybė (bendras DNR procentais ir cM, bendrų segmentų skaičius, didžiausio segmento cM). Pateikiama daug ir kitos aktualios informacijos, pvz., asmens etninė kilmė, kiek ir kokių esamų ir galimų giminaičių gyvena atskirose šalyse. Minėtose platformose pradėjus kurti savo šeimos ar giminės genealoginius medžius, portalų tokiuose skyriuose kaip „Tyrinėjimai“, „Atradimai“ galima rasti aktualios informacijos apie tuos savo giminaičius, kurių duomenys jau skelbiami įvairiuose genealoginiuose medžiuose, kuriuose įvairiose internetinėse platformose. Portalai teikia ir daugiau paslaugų, dalį jų reikia išsipirkti.

Visiems, kas užsiima savo giminių istorijų tyrimais, rekomenduojama neužmiršti apsilankyti tu parapijų, kaimų, miestelių ir miestų, kuriose tyrinėtojų žiniomis yra gimę arba gyvenę giminės, kapinėse. Dalis Lietuvos kapinių jau yra suskaitmeninta ir jų duomenys viešinami internete. Itin daug informacijos galima rasti Lietuvos kapinių informacijos skaitmeninimo ir duomenų valdymo sistemos portale (prieiga internete: <https://cemety.lt/>) bei Vilniaus miesto kapinių registre (prieiga internete <https://zemelapiai.vplanas.lt/kapines/>).

Ko dar reikėtų neužmiršti vykdant artimųjų duomenų paiešką?

Viską, ką surandame, naujo sužinome (tekstus, nuotraukas, vaizdo ir garso įrašus, straipsnius, dokumentų, laiškų kopijas, kitų asmenų pasakojimus ir kt.) reikia fiksuoti (užsirašyti popieriuje, išsispausdinti, įsisegti į bylas, įsirašyti į nešiojamas kompiuterines laikmenas), nes, jei to nedarysime, kaupiantis informacijai, galima greitai tarp jos pasimesti, nebeatsiminti, ką kur ir kada sužinojome. Svarbu surinktus duomenis ir patikrinti. Jei yra sudėtinga perskaityti ar išversti bažnytinių knygų įrašus, reikia juos nufotografuoti / nukopijuoti ir duoti perskaityti ar išversti tiems, kurie tai geba daryti.

Suskaitmenintos ir www.limis.lt paskelbtos Kretingos muziejuje saugomos bažnyčių metrikų knygos, jų fragmentai

Dažnai tyrinėtojai, rašantys savo giminių istorijas, kuriantys šeimų genealoginius medžius, jiems aktualios informacijos randa ten, kur lyg tai jos ir neturėtų būti. Tai liudija ir bažnyčių metrikų knygos, jų fragmentai, saugomi Kretingos muziejuje. Jau kuris laikas šis muziejus planingai skaitmenina savo rinkiniuose saugomas vertybes ir informaciją apie jas teikia į Lietuvos muziejų informacinę sistemą LIMIS, kurioje esanti sklaidai skirta informacija yra viešinama portale www.limis.lt. Tarp jų – ir duomenys apie čia daugiau kaip 130 saugomų buvusios Kretingos apskrities bažnyčių metrikų knygų, jų fragmentų. Viešinami ne tik tų dokumentų viršeliai, tituliniai puslapiai bet ir visų knygų turinys. Aktualius dokumentų puslapius yra galimybė atsisiųsti, kaip ir visų tų suskaitmenintų bylų *.PDF failus. Skelbiame sąrašą bažnyčių metrikų bylų, kurias Kretingos muziejus suskaitmenino ir iki šių metų gegužės mėnesio paviėšino LIMIS portale.

Aleksandrijos RKB krikšto metrikų knyga. 1801-02-28–1811-10-15;
 Aleksandrijos RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1850-03-07–1850-06-12;
 Aleksandrijos RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1860-12-28–1860-12-29;
 Budrių RKB santuokos metrikų knyga. 1810-05-17–1827-11-08;
 Budrių RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1828-01-21–1834-12-15;
 Budrių RKB mirties metrikų knyga. 1828-01-10–1834-12-28;
 Budrių RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1866-11-02–1866-12-08;
 Darbėnų RKB santuokos metrikų knyga. 1808-11-10–1818-11-12;

Darbėnų RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1834-10-13–1834-11-15;
 Darbėnų RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1846-12-11–1848-02-05;
 Endriejavo RKB krikšto metrikų knyga. 1785-05-02–1811-12-10;
 Endriejavo RKB santuokos metrikų knyga. 1808-10-22–1820-06-30;
 Endriejavo RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1819-02-28–1822-04-26;
 Endriejavo RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1827-12-14–1827-12-30;
 Endriejavo RKB mirties metrikų knyga. 1828-01-06–1834-12-21;
 Endriejavo RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1832-07-05–1833-11-30;
 Endriejavo RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1834-06-04–1834-12-31;
 Endriejavo RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1845-03-02–1845-05-24;
 Endriejavo RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1846-11-13–1848-06-30;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1716-10-25–1730-04-14;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knyga. 1730-06-04–1748-12-16;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1749-02-27–1767-09-20;
 Gargždų RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1762-04-26–1762-09-05;
 Gargždų RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1804-01-12–1822-01-31;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1799-12-25–1805-12-30;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1820-01-02–1828-10-16;
 Gargždų RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1830-03-24–1830-05-22;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1834-07-24–1834-12-27;
 Gargždų RKB mirties metrikų knygos fragmentai. 1849-01-04–1862-01-01;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1854-04-09–1858-03-28;
 Gargždų RKB santuokos metrikų knyga. 1867-02-11–1868-02-02;
 Gargždų RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1768-04-23–1785-11-01;

(Nukelta į 40 p.)

- Gargždų RKB mirties metrikų knygos fragmentai. 1876-09-05–1890-11-26;
- Gintališkės RKB santuokos metrikų knyga. 1796-01-26–1821-05-09;
- Gintališkės RKB krikšto metrikų knyga. 1828-01-02–1834-09-20;
- Gintališkės RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1877-10-23–1881-01-13;
- Gintališkės RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1903-01-28–1933-07-04;
- Gintališkės RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1923-03-04–1924-05-12;
- Grūšlaukės RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1830-04-18–1834-09-17;
- Grūšlaukės RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1852-01-20–1866-09-02;
- Kalnalis šv. Lauryno bažnyčios krikšto metrikų knyga. 1793-05-17–1821-08-26 m.;
- Kartenos RKB krikšto metrikų knyga. 1823-01-01–1827-12-27;
- Kartenos RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1828-01-17–1829-01-29;
- Kartenos RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1830-11-25–1834-11-27;
- Kartenos RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1833-04-11–1834-12-24;
- Kartenos RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1834-08-03–1834-12-17;
- Kartenos RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1835-01-08–1835-03-21;
- Kartenos RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1835-01-22–1848-11-23;
- Kartenos RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1836-02-10–1836-06-22;
- Kartenos RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1848-12-17–1848-12-23;
- Kartenos RKB mirties metrikų knyga. 1849-01-01–1867-01-24;
- Kartenos RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1849-01-11;
- Kartenos RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1849-01-15–1849-05-04;
- Kartenos RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1858-11-11–1859-05-26;
- Kartenos RKB santuokos metrikų knyga. 1859-01-07–1859-11-24;
- Kartenos RKB mirties metrikų knygos fragmentai. 1871-03-24–1875-12-31;
- Kretingos evangelikų liuteronų bažnyčios metrikų knygos fragmentai. 1836–1852 m.
- Kretingos evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygos fragmentas. 1841–1847 m.;
- Kretingos RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1859-08-18–1860-10-03;
- Kretingos stačiatikių cerkvės metrikų knygos fragmentas. 1873-01-08–1873-12-23;
- Kretingos stačiatikių cerkvės metrikų knygos fragmentas. 1900-01-15–1900-12-24;
- Kretingos evangelikų liuteronų bažnyčioje registruotų santuokų sąrašo fragmentas. 1912–1914 m.;
- Kulių RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1801-07-29–1815-09-30;
- Kulių RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1822-04-01–1827-03-30;
- Kulių RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1828-01-10–1834-02-10;
- Kulių RKB mirties metrikų knygos fragmentai. 1831-04-20–1834-09-04;
- Kulių RKB krikšto metrikų knyga. 1857-08-01–1868-12-29;
- Kulių RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1874-11-27–1875-11-30;
- Laukžemės RKB santuokos metrikų knyga. 1917-02-13–1922-01-17;
- Lenkimų RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1834-01-26–1846-01-27;
- Lenkimų RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1860-04-03–1862-05-14;
- Lenkimų RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1874-10-12–1877-05-10;
- Mosėdžio RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1817-09-24–1817-10-13;
- Mosėdžio RKB krikšto metrikų knyga. 1818-01-01–1824-02-27;
- Mosėdžio RKB krikšto metrikų knyga. 1824-02-17–1827-12-27;
- Mosėdžio RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1831-02-03–1834-10-29;
- Mosėdžio RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1852-01-29–1872-02-22;
- Mosėdžio RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1869-11-27–1876-03-13;
- Mosėdžio RKB mirties metrikų knygos fragmentai. 1907-03-19–1907-12-13;
- Notėnų RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1834-10-04–1834-12-30
- Notėnų RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1835-11-26–1848-09-12;
- Notėnų RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1861-01-27–1870-06-26;

- Platelių RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1824-11-11–1824-12-09;
- Platelių RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1828-01-02–1834-08-24;
- Platelių RKB krikšto metrikų knyga. 1835-01-01–1848-05-08;
- Platelių RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1835-01-29–1848-11-16;
- Platelių RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1935-06-04–1940-08-14;
- Platelių RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1838-04-14–1838-05-31;
- Platelių RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1641-01-01–1641-06-22;
- Platelių RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1849-01-11–1876-05-18;
- Platelių RKB krikšto metrikų knyga. 1874-06-16–1885-12-15;
- Platelių RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1909-09-27–1909-10-15;
- Salantų RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1765-03-10–1765-05-23;
- Salantų RKB krikšto metrikų knyga. 1800-07-03–1812-12-26;
- Salantų RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1817-10-04–1821-02-21;
- Salantų RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1825-01-26–1827-12-08;
- Salantų RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1841-11-26–1848-10-05;
- Salantų RKB krikšto metrikų knyga. 1758-04-25–1765-04-21;
- Salantų RKB mirties metrikų knygos fragmentai. 1849-02-07–1863-12-27;
- Skuodo RKB krikšto metrikų knyga. 1754-10-06–1774-02-02;
- Skuodo RKB krikšto metrikų knyga. 1795-07-12–1802-01-10;
- Skuodo RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1813-03-03–1821-12-16;
- Skuodo RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1830-02-18–1832-11-26;
- Skuodo RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1834-07-17–1834-11-05;
- Skuodo RKB mirties metrikų knygos fragmentas. 1834-07-21–1834-09-01;
- Skuodo RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1835-01-25–1848-06-29;
- Skuodo evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygos fragmentas. 1835–1850 m.;
- Skuodo RKB santuokos metrikų knygos fragmentas. 1860-01-19–1860-02-14;
- Skuodo RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1860-01-27–1864-10-17;
- Skuodo evangelikų liuteronų bažnyčios gimimo metrikų knygos fragmentai. 1873–1892 m.;
- Skuodo RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1881-08-24–1883-01-19;
- Skuodo evangelikų liuteronų bažnyčios santuokos metrikų knygos fragmentai. 1890–1896 m.;
- Skuodo evangelikų liuteronų bažnyčios gimimo metrikų knygos fragmentas. 1892-12-13–1892-12-28;
- Skuodo stačiatikių cerkvės aprašo fragmentas. 1899 m.;
- Skuodo stačiatikių cerkvės parapijiečių sąrašo fragmentas. 1899 m.;
- Skuodo stačiatikių cerkvės metrikų knygos fragmentai. 1899-04-03–1899-12-29;
- Šačių RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1834-09-02–1834-12-26;
- Šačių RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1844-01-02–1848-12-30;
- Šateikių RKB krikšto metrikų knyga. 1849-01-05–1857-09-25;
- Šačių RKB krikšto metrikų knyga. 1849-01-22–1857-10-24;
- Šačių RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1878-10-17–1901-11-06;
- Šačių RKB krikšto metrikų knygos fragmentas. 1905-11-20–1905-12-20;
- Šateikių RKB mirties metrikų knyga. 1793-03-03–1827-03-07;
- Šateikių RKB krikšto metrikų knyga. 1828-01-02–1834-12-30;
- Šateikių RKB mirties metrikų knyga. 1828-01-02–1834-12-01;
- Švėkšnos evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygos fragmentas. 1871–1872 m.;
- Švėkšnos evangelikų liuteronų bažnyčios mirties metrikų knygos fragmentas. 1890 m.;
- Veiviržėnų RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1854-02-03–1861-02-28;
- Vėžaičių RKB krikšto metrikų knygos fragmentai. 1828-02-18–1828-10-04;
- Platelių, Šateikių ir Beržoro RKB santuokos metrikų knygos fragmentai. 1837-03-01–1838-11-22;
- Gimimo ir krikšto metrikų išrašas. 1922-07-31;
- Pranešimas, skirtas pažymėjimui krikšto metrikų knygoje apie moterystės sakramento priėmimą.

SĒMUONA MALŪNĀ

Rudis Edvards

(Tēsinīs. Pradē 2026 m. Nr. 3, 4)

Koleklē

Šēs metās Sēmuons jevū nebova siejēs. Žaliava tik daržā ē laukielis bolviu. Iš vēsuos žemēs, kor tik auga kuoki geresnē žuolie ē galiejē so dalgio ožgrēbtē, taisē pašara žeimā. Kor prastiau – ganē tus kelis sava augintus gīvulius.

Abodo matē, ka rēk dar daug kou pērktē, statītē, partaisītē. Sēmuons vēn galvuojē, kāp če rēktom soktēis, kou ožsėjimtē, iš kuo prasēmanītē piningū? Naus malūns būtom dēdlē gerā, bet tam rēk laika ē pininga. „Pradē rēk sogalvuotē ē padērbtē kou nuors paprastiesni“, – nējē anam iš galvuos mintēs.

– Agnelē, – saka ons vēina dēina patē, – aš žado pasēdērbtē lēnū koleklē ē šiou rodēni eitē par ūkininkus. Rozvelkis bemaž gatavs – strēcious pajimsio iš bovosēs ablerkas. Bemaž vēsks īr, berēk tik sostatītē ē sorēktavuotē. Je jimsious, po kuokiū dvijū nedieliu galietiuo pajodietē par kēimus.

– Tū lēnū žmuonis jau augēn, rasintās ē išētom kas... – pridevē pati.

– Je gerā ēs, žmuonēs atsēlīgins. Lai doud po sietovē grūdū. Par rodēni ē oždērbtiuo dounā, pašarou ē sieklā... Truobuo juk nieka neišsiediesi.

– Būtom gerā, vo kēta meta gal jau ē sava jevū pasēuginsiau...

– Be kuokiuos abejuonēs. Tik rēk torietē sieklas ē par žēima isētaisītē arkli.

Po tuo Sēmuons, gal sakītē, ligo kuoks atsēsķirielis vēinuolis mērtēnā ožsēdarē sava kalvie. Iš stuorū lēntū padērba koleklēs stala, vo paskou iš balkiu – rozvelki. Kalē ē kalvie – kou ti žmuonēs liuob paprašīs. Tēp ikrēta i kēšenē vēns kēts lits.

Sunkēs ē neīprasts bova po koleklēs apatē kertēniu strēcieu pritaikīms ē sojungēms. Anus dā reikiejē apsaugotē nu če pat krimtontiu notrauktū lēnū galviliu. Iš blikas padērba tuokē oždara dēdēlē leika, pritaisē anou pri pakuoju. Tumet ont strēcieu jau nebgaliejē bepakiūtē ni lēnstēibē, ni lēngalvē. Vo

ka galietom anus pateptē, tuo leikuo idiejē mažas dorelēs, katras oždarēs dā galiejē priveržtē so nedēdelio pleštekenio šriūbelio.

– Dabā, kap tam ka saka, – posbalsio rokava Sēmuons, – ni pats vel's nebipriēs. – Ē, dā so ronko patompēs, patēkrēna, kāp ta leika laikuos, a nu kuokē stēpresnē dunksteliejēma nenoslenk.

Vēsus rakibuolus tēp vēina so kēto sotaikēna ē padērba, ka i ratus isēkielos rozvelki, ē ont mažū, anuo patēis padērbtū ratieliu prisokēs koleklē, vēino važiavēmo ē vēino arklio sava oždiejēma galiejē gragintē nuors ē i pasaulē krašta. Sēmuons gerā žēnuojē, ka nu spierē sosētvarķīma, nu trokmies ē lēngvoma parēs, kēik galies par rodēni padērbtē, kēik žmuoniū anou pavadins lēnū koltē.

Pērmiausē išvažiava pas artēmūsious sosiedus. Ož kuoki dešimti mēnotu, ka rozvelki pastatē i vēita, Sēmuons jau pradiejē varītē arkli. Mašina, ūždama ē biški taršķiedama, pradiejē soktēis. Keliuoms eiliems ēdamē aštrē peilē grētā vēn ē kuo švariausē nu stēibū kapuojē lēngalvēs, tad tik nemēiguok ē spiek kēstē. Mašina rējē lēnus, kap kuoki smaka neožkēšama gerklie. Pērmuo vēituo pūra lēnū siejēma nedēdlē teskobiedamē nokulē par dvē adīnas.

– No, a žēnā, pašielēs geroms, – pasakē sosieds Zūbernis, ka Sēmuons pabēngē koltē. – Ē kāp švarē, gali dietē i daržēnēs šalēnē; pelēs par žēima iškadās nebēpadarīs – nebier siemēnū. Ē je nebie gera uora a sovielēnā norautē, anū kluojēma gali droušē palēktē pavasariou... Vo onkstiau, je tik paliksi – liuobi vēskou ē pratuotītē.

Tuokēi žuodē, nuors Sēmuons tuo niekam neparuodē, anam gluostītēnā gluostē šērdi ē maluonē gaivēna.

– Tik, pēkčios, ka nesolūžtom, – pasakē ons atsēlēpdams.

– No, kuo ana lūš, arkliis tēp lēngvā trauk, ē vēsks sokas be kuokē sokliovēma.

– No, vo kēik, koldams pūra siejēma, liuobi troktē onkstesnēs metās? – paklausē Sēmuons.

– Be dvijū dēinū – ni iš vēitas... Vo kēik dā žmuoniū reikiejē, kol paskleisi lēnū stēibus, kol nokulsi, kol apversi, kol viel sorinksi ē naujus paskleisi... Gera dalīka esi isētaisēs, šēs metās nu gaspaduoriu neatsēmuši.

– No, a nebrongē tebūs, je pasakīsio po sietovē grūdū ont adīnas kūlēma? – paklausē Sēmuons.

– Posveltiau. Musintās mon če jau pasakē, kap geram sosiedou...

– No, lai jau būn ē tēp...

Nu kētū Sėmuons pradiejė jimtė pu posontras sietovės ož adīna ē tad ūkininkā sakė, ka palīgėnos so onkstesnio darbo, nier brongė.

Tou pėrmouji karta reikiejė noeitė pas kėta ož sėprašiusi ūkininka, ka tas atvažioutom parsėvežtė koleklės. Ka tas ūkininks pamatė kėimė Sėmuona, ons pamėslėjė, ka ėš Sėmuona pagelbas jau nebso-lauks, tā ištarė:

– Aš tēp ē mėslėjau... Nieks neišėjė? Kas neat-laikė, solūža?

– Nieks nesolūža, – atsakė Sėmuons, – važiou-jau parvežtė mašinas.

– A tatā anam nekūlė?

– Jau pabėngiem...

– A pašielā? Tėik greitā pūra siejėma...

– Par dvė adīnas.

Ūkininks nepavierėjė, kou gėrd, bet, gėrdie-dams, ka paugės žmuogos saka, pakinkė arkli ē iš-skobiejė pri koleklės.

Tou dėina Sėmuons lėnus nokūlė dā vėinam ūkininkou, ē ka vakarė pasėveiziejė, kou par pėrma dėina oždėrba, anam ē akis prasėplietė. „Je tēp mon bėrs grūdā, oždėrbsio dounas ne vėinėms, vo dve-jėms metams“, – pamėslėjė ons ē bova patėnkints sava ėšmuonė ē darbo.

Tou rodėni ūkininkā, išgėrdė, ka atsėrada pė-gos ē stebuklings lėnū kūlies, ėjė pas Sėmuona vėrtėniems. Ons gava isėtaišitė ožrašū sāsveni ē ož-sėrašėnietė, kumet ē kamė tor būtė, kamė pabėng-tė, kamė pradietė. Žmuonės, žėnuodamė, kāp grėta ons kol, jau priš sotarta laika liuob atsėrastė kėimė ē lauks, kol pabėngs. Vo po keliū nedieliu, ka dā dau-giau sotrumpiejė dėina, Sėmuons, apšvėitės koleklė ketorium lėktarnuom, poikiausė pradiejė koltė ē vakarās. Ūkininkā skobiejė, brongėna kuožna adīna, nes bova pats geriausias lėnū kluojiejėma laiks...

Agnė par vėsa onkstībōji rodėni nomūs dar-bavuos ē kavuojė Juovitelė vėina pati. Sėmuons tonkiausė liuob besosėvuoks tiktā i nedielės gala. Parvažioudams i nomus ratūs vėn liuob parsėvės keliuolėka maišieliu grūdū. Po mienesė Agnė veiz, ka jau ir pripėlta ciela truobuos kertie, bet a kumet žmuogou nu daugoma ī skaudiejusi galva?

Bet, vėinā nedielė keitont kėta, anā jau apkīrie-

jė vėinā bebūtė, tā, ka ē nedrousė, paklausė vīra:

– No a ėlgā to bežadi koltė?

– Kol tik žmuonės vadins, kol tik ī darba... No-mėi tegrīšio retkartės. Rėk nauduoėtis pruogo. Je jau tuo grūda daug būs ē nebtoriesiau kor bedietė, vešiau pardoutė. Pėrksiau arkli, rėk ē kėtkam. Aš vėn pamėslėjo aple nauji malūna... Juk gerā bova, ka maliau, nereikiejė niekor daužitėis ē išalkė ne-bovuom. Ė dabā geriau būtom šliaužiuotė pu no-mus, pu biški ont žėimuos kou pakīluotė, tonkiau pabūtė so jodviem, – saka Sėmuons, vėinuo ron-kuo laikīdams Juovitelė, vo so ontro spausdams pri savės Agnė.

Pati klausuos ē nebdrist nieka daugiau sakītė. Lai darboujės, vėskou spies aprokoutė ē vieliau, nieks niekor nepabiėgs...

Vo Sėmuons, pandielė rītmetie, dā neišaušos atsėkielės, jau viel išvažiou, ē Agnė anuo nebma-ta ciela nedielė. Ka kuo neašaruodamė atsėsvėi-kėn ē atsėbočiou, tou patė mėnota abodo praded galvuotė ē lauktė ateinontės sobatas, ka viel galies apsėkabintė ē nikėinuo negainiuojemė pabūtė sava būrelie artėi vėns kėta. Agnė nežėnuojė gerā ni kamė ons darboujės, ni kor ons važiou so sava koleklė. Tad kėtam žmuogou, ka klausė, kor ī Sė-muons, maž kou tegaliejė pasakītė, tik tou, kuo-kiuo posie ons dabā galiptom būtė...

Vo nomūs Agnė bova vėsuokė knebėnė. Ka ne-sokaistom ē nesopliktom stuorā sopėltė grūdā, anus reikiejė parkasėnietė, parkielėnietė. Reikiejė priveizietė Juovitelė, laiko pamėlžtė karvė, rūpin-tėis avimis, pašertė dvė prīstatė augėnamas ožtver-tas kiaulės, gaspadėnautė ē švarītėis truobuo, vėrtė valgītė, plautė vāka drobolės, ravietė darža ē bolvės.

Ana džiaugies, ka šėms metams ir prisėkasosio daug velienu ē ka anuos gerā deg, ka vīrs viel pradiejė neprastā oždėrbtė, ka jau gal kėik pasėrokoutė so Juovitelė, ka ir šėlts saulietis rodou ē pro longa tuo-lėi matuos, ka gīvenėms ir pėlns kuožnuos dėinuos netėkietomu ē maluonomu. Jau ē ta vėita, teisībė sakė Sėmuons, Agnė nebatruodė tuoki prasta, ē tas tīrlaukis liguo somažiejė, sošėla – akims jau bova maluonoms pamatītė, kāp tuolėi i apsėkudriejusi debesi lėdas rauduona saulė, ont vakara laukūs pakėlšt baltā sėdabrėnė mėgla ē paskou vėskis pritemst ē išnikst, sosėger i atėjosė nakti. Agnė vėn liuob

(Nukelta i 44 p.)

pamēslītē, ka be žmuogaus ronku ē be anuo rūpesniu nier nikuokiuos suodības a noma. Žēnuomās, tēkruo žmuogaus būnamuo vēituo rītmētie tavi vēsumet tor pasveikintē gēismininks špuoks a kuoks kēts lauka paukštis. Sēmuons prižadiejē pavasari pri truobuos pakeltē kelēs špuokēnīcēs:

– Par žēima būs laika, padērbsio. Paukštiu gēismēs pri noma tēkrā ka rēk, nieka nelaukēs padērbsio.

Ē dā vēns dalīks Agnē nedevē ramībēs, bet aple tou so Sēmuono dā nerokava. „Rasintās tik tēp kas nuors īr...” – mēslējē ana, ka viel prapoulē mienesēnēs. „Vo rasintās jau ontros beldas... Nedouk Dēivē, nespiejau iš brūda ištrauktē dā tuos... Nedouk Dēivē...” Tēp ē liuob pasēbēngtē vēsē Agnēs išvediuojēmā ē iš tuo pastaruojē dalīka nikuokiuos išeitēis ana neliuob berastē. Tas mēslēs liuob notrauktē kuoks belaukous darbs, pradiejusi vuožuotēis Juovitelē, a dā kas. Bet ē ana pati lig gala neliuob nuorietē vēskou apmēslītē: „Rasintās nieka dā nier, tik mon vēinā bebūnont tēp pasēruodē...”

Bet gīvenēms žuodēs nier parkalbams. Kas jau prasēdiejē, tas aug, dēdie, skleidas ē, soējos laikou, pražīst. Ē Agnē dā po mienesē priējē patē sau ē Sēmuonou prisēpažintē, ka īr neb vēina, ka viel rēks gimdītē.

– Tēp jau žanuotēms žmuonēms ē prisiēt. Darboutēis, augintē vākus, pasēmelstē Pondēivou, veizietē, ka nieka niekam netrūktom. Tas pats ē vedom. Vo kas kēts?

Ka jau Sēmuons tēp paaiškēna ē nimaž nebaidies, pri anuo prisētaikē ē Agnē. „Nuors, – mēslējē ana, – kas nekaitie vīrou – pasēdarbou, pasēdarbou luovuo, ē vēsks, ē nieka nebžēna. Vo to, muotrēška, žēnuokis pati, kēik tas maluonoms tau paskou kaštou... Kuoki tatā pasaulie īr nelīgībē ē neteisībē...” Bet balso aple sava slaptus išvediuojēmus ē po biški artiejonti varga niekam nieka nesakē. Agnē baisē liuob nepatēks, ka rēks eitē pas muotrēšku daktera, vo ons liuob būtē vīrēšks. Tuokiū daktarū ana daktarās nelaikē ē ēiškuojie, ka tas daktars būtom muotrēška. Bet Agnē bova stēpri, svēka ē kol kas anā nikuokiū daktarū neliuob reikietē.

– Rasintās ē gerā, paugs abodo tou patio laiko ē vargo, – ana liguo ē pritarē Sēmuonou.

I pat rodēnēis pabaiga, ka jau lēnā a tuokio, a kētuokio mado pas žmuonis bova iškoltē, vēina pavakarē Sēmuons so vēsuoms sava mašinuoms parvažiava nomēi. Tujau pat ons pri kalvēs padērba dā

vēina neaukšta palagieli ē, gerā sotepēs so šmīrio, vēsas mašinas padiejē kētēms metams. Tik ont mažāsēs tekēnelēs onttaisē lodelē, vēdorie itvērtēna ēina. Išējē gerē ratelē. Pats isēkinkēs galiejē vēžiuotē prilaužītus batvēnlapius, nopjautas žuolēs, nokastas bolvēs a kuokius nesunkius dāktus.

– To če mon gera nuočina itaisē, nebrēks iš vēsū sīlū betompītēis, – apsēdziaugē Agnē, parsēveždama iš dērvā pēitams prikastū bolviu.

Ka Žalēmā sosiedosio pri stala soskaičiava, kou šiou rodēni Sēmuons oždērba, pamatē, ka i nomus parsēvežē posontra šimta litu ē šmuota grūdū. Matē, ka anū ožteks ne tik dounā, pašarou, sieklā, bet ne vēns maišos lēks ē pardoutē.

– Žēnā, – pasakē Agnē, – so patio velnio patruopējē pasēdērbēs tou mašina. Aš mēs, ka kamē kētor tēik ni iš tuola nebūtumi oždērbēs.

Sēmuonou patiuos žuodē bova patis svarbiausē ē maluoniausē. Ons laimings pasēveiziejē i anou, apkabēna, pabočiava ē pasakē:

– Ka pats galvuoji, ē Dēivalis paded.

– Jau ne kētēp...

Pandielie sosieds Zūbernis važiava i torgo. So kelēs maišās grūdū isēprašē ē Sēmuons. Sava tavuora greitā pardavēs, pradiejē iduomautēs pardoudamās arklēs. Bova vēsuokiū, bet daugiausē anam patēka nestombi ketoriū metu rauda komēlelē. „Če īr tuoki, kuokiuos mona ūkie, ka ē rēktom“, – pamēslējē ons, bet pri kopčiaus dā nējē. Vākštuiuojē aplinkou, idiemē veiziejies i kētus arklus, klausies, kou žmuonis rokou, kēik praša. Tas ūkininks, palīgēnos so kētās, prašē daug, bet ē arklīs bova gers. Ka noējē tuos komelēs nenopērkē vēsē kētē pērkiejē, tumet priējē Sēmuons. Apveiziejē, apčiopēniejē, apgluostē, pavediuojē, pamiegēna pakinkītē i ratus ē toukart paklausē:

– No, tā kēik prašā?

Žmuogos matīdams, ka atējē tēkros kopčios, ožsēprašē nemažā, bet kelēs dešimtis litu mažiau, nego onkstiau.

– No, bet ē brongininks tamista. Ontā ož tou pati gali geriausi arkli nosēpērkētē ē išleisi bemaž šimto mažiau...

– Tuokē, kap mona arklē, nenopērkēsi. Jauna, be nikiu, neslinka, geruos gatungas, platē žingsnē... Džiaugsīs nosēpērkēs, ūkie darbā slīs nu ronkas kap ondou... Ne vēina karta atminsī muni ē gero žuodio mēniesi.

– Žėnā, prieteliau, mon, senam vėlkou, aple arkliaus aiškintė daug nerėk, aš gīvuli matau iš pėrma prijėma. Bet pardaug prašā. Je nolėstomi dā pėnkėsdėšimti litu, jimtuo. Nuors vėstėik parmuokietuo, bet gīvulis mon patink, nuorio tuoki torietė.

Pardavies, nieka nebsakīdams, pastuoviejė, pagalvuojė ė pasakė:

– Še pėnkis.

Ė, ka jau sokėrta ronkuoms, dā pasakė:

– Gaila gīvulė, pats išaugėnau, vėskuo išmuokiau, bet rėk pininga, spaud skuolas, nebišsėso. Ejuov so gīvulio i torgo ė atruodė liguo sava laimė išvestiuo iš nomū... Ė, jau i pati torgo atėjės, dā pardoutė nenuoriejau, dieltuo ė prašiau pardaug... Bet nepardavės nebatėskaitau so banko ė mona vėsos ūkis... – nosėmėnės ė vuos neašaruodams nebiabėngė sakėnė...

Paskou abodo noėjė i karčema, sosiedosio pri stala ožkonda pėitu, sogierė magarīčės ė Sėmuons išjuojė nomėi. Juo kelio ė pats netėk, ka jau sied apžergės sava arkli ė dā kuoki. „Pamatė vėsė išsėgous, pols veizietė, dīvuosės...“ Ė viel atsėmėnė, kāp sunkė šiou rodėni darbavuos, kėik oždėrba, ė negaliejė patėkietė, ka tas anuo darbs galiejė pavėrstė i tuoki poiki gīvuli. „Keistā ėr sotvarkīts žmuoniū pasaulis. Kuli, kuli lėnus, ė še – rodėnėi besėbėngont iš tuo darba jau išėt tuoks poikos arklīs...“

Agnė ni iš tuola nemėslėjė, ka Sėmuons jau galietom parjuotė ont sava arklio. Pamatiusi pro longa ė ronkuoms sodaužė. Pasėtėktė išėjė abėdvė so Juovitelė.

– No, Sėmuonā, musintās padūkā? Parvestė i mūsa nomus tuoki puiki arkli, juk netoriau ni kor pastatītė... Graži komėlėlė, rasintās ė varda žėnā?

– Lunka, – pasakė nieka nelaukės. – Tor naši žingsni, parjuojau vėino viejo... – Ė papasakuojė Agnė, kāp pėrka, kāp nebgaliejė bepraėtė pro šali, kāp išleida bemaž vėsus išsėvėžtus piningus:

– Žmuonės pasakuo, ka grėtā tėi piningā nikuoikiuos verties nebtories. Kartās juk ė ipasakuo. Mės, pėrksio, ka kartās vėsos mona rodėns darbs nenoėtom šonėi ont oudėguos...

– No, jau pabrongė ožmuokiejė, bet juk daili ė stipri gīvuli toriesiau...

– Vo par žėima, kap ė kėtus gīvulius, laikīsiau ontrūs galūs...

Sėmuons, ni nepasėtārės so Agnė, iš onksta ontrūs galūs arkliou bova pripilės ė pasėdiejės kelis maišelius avėžū.

– Agnelė, – paruodės tus grūdus pasakė vīrs, – vėsus palėkiau arkliou. Anam juk priš akis šimtā sunkiausiu darbū...

Tou pati graži, šelta ė ėlga rodėni Sėmuons kėba artė ožsėstuoviejosė žemė ė neskobiedams, vėn paėlsiedams pu biški ė neužvarīdams komelės, vasa-ruojou sosėarė cielus do aktarus dėrvu.

– Ka būtom ne tėp artėi žėima, tujau pat pabertiuo rogiū sieklas... Torietomem kėtās metās sava.

– Gerā būs ė varsts, – atsėlėipė Agnė, atėjusi so Juovitelė i lauka ė veiziedama i nošėlusi vīra ė vaguo sostuojosė dailė, apvalė komėlėlė.

– Ėt vago ligo būtom senė. Pruotings gīvulis. Neveltou anou pardoudams tas žmuogos gailiejuos. Kol kas nepatimėjau ni vėinuos idas...

Agnė

Tou žėima Žalėmu truobuo pasėgėrda dā vėns naus balsos – gėmė anodoms sūnielis Liudvis. Juovitelė jau bova dėčkė, tad ana sava pasoupoujema luovelė ožleida mažam bruoleliou.

Ožleistė ožleida, bet vėina dėina Agnė, parėjusi iš lauka, pamatė, ka ana ėr isėlėpusi i sava gražioujė luovelė ė, nieka neveiziedama, so vėso bruolelio lek i abėdvė posė vuos nevėrsdama par galva.

„Ė kāp to, velnāti, par tuokės aukštas gardelės galiejė isėkartė?“ – pamėslėjė ana, atėtraukė nu luovelės mažiuosės pristumta krasė ė balso dokrelės paklausė:

– Juovitelė, juk to luovelė atėdevė bruoleliou, kam to i anou belėpi? Juk tetė tau jau ė padėrbės dėdlesnė, to lėpk i sava luovelė. Bruolielis nuor mėiga... – ė, iškielusi Juovitelė iš luovelės, pastatė anou ont grindū.

– As soupoujo bluolieli, as anou uz mėgdiau...

– Anou rėk soupoutė atsėstuojuos šalėp, lėptė i luovelė negal.

– As nuolio lėptė, as soupoujo bluolieli isėlėpusi, vedo abodo soupoujevuos... – nepasėdoud vuos nevīviedama mažuoji.

– Tėp negal. Tō netīčiuoms ontvirsi ont tuokė mažėlėlė ė bruoleliou dėdlė skaudies...

– As isėkėpsio ė soupousio, as nevėlsio, – vīv Juovitelė.

Agnė šėp tėp pavīka norokoutė merguitė ė po tuo ana, ka ė dėdlė liuob nuories lėptė i sava pėrmoujė tievėlė išdruožėnieta luovelė, nepasėklausi

(Nukelta i 46 p.)

mamas neblēpa. Bet Agnē dēnuos laikē liuob atras laisvesnē laika ē keliuoms mėnotuoms ikels Juovitelē pasēsoupoutē. Tuo mažājē jau liuob ē ožtektē.

Agnēs ē Sėmuona truoba bova šelta. Ka gerā liuob pakūrins ē pečios ikais, nuors laukē būs ē dvēdešimtēs laipsniū šaltē, pu truoba galiejē vākštuiotē plēks. Džiaugies Agnē šelomo vakarās maudīdama Liudvieli, parvīstīdama anou i naujēs drobolelēs.

Sėmuons, sošalos žemē, liuob kinkīs arkli ē važious kėrstē mėška. Bova soplanavēs pavasari statītē daržēnē ē pri anuos prijungtē kūtalē; juk rodēni rēks vēitas sosėkrautē šiaudams, šėinou, negerā ont lauka laikītē ē ūkē padargus...

Agnē, po gimdīma gan grētā atsėstatiusi, sosėpriejusi, liuob ūki apeitē. Ka vēsks če pat, truobuos ontrūs galūs bova, i lauka nereikiejē eitē, liuob galiētē pašertē, pakrėktē karvė ē avis. Kiaulės priš šaltius jau bova išpuovė ē dabā mėsuos diejē i katėla bemaž lig privalgont. Sunkiūsiaus darbus ē dabā liuob nodėrbtē Sėmuons. Tam liuob būs skėrtē ēlgē žėimuos vakarā, vo je anū pritrūks, kuokē dėina liuob nebvažious i mėška.

Praėjōs žėimā, suodības kėimė jau kūpsuojē kelēs riktingas krūvas poikiausiu roustu. I vasaras vėdori jau stuoviejē ē aukšta, egliu sakās kveponti, skėiduoms kluota daržėnie, vo pri anuos gala prisėglaudē daug žemesnē, bet šelta kūtelē, i katrou poikiausē tėlpa vėsė anodoms gīvulē. Tās patēs metās iš sotaupītu piningū nosėpėrkēs trūkstamas statībėnės medžeguos, Sėmuons ontramė truobuos galē ožbėngē irėngtē do kombarius, tou patio padidinams anū pluota. Dabā jau toriejē ožtektē vēskam vēitas, tad gīventē pasėdarė patuogiau.

Viesesnēs metās Sėmuona lėnū koleklė vės dā veikē gerā, tad kuožna rodēni ons kuokėms dom mienesems vėn liuob išvažioutē oždarbiautē. Dabā Sėmuonou, ka jau toriejē sava arkli, parsėkraustītē nu vėina pas kėta ē parvažioutē nomėi bova daug lėngviau. Sotarto laiko ons, a līnont, a saulē švėitont, jau jem ē ivažiou i gaspaduoriaus kėima. Vielīva rodēni grīžēs po kūlėma darbū, liuob parsėvežtē nomėi ne tik vėina kėta šimta litu, bet ē maišus grūdū. Iš tuo gera vēsumet liuob lėktē vēns kėts vēžėms grūdū ē pardavėmou. Vežė anus i torgo.

Vuokītiū laikās pasėbėngē truobuos ē žemės nuomas sotartēs, tad Sėmuons, noėjēs pas šėimi-

ninkus, sorokava, ka anėi tou truoba so vėsō žemē pardous. Pas notara sotvarkē puopierius ē par do meto Žalėmā iš bovōsė savininka vēskou išsėpėrka. Sėmuons iš tuos laimės bova pagatavs paršuoktē par sava statītas truobuos stuoga:

– No va, Agnelė, toriau, kāp tam ka saka, sava kertē, esau ont savėi puonā ē dabā jau nieks vedoms nebgalies bepastumdītē.

– Gerā nopėrkuov. Kou anėi besaka, ka nunešē atėdoutē tam tievou pastarūsiaus piningus?

– Tas sienis, jau anū tievs, dėdlē pruotings žmuogos, tad ons ē rokou:

– Tuokėms duorėms žmuonėms negaila. Laimingā gīvenkėtau, auginkėtau sava vākus... – ē, pajimdams piningus, paspaudē mon ronka.

– Isėveiziejos i kėtus, – pasakuo tuoliau, – mon pasėruodē, ka tēi anuo vākā ligo ē nekontėnē bova ont tieva, ka ons tou truobalē pardavē. Bet žemē ē vēsos oždiejėms bova anuo, tad tēi vākā nieka anam negaliejē padarītē.

– Kāp tad. Vākā iš tievū vēskou nuor gautē vel-tou, vo tievou, matītėis, reikiejē piningū, ons ē pardavē, – padiejē taška Agnē.

Atėjos pavasariou Sėmuons, kamė bovės, kamė nebovės, veiziek, jau ē parēt iš mėška nešėns keliuoms vuobėleliems ē griūšeliems. Tujau pat maiša muolė vapna, ded i anou luopėta karvašūdē, kėš i tou tešla medieliu šaknis, iškas ožkūtie nedėdėlė doubelė ē dėig. Ė, ka Agnē, vėina dėina išėjusi i lauka so vākās, soskaičiava, pamatē, ka tėn jau ī padėigtē dvėdėšim pėnkė medelē.

– No, vedom dabā tėik jau tėkrā ka ožteks, suodininkās juk nebūsiau, – pasakē ana.

– Jau gal ē ožtektē, – pritarē Sėmuons. – Daugoma nier kuo bėjuotē, vėsė nikumet neprigīs. Vedom būs i valės ē je augs kuokē pėnkiuolėka. Vasara rėks eitē pas sosiedus paėiškuotē gerū žėimėniu veisliu.

Vo tuos ketorės, kor bova seniau padėigtas, jau pradijē vuobolautē, Agnē pėrmāsēs vasarėnēs vuobulās jau vaišėna kėtus, valgē ē pati. Kousdama vuobula vėn liuob pagalvuos: „Kuoks tatā keists ir soriedīms, ka iš jouduos žemės gal išaugtē tuokėi skanė dalikā. Mona galva tuokiū stebūklū negal parprastē...“

Gīvenont Žalėmams tuoliau nu miestalē, anodom bemaž nekliudīdams par pasauli noužė kars: pu permō – i rītus, vo paskiau – atgal i vakarus...

Vuokītē laikās pėrktē kou nuors liuob gautē tik

tėi, katrėi toriejė daug žemės, pilė pilevas. Ož tou liuob doutė taluonus, vo ož anus galiejė nosėpėrktė vėsuokiu miestietėšku prekiu. Vo Žalėmā tou laiko tik kūries, anodo neliuob gaus vėina taluona ė krautovie nieka negalies nosėpėrktė. Tās laikās ė dounā ė tā nosėpėrktė reikiejė torietė taluona. Ka so valdė daug rėkalū netoriejė, tā anodo ė tvarkies solig sava išgaliems: kou iškasė, tou patis ė solesė. Bet kuo anodom reikiejė, nieka netrūka. Ka biški ė brongiau, liuob nosėpėrktė torgou. Vo tēp jau ne kažkuo ė tereikies. Ka jau kuo pabrėkėnė rėks, Sėmuons noēs i kalvė ė iš kuokė gelžgalė pasėdėrbs pats. Nebova išronkė, tad abodo ė nesėskundė.

Iš vuokītė laikū Žalėmienė i šėrdi bova ikrėtusi tik vėina rodėniejontės vasaras pavakarė. Atsėtraukdamė vuokītė anuos vīra ė anou patė kuožna dėina liuob varīs kastė apkasū. Anėi bova vėsā netuolėi nu nomū. Vuokītė Agnė prīs pėitus nomėi liuob paleistė onkstiau. „Ka ė kareivė, bet sopratingė, ne žvieris“, – liuob mėslītė Agnė. Kėtųjų dėina anodo pri tū apkasū liuob nebnoeis. Tujau pat so velnės ė žaibās liuob atpols seniūns:

– Kamė esatau? A aš ož tamistas dėrbsio? Je rītuo viel neatėsėtau, būsėtau itrauktė i puopierius ė perdoutė komendantūrā... Rinkėtavuos: a dėrbtė pri nomū, a važioutė i Vuokītėjė...

Ostaunė kuožna dėina varīs ė varīs. Juovitelė, nuors ėr tebėbova dā mėnks vabals, bet jau toriejė priveizietė Liudvielė. Agnė išėidama prigondins:

– Je bruolėlė neveiziesi, vuokītė pajims vedom so tetė, išveš i Vuokītėjė ė toukart toriesi būtė vėina vėsa laika... Būk dailė ė vedo ont pėitu pareisiau ...

Ė ta vāks, bėjuodama vuokītiū, ka ė nedėdlė tepatėks, kavuos tou sava bruolieli ė par vėsa dėina poldėnies pri longa veizietė, a neparėt mama, a anou kartās nebūs jau pagruobė vuokītė ė išvežė...

Vėina dėina i truoba iėjė vuokītiū karininks.

Luoveliė knīkčiuojė ė niorniejė pakaitė pagoldīts Liudvielė, vo Juovitelė, pamatiusi vuokītiū karininka, išsėgonda ė grėtā palinda pu luovas. Vuokītis, pasėveiziejės i vākus, priėjė artėi pri Agnės ė saka:

– Niekor jodo šėndėin nebėkėtau, niekor nebvažiukėtau.

Juovitelė, pamėslėjusi, ka vuokītis nuor pagruobtė anuos mama, grėtā išlinda iš paluovė ė, paleidusi vėsa gerklė, pakielusi kumstelius, pradiejė poltė ont tuo vuokītė:

– Nekušink mamas, aš neleisio vežtė i Vuokītėjė... Pasėtrauk nu mamas...

Vo Agnė, ramindama vāka, galvuo: „Kuoks četas tuo karininka pasakīms „nėkėtau...“ Sopras, žmuogos kāp tik nuori, bet čė kažkas ėr neb tēp...“

Rītmetie abodo sava akimis pamatė, ka jau ni vėina vuokītė nebie, jau anėi par nakti pasėtraukė ė ėr parėjė rusā.

– Matā, kuoks gers pasėtaikė tas vuokītis, – vėn ė vėn liuob atsėmins Agnė. – Ons jau vėskou žėnuojė, bet vedom tėisė negaliejė pasakītė. Tik pasakė, ka niekor nebrėk bevažioutė.

Tēp tatā nė iš šiuo, nė iš tuo viel ožėjė rusu laikā. Strėpėniū kaims bova nuošalie nu dėdliūju keliū, artėi nebova nikuokiū mūšiu, tad žmuonės čė, ne kap kėtuos vėituos, gīvena biški ramiau. Čė ė tū kareiviu tėik daug nešlaisties, tiktā kaima žmuonės gėrdiejė, ka kėtor anū ėr sausā. Bet vėgīstiu, ožėjos rusams, ožteka ė čė. Vėina dėina iš kažkor atsėrada kareivis. Atėjė pas Zūberni, apsėžvalgė, apsėžvalgė, apveiziejė jauna gražė anū komelė ė, matītėis, anam tas gīvulīs patėka. Tujau pat apsėžergė ė nopierė zuovėzduoms. Ė, ka nuori, dabā anam pašvėlpk. Biega sosieds, veiziejė, ėiškuojė, bet a to besogausi vieji laukūs?

Sėmuons tou dėina ož karta pasėmuokė ė tujau pat sava komelėlė pakavuoje mėškė. Padėrba iš eglės šakū tuokė lūšnelė, itaisė ožjiedi. Ka ė tuolėi bova, liuob važioutė kuožna dėina apveizietė, kāp tən bier, pašertė arkli ė pagėrdītė.

Sėmuons ė dabā daug laika liuob praleis sava kalvie. Agnė liuob sakīs, ka tən ons kėrmie kiauras dėinas. Darbavuos. Tā šiuo, tā tou liuob padėrbtė ė žmuonėms. Parėdams vakarė i truoba, veiziek, jau ė parneš kuoki šmuota mėsuos, a ruskinu piningū–rubliu. Tus piningus kaimė ė miestė maž kas tevertėna, krautovies nebova prekiu ė nebova kou ož anus pėrktė. Vo ė duorū krautoviu dā nikamė nebova, nuors maista kartelės jau ė bova pasėruodiosės.

Tuo sava kalvie Sėmuons vėn dā liuob galvuos aple nauji malūna. Jau statīs tuoki, ka nikuokėi viejė nebnoverstom, jau kāp vėn reikint. „Tories eitė bėldiedams ė mums vėsėms oždėrbtė douna,“ – liuob mėslīs, sava akies jau matīdams galingus malūna sparnus, gėrdiedams ūžontės gėrnas, bešvėlpunti zėimari ė ablerka. „Vo ka jau būsio ožsėdėrbės dau-

(Nukelta i 48 p.)

giau pininga, nosēpērkšio dā ē matuora. Toukart, pasējiemēs gēža, galiesio maltē dēina ē naktī.

Po biški auga vākā. Jau ē Liudvielis pradiejē rokoutēis, nuors dā tik sava žuodelēs. Poudilieli vadēna „biev – biev“, vo pēina „piev – piev“. Juovitelē liuob jouksēs iš tuokiū bruolē žuodiu ē klaus mamas:

– Vo dēk ons nesaka tēp, kap mes rokoujemos?

– Tebier prīsvēlēs lēižovielis.

– A tēp, kap grondēnē pri katēla? A anam neskaudiejē, ka prīsvēla?

– Neskaudiejē. Ka paugs, pradies rokoutēis kap ē to.

– Lai greitiau paug, aš nuorio so anou rokoutēis...

– Lai, lai, – saka Agnē, – bet rēk anam doutē daugiau valgītē, geriau soupoutē, ka ēlgiau mēiguoatom, nežadintē, kol neišmēigt...

Juovitelē, išplietusi joudas akelēs, veiziesēs i mama, ligo sakīdama, ka ana tiktā tēp ē dara.

Po šaltuos, viejoutas ē snēigingas žēimuos pu biški pradiejē švēistēis pavasaris. Pradiuo anuo ligo ē nesējautē. Tebēbova šalta, bet pratīsa dēinas ē jau ož longou, ka švīstelies saulē, atruodīs, ka kažkor ligo ē prapol tas žēimuos šalts sunkoms ē po uora vērpiedama laksta, ka ē nesošēlusi dā, bet jau aiški saulēs švēisa. Paskou dēinuovēdēs pradiejē kēimē tērtptē i aukštus šončius sokasts snēigs, pu biški griūtē ē smegtē aukštē laukū viepotēnē. Ē Agnē ni jostē nepajota, ka vēinuo kētuo vēituo pri truobuos pradiejē joudoutē darža žemē ē vēsē pašalē prītvēna ištērposē snēiga ondēns...

Nuors Sēmuona galva ē nervus bova ožjiemē vēsuokēi svarstīmā ē abējuojēmā, bet atējēs pavasaris ligo pajiemē anou ož ronkas ē išsēvedē i laukus. Bova pats laiks i išporenta dērva bertē grūdus, daržams ē bolviems vežtē miešla.

– Šiou pavasari dā vēskou toriau, berēk, tik Pondēiva palaimēnēma...

– Jau dabā tēkrā, ka vēskou toriau, jau galiau gīventē kap ē kētē. Īr žemē, arklīs, karvē, siekla, pastatā, īr vēsks, kuo rēk gīvenēmou.

– Pargīvenuov naujakurīstēs laikus, nesolūžuov, sava ronkuom pasēstatiev, ož patiū oždērbtus pinīngus nosēpēркуov, galiau biški jau ē pasēdēdžioutē...

Vēsē aplinkēnē laukā mērgoliava nu išēlosēs žemēs, iš neartuosēs ligo šepētīs linda švēisžali žuolēlē. Kvepiejē neapsakuomo, bet puojūtēs ē šērdē gerā sovuokamo atsēgavēma šormolio, jodontiuos gīvī-

bēs alsavēmo. Iš platē ē mielēna dongaus nu pat rīta ausis liuob pasēiks ē džiogins cīroliu gēismēs, aplinkou kuožna dēina dērvas grumstus kapstē špuokā ē dēdēlēs jouduosēs varnas.

Agnē so Sēmuono valondelē ligo isēklausē i pasaulē siautoli ē atētrūka nu sava rūpesniu. Anodom akis ē ausis ožgolē tas gīvs pu kuojuoms ē donougou besiautiejis pavasarē gaivals ē anodo pajota, kāp par kūna ēt ligo kuoks vuos juntams rūka a viejē jodiejēms, šēloma, švēisa, vilīuojēnti platībē ē vēltēs. Ont kalnelio maties anodoms budinkā, pradiejosēs i vēršo šakas keltē vuobēlelēs.

– Šēndēin kažkuoki keista dēina. Ligo pardaug saulēs, par platē matuos... – keista sava nuotai-ka žuodēs miegēna apsakītē Agnē.

– Tēp ē tor būtē, juk šēndēin pasiejau paskotēnē saujē grūdū, rēk pakeltē abongas ē vēsēms mums, kap ē tēms paukštēms, pasēlinksmintē ē pasēdžiaugtē...

– Matītēis, ka tēp ē rēks padarītē...

Tēp tatā rokavuos Žalēmā, sosiedē ont sava žemēs ežēs ē valgīdamē pēitus. Anodo jau abodo bova tvērtā isēkinkē i gīvenēma ratus ē gatavē trauktē anus karto tēik, kēik anēms šemē pasaulie būs skērtā. Tou pavasari anodo pasēsiejē ciela lauka bolviu, do aktarus jevū, ožsēdēigē dēdēli darža.

Tou patē vasara, ka ē neaiškē, bet iš žmuoniū kalbū pradiejē gērdietēis, ka vēinor, kētor, dā nepasēbēngos karou ē tebesont rusu kareivēms, lietovē nenuor pasēdoutē naujē tvarkā ē praded atsēšaudītē. Dā nebova īprasts tas lietoviu nepaklosnoms. Žmuonēs pasakuodamē nu savēs dā liuob prīdies:

– Tuoki galībē... Neatsēspīrē vuokītis, vo kougal padarītē ta Lietovelē, tēi kelē anuos žmuonēlē...

Kalbas kalbuoms, bet sosēšaudīmā so rusās nesēbēngē ē nemažiejē.

– Nē anēi pērmējē, nē pastarējē tēp, – liuob rokous Sēmuons. – Ējē, parējē vuokītē, dabā – tēi rusā. Lai anēi eit. Vo vedo, kap ē kētē, darbousia-vuos sava ūkie, auginsiau vuobēlis ē vākus...

Žmuonēs liuob pasakuos, ka neēlgā trokos rēks vēsēms rašītēis i koukuozus, ka vēskou iš žmuoniū atims ē duorā gīventē pri rusu valdiuos nieks neleis. Kalbas kalbuoms, bet kol kas nieks nieka nesakē ē nedarē. Vēsē bova so sava gīvulēs, sava žemie siejē ē augēna jevus, bolvēs ē vēsuokēs daržuovēs.

Vo Latvējēs posie dā tebējē kars, vuokītis dā ne-

pasėdevė ni Vuokītėjuo. Tėp gīvenont atėjė lītuots ė onkstīvs rodou. Žalėmā džiaugies galiejė laimingā ožbėngtė bolvakasi, šėp tėp sosėarė pavasariou dėrvas. Ė kāp tik ont Vėsū Švėntū paštininkė atnešė raštīli, ka Sėmuons tor prisėstatītė i komisėjė, nes anou tot pajimtė i ruskiu kariuomenė.

– Kāp aš gīvensio palėkusi vėina so dom mažās vakās? – so ašaruoms akies Agnė klausė Sėmuona ė anuos galvuo sokas vėsuokėi neišrėšamė neaiškomā.

Praėjos dėina po šaukėma gavėma, anodo, pavalgė pėitus ė pasėjiemė ont keliū vākus, tebsiediejė pri stala, ka Agnė tėisė paklausė:

– No, a to ė eisi i tou ruskiu kariuomenė? A nebūtom geriau tau pasėkavuotė? Paveiziek, kāp sosiedā dara. Paskou, ka pasėbėngs kars, je ė bepajims, bet jau ne tėisė i fronta.

Tou laiko daug jauniesniu ė pagīvenusiu vīru gava šaukėmus ė dėdlė daug kas neruodies tėms rusams ė nėjė i tou komisėjė. Anėi liuob išbiegs pas tuolėmus gėmėnaitius, kavuosės kuokiuo daržėnie, isėtaišis slieptovė šėinė a kūtalie, ilīs i sklepa... Nieks negaliejė pasakītė, kāp vėsk pasėbėngs, i kou pavėrs.

Daug mėslėjė ė Sėmuons, nemėiguojė ons kiauras naktis: „No, gerā, neisio. Vo kas paskou? Kaliejėms? Omžėnā nesėslapstīsī. A tėp, a kėtėp nebūs gīvenėma. Vo atbovės, je gīvs palėksio, parėjės galiesio gīventė kap žmuogos... Netorietom būtė bieduos ni Agnė. Vėsk pastatīta ont kuojū: gīvulė ī, žemė ī, truoba, tvartā pastatītė. Ka ė nebūs lėngvā, bet pu nomus soktėis galies. Rėks dā parokoutė so anuos tievalio. Kol monės nebūs, gal galiptom pareitė pagīventė pas doktėri? Ka ė senielis, bet nuors so vākās pabūs, padies priveizietė nomus...“

Agnė klausams, kou darīs, Sėmuons atsakė:

– Niekor aš neslapstīsious, nieka gera iš tuo nebūs. Ka šauk, tā ė eisio.

– Kāp jau išmanā, – bepasakė nosėmėnusi Agnė.

– Dabā abodo gerā apmėslīkiau, kou ė kāp aš torio par tas lėkosės dėinas padarītė, ka tau, vėinā so vakās pasėlėkos, būtom lėngviau gīventė. Svarbiausė, ka torietomėt kuo valgītė.

Jau bova išpjautė gīvulė, isūriejusi mėsa ė anodo sotarė, ka tou vėina dėdliouji kobėla rėk ikastė i žemė, vo tou ontrouji, mažiesni, ožkeltė ont truobuos vėršaus. Tou apatini dar apdiejė so grindū lėntuoms, ė jau nieks negaliejė soprastė, ka tən īr pakavuots pėlns kobėls mėsuos ė lašėniū... Diel vėsa

pėkta, ka ni šou negaliptom ožoustė, ė i tou vėršuti ni idiejė kelis gabalus mėsuos.

– Ta pakavuota mėsa, Agnė, tau sosėgadīs... Toriesi kou vākams doutė ė pati valgītė.

Sėmuons parvežė i suodība gīventė ė Agnė tievali, pasėrokava so anuos bruolio Juono, ka, je ėlgiau negrīš, padietom sesėrėi nodėrbtė vīrėškus ūkė darbus...

No, ė nustatīta dėina Sėmuons išėjė i miestali, vo tən jau bova karininkā ė naujuokus tujau pat išsėvežiuojė po sava dalinius. Sėmuons pakliova i lietoviu divizėjė. Pėrmam apmuokīmou apgīvendėna Latvėjės mėškūs. Laukė jau bova pradiejė šalsnuotė, vo kareivems reikiejė gīventė šaltuos palapėnies. Valgis bova baisė prast ė vīrā nu kiaura badavėma liuob džiuos džiuotėnuos. Gerā, ka mėškė netrūka miediu. Vėsa laika degous laužs kareivems bova tėkros išganīms. Je ne ons, būtom gīvenė ne tik kiaurā paršlapė, bet ė paršalė ė grėtā vėn, Sėmuona akimis, būtom pristuojosės lėgas ė daug kas so tou pasaulio atsėsveikėnės. Drouesnėjė lietovė, sosiedė būrelie, liuob rokous:

– Tėi rusā nuor mumis čė tūs Latvėjės mėškūs palaiduotė gīvus...

Veiziesės Sėmuons, kāp rusu kareivė so pjūklās pjaun dėdliausės eglės ė čė pat, novertė ont lauža, degėn, veiziesės ė anuo šėrdės ašaruos nu tuokiū mėškou daruomu iškadu. „Būs prastė puopierė, je tuokėi šėimininkā ateis ė i Lietova...“ Ė atsėsokės viel pasakīs pats sau: „Vo kuokėi kėtė, je ne tuokėi? Ė ne ateis, vo jau atėjė, jau bova mūsa žemie, ka aš išvažiavau iš nomū...“

Ne vėina išbadiejusi ė paršalusi lietovi čė tuom nedieliem ė palaiduojė, ne vėina išvežė i lėguonėnė. Vo nomėškems, kap bova priprasta pri rusu, aple mėrusi liuob išsiūstė pranešėma, ė vėsk.

Agnė, vīrou išėjos i kariuomenė, vėina dėina sava tievou saka:

– Dėrba ė stuoruojiēs sau, vo ka išėjė... Dabā vėsk ė vėsė darbā palėka mon.

– Pardaug nenosėmink, pakėntiek, dous Dėivalis, pasėbėngs tas kars ė vīrā sogrīš nomėi... Vo dabā mes torem sergietė nomus ė kontrė lauktė.

Agnė sena tieva žuodė daug reiškė, bet anėi negaliejė atstuotė anā vīra ė ūkie tē reikalingu anuo ronku. Agnė anuo, kor ėjė, nėjė, vėsor baisiausė trūka. Valgont i Sėmuona vėita ožsta-

(Nukelta i 50 p.)

lie liuob atsēsiestē Juovitelē, bet Agnē reikiejē, ka tēn būtom Sēmuons. Noējos i kūtalē atruodē, ka ē komelē Lunka, ē ta, skliauda ausimis ē lauk iētont ne anuos, vo šeiminka. Vo kou jau berokoutē aple ēlgus rodēns vakarus, ka laukē lējē, šala, ūžava smarkē vielīva rodēns viejē. Anā neišējē iš galvuos, ka tuokiuoms dēinuoms kaima vīrā, apsēvēlkē mēlēnēs, tor siedietē šaltūs ē šlapiūs apkasūs, sauguotēis nu pru šali lekontiū kolkū ē krimtontiū bombu... Liuob aple tou galvuos ē galvuos, vo če dā ē ta Juovitelē:

– Mamītē, a tetē neožpot vies, ka ons būn apkasūs?

– No, kou, vākali, aš galio žēnuotē? – vuos ne pro ašaras liuob išdauš Agnē, ē tēp jau nebgaliedama nikamē rastē sau ramesnēs vēitas.

– Neožpot, neožpot, – liuob partartē mamas žuodius buočielis. – Anēi sied pri gelžēnē pečiaus ē šēlduos ronkas. Vies tēn nikumet neožpot...

Juovitelē tuoks atsakīms liuob patēks ē ana korem laikou apsēramins.

Vo Agnē, ka ē dēdlē novargusi, kuožna vakara ēdama golē, priš Dieva Muotinas paveiksla liuob soklops ont kieliu ē ašaruodama prašis ožtarēma, ka gelbietom anuos vīra, vākus nu vēsuokiu nelaimiu ē ka ons grētā ē nenokēntiejēs pargrīžtom nomēi. Pasēmeldusi ē apašaruojusi sava nelaimē, ana darīsēs žemīn, lēps i luova, dā vēina karta parsēžegnuojusi atsēgols ē, liguo saponudama, liguo atmindama ē išgīvendama praleistas so Sēmuono dēinas, pu biški pradies snaustē ē po kuriuo laikā ožmēgs. Bet bova ē tuokiū naktū, ka ni malda liuob nepadis. Vēn akies stuovies sovargēs vīrs, kartās ē sožeists, ē kraujēs aptaškīts... Ē ta naktēs liuob palēks be mēiga. Agnē kartās ē dēinuoms nebūs ramībēs – stuovies akies krovēnē nakti matītē vaizdā ē ana nikāp negalies ožsēmērštē. Ruodīsēs, ka je ne vākā ē ne sens tievalis, belēktom eitē kor i mēška, atsērastē sausa eglē ē pasēkartē.

Vo fronts Latvējuo ēlgesnem laikou nosēstuoviejē vēinuo vēituo. Kou rusā nedarē, kēik nešaudē, kēik nebombordava – ni iš vēitā ē ni par žingsni i prišaki. Sosētraukē vuokītiū kariuomenē i maža ē kēita rēišota ē anuo ni stuoravamzdēs gaubicas, ni naujausēs katiušas šiou muomēnto parmuštē nikāp negaliejē.

Po kuokē mienēsē Sēmuons patē parašē laiška ē aiškē noruodē, kamē ir ē ka tarnau karto so artēmiau-

sē sosieda Zūbernē sūno. Tievalis, pasēklausēs Agnēs skaituoma žēnta laiška, liguo sau, liguo Agnē, nojausdams, kuokēs sunkēs anā ir tēi laukēma nedielēs, saka:

– Lig tuos vēitas ir kuokēs šēšēs dešimtis kēluometru. Rēk da geruokā pavažioutē ož Latvējēs Priekolē. Torint kariuomenēs numeri, atrastē būtom nesunkē.

– A to sakā, ka mon pas anou rēk novažioutē? – nošvētosiuom akim pasēgava gerus tieva žuodius.

– Vo dēk ē ne? Bet rēk, ka ē Zūbernē važioutom. Juk tēn pat ir ē anū vāks.

Tēp tatā Agnēs galvuo tievs iskielē minti aple keliuonē.

– Diel vākū ē diel nomū gali būtē be kuokiuos baimēs, pabūsio aš ē vēns...

Ka Agnē pasakē sosiedams, kou raša Sēmuons, novažioutē i tou dalini ožsēnuoriejē ē anēi. Iš onks-ta soplanava keliuonēs dēina, ē, atējos anā, vēsē, sosiedē i vežēma, išvažiava lonkītē sava artēmūju. Vežies pu kelis kepalus dounas, lašēniū, cēbuliu ē dā prīskuoniū, ka valgot būtom gers smuoks. Soprata iš laiškū, žēnuojē iš besēšlaistontiu po kēimus rusu kareiviu, ka tuo pēlkā žaliuo armējuo nier nikuokiuos tvarkuos ē ka anēi tūs Latvējēs mēškūs dves iš bada. Viršininku patepēmou, je anēi kamē netīčiuoms ožkliūtom, je ožsēsprēcītom ē nebnuorietom atvažiavosēms padietē, isēmetē i vežēma ē pu kelēs botelkas samaguona. Vēsē gerā žēnuojē, ka priš tuokiū vaistū stēpribē ni vēns duors rusu karēivis atsēlaikītē negalies.

Par dēina dēdlē neskubiedamē kielī i vėikē. Sotēktē kareivē vēn liuob paruodīs, kor rēk pasoktē. Atvažiavē tujau prisēstatē vīresnībē, ož karta, ka vēsks soktomēs be kuokē gērgždiejēma, patepē vīresnībē stebuklingoujo skīstēmo ē paprašē, ka leistom sosētēktē so sava žmuonims. Karininkā bova gerē, lēipē doutē atvīkielems naktē pamēškies nomē pu vēinā atskēra kombarieli ē iš mēška pavadintē anū artēmūsus.

Sēmuons, kareivēniū terētuorējuo pamatēs bestuovēntē Agnē, iš netēkietoma vuos nēsosētūpē, laimē nosēšvēitē kuožna anuo veida raukšlēlē. Vo Agnē, pamatiusi Sēmuona, vuos anou beatpažēna. So tou pēlko rusēško mēlēnē ons pasēruodē tuoks keists, nebipanašos i bovusi vīra, vo anuo bornelē, bornelē – vēinē, beveik plēkē žondikaulē ē i vēršo prasēkalusi vos ne žmuogaus kaukuolē.

– Jezau, kuoks to esi lėisos ė sodžiūvės... Kou anėi, joduošė, iš tavės tik par vėina mienesieli ĩ padarė? Musintās, kāp išėjė iš nomū, tēp ė tebesi nevalgės ė negierės?

– So gierėmo bieduos nier. Ondėns rodėni kuožnuo mėška pelkie – nuors plauk, bet so douno ĩr vėsā švakā. Ketorės rėikelės dėinā. Potra – grėns ondou, tik šėlts, kumet rasi kuokė bolvė, kumet ne... Pusrėtems ė večerė ė viel tik karšts ondou. Iš kor būs tas rėiboms? Vo kėik dā par dėina priblaška, kėik tū niekam nereikalingu apkasū prikasam. Tatā anėi tēp mumis muoka kariautė...

Agnė, nebsolaikėdama ašaru, veizas ĩ sava žmuogo ė galvuo, ka ne veltou, būdama nomėi, naktimis prisnūdusi tuokius baisius vaizdus liuob matīs.

Po pėrmūju žuodiu Agnė tujau padiejė ont stala dounas, vėrtuos mėsuos, sūrė, svėista, rūgusiu vāgorklu, krienū ė palėipė pėrmiausė pavalgītė. Kol Sėmuons valgė, nobiega ė soėiškuojusi atnešė karšta ondėns, ožtvėlkė atsėvežtū ė anam patinkontiu mietu, ĩ erbeta idiejė plėtelė cokraus.

Pakvepa kaimo ė nomās. Sėmuons valgė neskobiedams, kap par kuokės Švėntas Velikas. Vertė savi nerītė statiū kousniū, vo neskobont sokromtītė ė pasėdžiaugtė tėkruos kaima dounas ė mėsuos gaivėnontio skuonio.

– Kažė a ĩr kumet mon bovusi tuoki skani tava kepta douna? – pasakė ons, veiziedams ĩ Agnė, vo anā tėi žuodė sovėrpėna patė šėrdėis gelmė ė maluoņio šaltelio noėjė par vėsa kūna, atpėrkdamė vėsa keliuonės varga, vėsus pargėvenėmus.

Kol Sėmuons valgė, Agnė nieka nebsakė, tik apėkabėna kaulietus anuo petius, prisėspaudė pri šuona ė gierė anuo kūna šėloma, ė savoujo šėldė novargosė ė išalkosė anuo gėvastī. Anodo ne tik bova pasėėlgė vėns ontra, bet tas vėskas bova keistā nogairints kara nežėnuomībės baisomās, neaiškio ė laikėno dvijū artėmū šėrdiū plakėmo dabā ė po keliū adėnu viel atsėverontio ėlgo, vo gal ė omžėno išsėskėrėmo... Ta keista nuotaika vėstė vėskou ĩ pasėaukuojėma mėgla ė anodo šėndėin, kap dėdliausė duovėna, nuoriejė atėdoutė vėskou, kou par tas ėlgas nedielės vėns ontram minties sakė, kou sauguojė ė nešė sava žmuogėškuo gėlomuo, kuožnuo sava kūna lāsteliė.

Paskou anodo aprokava vėsus nomū rėkalus, Sėmuons pasakė, ka kars jau grėtā torietom pasėbėngtė.

– Agnelė, aš paprašėisio tavės vėina dalėka. Je ku-

met besogalvuosi važioutė pas muni, atvažiouk so sava arklio ė ratās. Aš rėtuo tau paruodėisio ė sopazindinsio so vėino ėe gėvenontio lietovio. Jau dabā tėn eso šiuo tuo pasėdiejės. No, vėsuokiu dalėku, katrū rėks mon statont malūna. Aš tau vėskou galietiuo sodietė ratus, grėždama sau ė parvežtumi nomėi... Ąe vėskas mietliuojės ė niekam nieka nekaštou.

Agnė ė nosteba, ė apsėdžiaugė, ka vėrs tebgalvuo aple sava darba, aple nomus ė rūpėnas tuokės dalėkās. Ė biški paprontavuojė:

– No, a grėtā žad jumis paleistė?

– Nieks nežėna. Bet ka kars pasėbėngs, juk mūsa ėlgā neblaikīs. Vo ons tėkrā, ka nebėlgā betroks. No gal lig pavasarė...

Po nemėiguotas naktėis išauša saulelės paauksints rėts. Galvuo ė vėsamė kūnė bova palaimings nuovargis. Vuos praaušos Zūbernė so sava vežėmo jau stuoviejė pri doru ė Sėmuons, atsėdėivavuojės so Agnė, išėjė ĩ kareivėnės.

– No, kāp tavāsīs? – paklausė Zūbernienė.

– Vėinė kaulā, kāp ė gėvė anėi begal būtė...

– No va, kuoki tatā pas rusus ĩr velnė tvarka...

Kam to, žaltī, tus žmuonis jemi ĩ tas kareivėnės, je anėms neturi kou doutė pajiestė? Ė mūsāsīs paral-kės kap vėlks, nebipanašos ĩ žmuogo...

Kuoki kėluometra pavažiavė pamatė dėdliausi aptvara ė pri tuoruos sostuojusius belaisvius vuokītius. Anėi pakeltuos ĩ vėršo ronkuos ruodė siūlus, adėtas, vėsuokius iš medė padėrbtus žaislus ė siūluojė anus pravažioujėntėms pru šali:

– A netorėt dounas, a kuo kėta valguoma? Mes mainuom ĩ sava prekės...

Zūbernius siūluomė mainītė dalėkā soduomėna ė anėi sostuojė.

– Muotin, juk dā tori poskepalė, išsėmainik ĩ pėrktėnius siūlus. Juk krautovie tuokiū dalėku dabā ni so žėborio nerasi.

Zūbernienė nobiega ė išsėmainė.

Paprašiusi, ka palauktom, nobiega ė Agnė. Tik spiejė isėdietė ĩ kėšenė siūlus, anou ėiopt ė sogava rusu sargībėnis.

– Iš kor, muotrėškelė, to ėe atsėradā pri vuokītīū belaisviu, kas tau leida so anās rokoutėis, kou ėe anėms pardavė, a nesi anū šnipė?.. Akšėn šėn, rėk vėskou išsėaiškintė ė paveizietė, a nerėks patupdītė tavi kap kuokė išdavėkė ĩ kaliejėma...

(Nukelta ĩ 52 p.)

Agnē ož karta dā tuo sargībēnē neklausē, nējē. Dā nuoriejē biegtē pri vežēma, bet anou tujau pat prisigēnē, sojiemē ē puonevalē nosēvedē. Agnē baisesā išsēgonda, nežēna, nē kor anou temp, nē kou darīs, nē kēik laika tas troks. Vo stuovētēms so vēžēmo ont kelio Zūbernems sargībēnis pasakē:

– Tujau pat važioukēt iš kor atvažiavē, če stuovietē oždrausta. Je nē, tā pajimsem ē tamistas so vēso vēžēmo...

– Tik, sosiedelē, tuolēi nenovažiougēt, biški pavažiavē sostuougēt ē palaukēt monēs, nepalēkēt vēnuos! – šaukē Agnē Zūbernems.

„Jezau brongos, diel kuokē siūlgalē dabā aš palēikto vēina tuokiuo pekluo. Tuoks tuolēms kels... Bet juk ne žvieris īr, palauks, nepalēks“, – ramēna savi Agnē, matīdama, ka tēi sosiedā nimaž nesostuo, važiou vēn tuolīn...

Vo Agnēs sosiedams atruodē vēsā kētēp:

– Meilē mumis bepalēda, – saka išsēgondusi Zūbernienē sava žmuogou, – važiougem nieka neblaukē.

– Tēp nebūs gerā, rēk bēn diel akiū kēik nuors palauktē...

Ē anēi, ivažiavē i krūmus sostuougē, palaukē kuoki ketvirti adīnas, vo paskou važiava ē nuvažiava...

Tas ruskis, kor nosētēmpē Agnē nu vuokītiū belaisviu, pavedē anou lig sargībēnē būdelēs ē pasakē:

– Būk če ē lauk kol ateis sargības vēršininks, – vo tumet pats ējē ē noējē.

Agnē, pastatīta pri stuoruos ē aukštuos eglēs, tor stuovietē. Ana mata, ka tēi sosiedā jau tuoliausē novāžiava ē važiou tuoliau, nimaž nesostuo, nelauk anuos. Jau ē ož miediū ožlinda, jau nebmatuos... Kol maties, ana ē so ronkuoms dā muojava, bet anēi ni soktē neatsēsoka. „No, pēkčē, ka sosētēksem, – mēslēj Agnē, iš baisiuos zlastēs ē bejiegēškoma netverdama sava kailie, – atsērokousio, atrasio kāp ož tuoki darba atsēlīgintē.“

Atsērada šalta, pradiejē Agnē vākštuiotē aple tou eglē. „No, kor dabā mon bedingtē? – mēslēj ana, jau ožmēršusi Zūbernius. – A nerēktom mon biegtē, bet kels līgos, krūmelē artēi nikuokē, vo tas sargībēnis tor šautova ē ons, je biegsio, gal muni nošautē. Ē kēik če dā rēks mon stuovietē? Nē nieks nieka klaus, nē nieks nieka saka. Kumet aš peiškom bapareisio tuoki kieli, eso čistā prapoulusi, vo juk nomēi lauk vākā ē tievalis. Ka Zūbernē parvažiou, anēi tēkriusē pasakīs, ka muni sojiemē.“

Agnē nu vēsuokiu mintiū degtēnuos degē galva, vēino muomēnto atruodē, ka nebgal benostuovietē vēinuo vēituo. Be parstuoję ējē ē ējē aple tou eglē. Bevākštuiodama ē nebrasdama nikuokiuos išeitēis pradiejē kriuoctē, bet vēstēik nieks i anou ni nepaveizieję. Paskou notēla, apsēspakajējē. „Juk diel špoulelēs siūlu i žemē gīvuos neožkas“, – ramēna ana savi ē viel akim liuob isērēms i kieli, korriou novāžiava sosiedā. „Vo rasintās kamē tuoliau krūmalīūs anēi monēs dā lauk, vo aš be rēkala pargīveno?“ Pu tuo viel eit aple miedi, viel kriuoctē ē viel apsēramēn. „Jezusmarējē, ka ē vākštuioujo, ka ē jodo, bet nu šaltē jau bēngo sostingtē, pavērtau i miedi“, – rokoujēs ana pati so savēm. – A nerēk mon tou išmainītoujē siūlu špoulelē išmestē laukuonās, gal tēi bepruotē dā ē pri anuos prikēbs...“ Bet parsēgalvuojē ē neišmetē.

Paskou, jau po kuokiuos geruos adīnas, atējē tas sargības vēršininks. Nosēvedē ons Agnē i tuoki nedēdēli kombarieli, pasvadēna ont krieslalē ē klaus:

– Vo kuo to lindā pri tū vuokītiū, kou papiemē iš anū ē isēdiejē i kēšenē, kou to, jauna muotrēška, dērbā pas tus belaisvius? – Ē, nelaukēs nikuokē Agnēs atsakīma, pradiejē graibītē pu anuos palita kēšenēs. Agnē bova isēdiejusi saujē džiuovintu vuobolū. Mēslējē: „Je keliuonie šērdēs pakrēs, galiesio pakromtītē ē atsēgausio.“ Vēršininks ištraukē tus vuobolus, atrada ē siūlus.

– Išsēmainiau špoulelē siūlu, – paaiškēna.

– A daugiau nieka? – viel paklausē.

– Juk matuot, ka toštēs kēšenēs...

Vo tēi belaisvē tou anuos douna jau senē sojiedē abe pasēkavuoję. Je ē tēkrinsi, nieka nebras...

Pasēveizieję, pasēveizieję tas vēršininks i Agnē smailiuoms vīrēškuoms akims, pasēteirava iš kor ana ī.

– Mona vīrs īr če mēškūs, tarnau rusu kariuomenie. Atvažiavau aplonkītē. Eso vēina pati, vo nomūs monēs lauk do mažē vākā ē sens tievs...

– No, tā ē ēk nomēi pas tus vākus, – saka ons, – ē pri vuokītiū belaisviu daugiau neblondiuk. Vēsuoikiū pasētaika ē mes torem vēsus tēkrintē...

Vo kuoks dabā begal būtē tas Agnēs ejēms nomēi? Bet ana vēstēik džiaugas ē īr laiminga, ka bepaleida ē neatimē ni tū siūlu.

Paleista Agnē kēik beikabindama pasēleida kelio ē vēn posrēstiuoms, vēn tekēna, vēs dā neožgesindama vēltēis, ka Zūbernē, rasintās, pavažiavē kamē pamēškīe anuos lauk. Juk ne mažē vākā, vo

paugė žmuonės ī ē dā artėmiausė sosiedā. Bet anū nikamė nebova, nematies ni ka kamė kas kėts tou kelio važiuotom. Ka jau soprata, ka īr palėkta, tā tėik nebėbiega. Tuokė ėlga kelė žmuogos biegtė ē nestavuos. Isėtaisė ē kelė pašalelio kėik toriedama sīluos žingsniava tuolīn. Po kuokiuos posontras adīnas Agnė pamatė, ka anou ontsėgen vežėmo važiuojėntis jau pagīvenės rusu karėivis. Ons bova isėkinkės i ratus tuoki tėrionėška arkli, ka Agnė tuokė gīvulė par sava omžio dā nebova matiusi.

Tas žėlās, neėlgās oustelės pasėpoušės karėivis važiuodams mata, ka prī anou kelio kap paleists nu sėita gīvulis kėik ikabindama i prieki eit apījaunė muotrėška. Anam pasėdarė gailo anuos ē iš tuola jau pradiejė šauktė:

– Ož mona arkli greitiau nepabiegsi. Sieskis, pavešio, važiousiau karto...

Agnė pasėveiziejė i pruotinga ē linksma, jau omžiou esonti žmuogo ē pamėslėjė: „No, rėk lėptė pas tou kareivi, juk nieka kėta mon neblėikt, netorio kou darītė. Piestė, ka ē skobiesio, kumet aš galio parėtė?..“ Ė ilėpa ana i tuo kareivė ratus.

Bevažiuodama Agnė, ka ē nemondrė, bet, šiou tou žleberiuodama rusėškā, pradiejė so kareivio braukė ruoda. Arklis kabėna i prišaki tuokės žingsnės, ka atruodė, ka ē tėi ratā sklaiduos i šuonus. Ė ne tėp, ka biegtom gero rėstė, vo daugiausė zuovėzdās. Ons skobiejė dėinuos akė novažioutė lig bazės, prisėkrautė ratus bulviu ē lig vakara grīžtė i kareivėnės.

– A tuolėi tori eitė? – paklausė ons Agnės.

– Tuolėi. Līg Strėpėniū.

– Oho, tā vedom pakeliou... Ka paleisio, rasintās tamistā kelė jau nedaug bebūs lėkė, lig vakara gal ē pareisi.

No, ē lek anodo ont nomū, nu ē lek...

Agnė tam geram žnuogou ē žuodės, ē pėrstās paaīškėna, kas ē kāp čė so anou atsėtėka ē diel kuo tuokem tuolėmam kelie ī vėina pati...

– Matā, – saka pormuons, linksmā primerkės akis, – ē rusu kareivė ne vėsė tier bjaurė. Kėtė īr gesrėnė ož sosiedus...

I pavakarė, tėis dėdėlė krīžkelė, ons jau toriejė soktė iš kelė i sava bazė, tad sostuojė ē, palinkiejės Agnė laimingā sogrīžtė nomėi, atsėsveikėna.

„Kuoks tatā pruotings žmuogos mon pasėtruojė ē kāp šin karta mon pasėsekė. Diekou Dėivaliou ē vėsėms Švėntėisėms...“ – pati sau ištarė Agnė, ka iš lėpusi iš ratu, pradiejė desiuotė paskotėnius dvilėka

kėluometru link nomū. Besiediedama ratūs ana bova jau ne tik gerā paėlsiejusi, bet ē vėsa sostīrusi. Ka šarpė pradiejė eitė, apšėla, atsėleida notėrposės kuojės, tad be dėdliesniu biedū trumpėna kieli.

Aplinkou maties jau šėik tėik pažīstamas vėitas, tad Agnė eitė jau bova daug lėngviau ē linksmau. „Lig so tomso, – torietiuo būtė nomėi ē jau galiesio apkabėntė vākus...“, – mėslėjė ana. Paskou dėdlė pakrėta šėrdės. Agnė, pajiemusi kėšenie bovusius džiuvintus vobulus, pradiejė anus kromsnuotė ē biški atsėgava, bet, ka pradiejė artietė pri Strėpėniū, viel pajota alki ē sėlpnoma, bet sokaupė vėsas sīlas ē ėjė tuoliau. „Sosėjimk, iveiksi, juk jau tik kelė kėluometrā belėka,“ – minties ana ramėna savi.

Parėjusi nomėi ē pavalgiusi skaniuos so mėso išvėrtuos šotīnės ē biški pasėruodavuojusī so tievalio, pabovusi so vākās, tou patio ikaitėmo nojė pas sosiedus.

Zūbernė, pamatė sava kėimė Agnė, ē akis išplietė. Anėi bova nėdėdlė senė parvaživė ē dā tebinkė žemīn arkli. Nebova spiejė dā duorā ni sōtartė, kou sakītė tā muotrėškā, ka ana parės, vo čė jiemė ē prisėstatė jau ana pati.

– No, neklausk, riktingė sosiedā esatau... Tėkrė kiaulės. Kāp galiejėtau muni vėina tuokiuo tuolībie ē nelaimie palėktė? Tarp kereiviu, tarp mėškū... Netorėt ni žmuogėškoma, ni sāžėnės ē dā katalėkās savėm vadėnat, i bažnīcė einant...

– Kuo čė ont mūsa bešauki, a neparsėgavā vuos ne greitiau ož mumis? Tuokės muotrėškas, kap tamista, tarp kareiviu nikumet neprapols... Vo mums isakė važiuotė ē mes negaliejuom stuovietė. Ė tėp, biški pavažiavė, laukiem, bet matuom, ka tavės nepaleid, tad mums belėka važiuotė nomėi vėinėms... Ka būtomem ėlgā stuoviejė, galiejė ē mumis sojimtė ē dā arkli so vėso vežėmo atimtė... Mes negaliejuom tėik rizėkuotė...

– Tamistas par sava gera nieka daugiau nebmatuot, pagatavė gīva žmuogo palaiduotė. Kuokėi tamistas sosiedā esat, je galėt tėp padarītė, mėrsio, vuo tuokiū „gerū“ sosiedu neužmėršio... Nepasakuokėt, monės nimaž nelaukietau, vėskou pati matiau, ē nier čė kuo komedėjės vaidintė.

– Vo mes pamėslėjuom, – šuokuos vīrou padietė Zūbernienė, – ka tavės grėtā nebėpaleis. Juk negaliejuom vėsa dėina ont kelė stuovietė ē lauktė...

(Tėsėnīs kėtūs numeriūs)

API PETRUSELI I ANUOS ZGREBNUMELI

BLIŪDŽIUVIENĒ Regina

(Sena kaima pasakojims)

Aš dā natuoli senuovis.
Tēn dā vakščiūo mona kuojis.
Runkuom dā galiu pasikti,
Užsimerkus pamatīti
I par mīga aplonkīti.
Vuo žmuoniū jau nabsutēksu.
Jie sutēksu – apsireksu.

Žmuonis tī senē išēji –
Gal i dongu, gal i žemi.
Tiktā mona atmintie
Visi tuokī pat tebie.
Tarp anū tada buvau,
Tus pačius takus bridau.

Tēn vaikīsti mona skraidī,
Pīvuosi kap gondras braidi.
Vēskas pasakuom pavērta.
Tudie munī pasigērda
Atbalsē anū dīnū.
Baisē anus bronginu.

Puo pupīna pasislapsčius,
Dā kaižkam pridērbus zlasčiu,
Par tuoruos žiuogrēnis plīši
Pabondīsu viel sugrīžti
I tus tuolimus takus,
Atmintis jie atsibus.

.....

Pačiam suoduos pakraštīe,
Jaujūo gal, vuo gal pirtie,
Nažīnau, i katron posi –
Nu senē gīven Petrosi.
Diktē Puondīva mīlieji,
Al' nu biesa vis kintieji.
Juk i jaujuo, i pirtie
Visa biesa giminie
Isitaisa unt ilgam,
Kartās pasilikt visam.

Vuo Petrosi kon darīs?
Juk anū naišvarīs.

„Medē dēdībē“. Vēngalē Bonifaca portēgrapijē

Ka savuos truobēkis nie,
Tiks i velni giminie.
Tik pri tuo velnē pristuo,
Kas nu Puondīva atstuo.

I Petrosi sava kompa
Abruozdās švintās apromsta.
Ka medalikus nešiuoji,
Maldas tonkē šlibždavuoji,
Ta biesoks i navaliuoji
Kēbti i anon naglā,
Kuoc i tīsdavuos nagā.

Bova zgrebni muoterēški,
Al' ištēžus. Nadaug. Bēški.
Vuo jau plati kap dugnēni.
Visor lieki pirmutēni.
Sukuos ana kap vijorks,
Tiktā liūb plazdies pridorks.

I na sīki susipīni.
Mat Petrosi kuojis mīni
Kap varluožiū makalīni.
Niekap neisibīgieji,
Vis unt vītas tupinieji.
I vežēma kuol ilēps,
Arklīs dusīk nusišēks.

Sīki tāp par zgrebnumeli
Nulieki pri šulineli.
Stati galva būt igriovus,
Jie už svērtis naužkliovus.
Par ton dēdeli liekēma
Kēbira tik nuskondēna.
Kuoc su svērti grabaliuoji,
Al' ištraukti navaliuoji.

Tāp ir lēka patarlie:
Kap Petrosi naskubiek.
Vuo par sava zgrebnumeli
Ipolsi i šulineli.

.....

I suoduo visi žīnuoji,
Ka Petrosi ī „zgrebnuoji“,
Ka tāp zgrebnē viskon dērb,
Pērštā kap mirgietī mērg.
Unt jūkū anuos nalaiki,

I akis nieks nasivaipi.
Tik pagėrdava zgrebnoma,
Namatīta sumanoma.

.....

Vuo Petrosi nieka merga.
Naištinsus kap kačgerga.
Tik žundā raupliū išjiesti,
Ka tin gali muorkas sėti.
Vuo piršlė kap susitarėn
Vis pruo šali arklius vari.
Vis i kėta suoduos gala
Veži Juona i Untana.

Būtu ėjus už Palkosa,
Ali ka biasātis kosa:
Su žanatvi jie jūkausi,
Kap su maišu apsimausi.
Tuoki vīra ba barzduos
Kuožnas gaidīs užkapuos.
Geriau ašara nubraukti
I tuoliau ščirā mergauti.

Tā i lėka Petruseli
Omžina suoduos paneli.
Kaižkada dainū muokieji,
Kon pralėda, kon pridieji,
Al' suoduo nieks nagirdieji,
Ka Petrosi uždainiūtu
I kuoc bėški palakštūtu.

Verpt nie austi nemuokieji,
Tā puo žmuonis kīminieji.
Kartās kuoki šeiminkini
Šaukdavuos kap talkininkini,
Ka pri vāka pasiedietu,
Darža nuraviet padietu.
Darži kelės šliaužinieji,
Ali vakū nanuorieji.

Su didėsės da šiāp tāp,
Su mažiukās jau nie kāp.
Tīms Petrosi gnaibi šuonus
(sugalvuok tik tuokius muonus).
Vuo tī liūb vis bliaus kap tī veršė
I anā iš ronku veršis.
Saki: monīs vāks nanuor.
Kits kas nuors tegu pator.

„Pavasaris“. Vėngalė Bonifaca portėgrapijė

Siki vīna gaspadėni
Valgi vėrti pavadėna,
Ka pītū kuo nuors išvėrtu,
Kol talka parės iš dėrvu.
Vuo Petrosi napadīvi –
Rinkė šuokinies kap gīvi.
Al' žinā, kāp vėskas būn:
Ka skubi, i šiauds užkliūn.

... kaižkas sklepa užrakėna,
... miltā kekulās sukėba.
... ugnis ontrasīk užgesa,
... šonis kaižkor dieji dešra,
... pelie išsimaudi pīni –
Nie kuo dieti i bulbīni.
Dieltuo vėsa juovalīni
Unt skīdrīna i išpili.

Par Petrosis zgrebnumeli
Napavalgi šeimīneli.

Na kas kėts – velniuks čia maiši,
Ūdega i ragus kaiši.
Juk kas gera darba dėrb,
Tas biasukū baisė smėrd.
Tāp ir ī, kap žmuonis saka:
Velniū nasistuok unt taka.
Unt ragū jie napamaus,
Tā su ūdega patrauks.

Tāp, kap karvi iš sručina –
Marksistīs na vīna dīna.

Nasenė viel tāp nutėka,
Ka Petrosi pasilėka
Pīvuo šina pavartīti.
Ruods, iš niekur jiemi līti.
Vėsas dongus ūžti ūž.
Bėški dā, i tujau lūš.
Žaibā raituos kap gīvatis.
I Petrosi meti šaki.
Nie žegnuotīs nasuspieji.
Ka iš pīvas parplupieji,
Križium tris dīnas gulieji.

.....

Diktė Puondīva mīlieji,
Al' nu biesa vis kintieji.
Dieva varda garbavuoji
I biesoka minavuoji.
Kāp senijė žmuonis saka:
Sreb su šaukštu, kuotu bada.
Vuo ka tunkė minvoji,
Jiemi siki i pristuoji.

Jiegu jau prikėba kėpšas,
Tā tvirčiau na kap kibėšas.
Pakavuoti ī ragā,
Tik par darbus pamatā.

(Nukelta i 56 p.)

„Pavasaris“. Vēngalē Bonifaca portēgrapijēs

Vakar žērkliu niekur nie –
Šindī gol, ve, pastalie.
Vuo ka tāj anū reikieji,
Niekor rasti nagalieji.

Prīš kelis naktis atgal
(i pavierīt nieks nagal)
Sava kompi ka mīguoji,
Na jūkās šietuons pristuoji.
Ka unt kēta šuona verties,
Petruselē aiškē maties:
Papečkie dvi akis blizg.
Tā priges, ta vielek žib.

Apmiri Petrusē blosas:
Jau šietuons na tiktā kosa,
Al' atēji dūšis vuogti.
Kor dabā pasikavuoti?
Kik žegnuoji, puoteriava.
I ruožončiumi muojava,
Ali akis vis mirksieji,
I ana kap išpruotieji.

Pasilēnkus i paluovi,
Korpi iš tinās išruovi.
Tieški velniū i akis.
Gal apaks tas žabaltīs.
I pataiki nabluogā.
Sūkniauki kap katinā.

Naktis jūda, ba mienoli.
Kuoks tēn mīgs, jie atsigolis
Kuožna krebždesi bijē.
Gal i viel sugrīnžt tī velnē?

Saka, glausties tēn katie.
Al' kāp nuori, tāj tikiēk.

.....

Pernā bova baisi žīma.
Viejē siota nakti, dīna.
Verti snīga lig pat stuoga.
Šaltis nikāp nanuspruoga.
I Petrosi natrivuoji,
Ka tuos pūgas nanustuoji.
Tuom dīnuom ana kap tīči
Taisies ēti ī bažnīči.

Vuo ka velnē pūgas kieli,
Petruseli nagalieji
Niekāp iš truobuos išplaukti.
Gava sava kompi laukti,
Kuol saulēki sublizgies,
Posnis bēški sumazīes.

Kāp tuoki dīna nušvēta,
Petruseli išsirēta.

Duris šiāp na tāj prastūmi,
Vuos i posni naipūli.
Koska sugrībi par peti
I miegēna bēški ēti.

Petruselis kuojis trumpas.
Unt anū dā sunkis klumpis.
Dā sijuonā kuokī pēnki
Kap lēnkti pri žemis lēnki.
Ka i posni isibrēda,
Ruoduos, kristinā ikrēta.

Kuojuom žemis nadasīki.
Nuori plauk, nuori vartikis.

Al' pusnie nažīmavuosi,
Puo snīgās nasikavuosi.
I Petrosi kelēs pūli.
Būtu parvertusi kūli,
Al' pritrūka zgrebnumeli,
Dieltuo plauki kap valteli.

Kuojis vilka, na kilnuoji,
Kuol pri sīnas prieriepluoji.
Šliūži dēdeli palēka.
Velniū jau tikrā patēka,
Ka Petrosi i bažnīči
Nanuveji kap unt tīči.

Kuojuom žemi kāp surada
I šik tik atgava žada,
Puondīvukū diekavuoji,
Vuo viesoka apkeisknuoji.
Špīga dā anam pamuovi
I pati i truoba muovi.

Tas piktasis pekluos sklonstis
Gava anuos nusigonsti.
Vuo Petrusē baisē tēka,
Jie kas nuors anon vadēna
Švēnta Dieva muotineli,
Kor nadūd šietuonū keli.

.....

Viskon mēglas jau užkluoji,
Kas kon mati, kon žīnuoji.
Aš kāp kon pasilikau,
Gal visīms, vuo gal tik sau...

Iš Žemaitijos į Vilnių studijuoti atvykęs ir čia gyvenęs, kūręs išskirtinio talento dailininkas JONAS ŠVAŽAS

Šeimų, kuriose ir žmona, ir vyras būtų dailininkai, Lietuvoje nemažai. Viena žinomiausių – tapytojo Jono Švažo ir tekstilininkės Marijos Švažienės šeima. Apie naujus kūrybos kelius tekstilininkams pramynusių Mariją rašoma šio žurnalo 12–13 puslapiuose. Lietuvos dailės istorijoje ryškų pėdsaką paliko ir jos vyras – vienas žymiausių XX a. 7–8 dešimtmečio tapytojas Jonas Švažas (1925–1976). Jis gimė 1925 m. rugpjūčio 5 d. tuometinio Mažeikių valsčiaus Urvikių kaime. 1938–1945 m. mokėsi Mažeikių gimnazijoje, tuo laikotarpiu lankė žymaus tapytojo akvarelisto Česlovo Kontrimo (1902–1989) vadovaujamą meno būrelį. 1946 m. atvyko į Vilnių ir čia su pertraukomis gyveno nuo 1946-ųjų metų. Tais 1946-aisiais jis pradėjo studijuoti Lietuvos TSR valstybiniame dailės institute (dabar Vilniaus dailės akademija), po kurio laiko studijas čia nutraukė, o 1948 m. įstojo mokytis į Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės institutą. Vėliau sugrįžo studijuoti į Vilniaus valstybinį dailės institutą ir jį sėkmingai baigė 1953-aisiais. Tais pačiais metais tapo šio instituto tapybos dėstytoju, įstojo į tuometinę Lietuvos TSR dailininkų sąjungą (dabar Lietuvos dailininkų sąjunga), pradėjo savo kūrybą eksponuoti parodose. Institute jis dirbo 1953–1976 m., čia jam 1965 m. suteiktas mokslinis docento vardas.

Tapęs Lietuvos dailininkų sąjungos nariu, aktyviai įsijungė į jos veiklą: 1953–1959 m. buvo šios sąjungos Jaunųjų dailininkų sekcijos pirmininkas, nuo 1956 m. – sąjungos valdybos narys, 1959–1969 m. ir 1973–1974 m. – sąjungos Tapybos skyriaus (sekcijos) biuro pirmininkas, 1969-aisiais tapo tais metais pradėtų rengti Vilniaus tapybos bienalių (vėliau trienalijų) iniciatorius. Jis siekė, kad jos taptų tikra Vilniuje vystančia tapybos švente, išryškintų

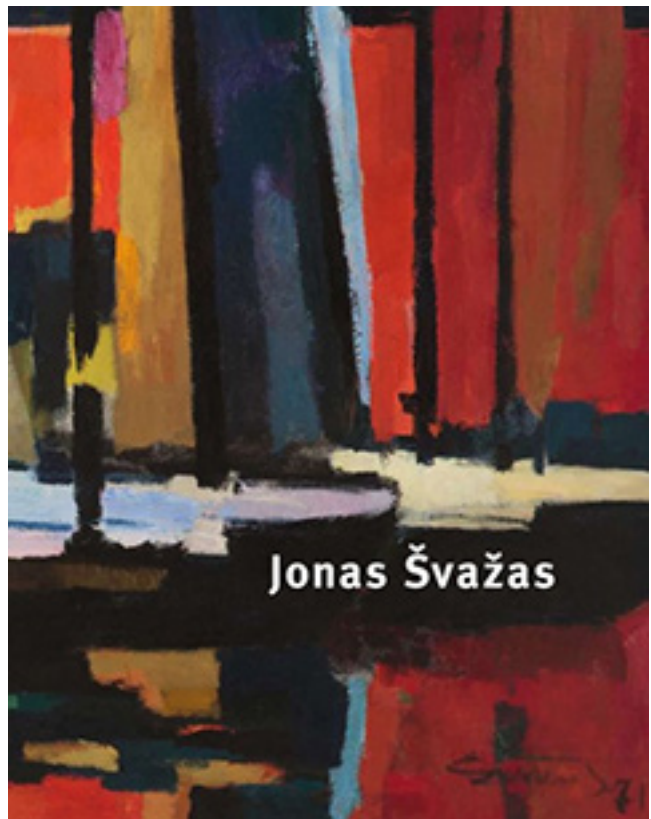

Jonas Švažas. „Autoportretas“. 1961 m. Saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, LNDM T-570. Nuotrauka iš www.limis.lt

skirtingų mokyklų bei kryptų menines tendencijas. 1969, 1972, 1975 m. jis pats suorganizavo tokio tipo dailės parodas.

Savo pirmąją personalinę kūrybos parodą surengė 1965 m. tuometiniuose Vilniaus dailės muziejaus rūmuose (Vilniaus miesto rotušė). Dailininkui esant dar gyvam, antroji jo personalinė kūrinių

(Nukelta į 58 p.)

Jonas Švažas

2015 m. Klaipėdos „Baroti“ galerijos išleisto albumo „Jonas Švažas“ viršelis. Leidinį sudarė M. Švažienė ir S. Švažas

Jonas Švažas. „Laivų šventė“. 1976 m. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, LNDM T-5711. Nuotrauka iš www.limis.lt

paroda Vilniuje buvo surengta 1970-aisiais, o po jo mirties – 1977, 1985, 1995, 2006 metais. Nemažai jo personalinių kūrybos parodų yra vykę ir kitur: Rygoje – 1970 m., Kaune – 1971 m., pomirtinės: Maskvoje – 1978 m., Skellefteå, Kirunoje, Sandvikenė – 1980 m., Vienoje, Zalcburge – 1980 ir 1981 m., Klaipėdoje – 2005, 2015, 2019 metais. Kolektyvinėse dailės parodose susipažinti su jo kūryba jau turėjo galimybę ir Prancūzijos, JAV, Japonijos bei kai kurių kitų šalių meno gerbėjai.

1975 m. J. Švažui už nuopelnus pedagoginėje veikloje ir kūrybinius pasiekimus buvo suteiktas nusipelnusio meno veikėjo vardas ir įteikta LSSR valstybinė premija.

Nepaisant to, kad dailininkas Lietuvoje gyveno sovietmečiu, jis keletą kartų buvo išvykęs į užsienį: 1965 m. aplankė Prancūziją, 1966, 1973 m. – Jugoslaviją, 1968 m. – Indiją, 1971 m. – Kubą ir Maroką, 1974 m. – Didžiąją Britaniją, ten turėjo galimybę susipažinti su užsienio šalių menininkų kūryba, naujausiomis pasaulio dailės tendencijomis. Tai jį skatino ieškoti naujų saviraiškos būdų.

J. Švažas mirė 1976 m. gruodžio 14 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse. Jo kapą ženklina antkapinis paminklas, kurį 1982 m. sukūrė skulptoriaus Stanislovas Kuzma (1947–2012) ir architektas Algimantas Alekna (1944–2007).

2005 m. rugpjūčio 5 d. Vilniuje, ant namo Jogailos g. 12, atidengta dailininkui skirta memorialinė lenta (skulptorius Jonas Naruševičius (1930–2020), architektas Petras Vytautas Zaranka (1933–2021). Joje iškaltas dailininko portretas ir tekstas: „Šiame name 1959–1976 metais gyveno ir kūrė žymus dailininkas tapytojas Jonas Švažas (1925–1976)“.

Menininku tapo ir Jono brolis skulptorius Kazys Švažas (1924–2018). Jis buvo sukūręs J. Švažo biustą, kuris stovėjo skverelyje prie Edzaro paroduotuvės Mažeikiuose. 1992 m. spalio mėnesį jį kažkas pavogė.

Skelbiama, kad J. Švažo kūrybinį palikimą sudaro apie 600 tapybos darbų, daugiau kaip 300 pastelių ir apie 150 piešinių. Daugiausiai tarp jų yra urbanistinių ir pramoninių peizažų, iš kurių žymiausi šie: technikos motyvų ciklas: „Tiltas“ (1965 m.), „Kranai“, „Klaipėdos uoste“ (abu 1967 m.); „Transformatoriai“ (1969 m.), „Tilto statyboje“ (1975 m.). Tapė jis ir gamtos peizažus, savo kūriniuose išplėtojo medžio įvaizdį. Žymus ir jo anti-fašistinių kūrinių ciklas „IX fortas“ (1969 m.) bei ciklas Artimųjų Rytų tema.

Menotyriminkai pažymi, kad J. Švažas – vienas ryškiausių dailininkų šiuolaikinės lietuvių tapybos istorijoje. Jis iš pradžių, kaip ir daugelis jo kolegų dažniausiai tapė temines kompozicijas ir portretus, tačiau XX a. 6-ajame dešimtmetyje vienas pirmųjų Lietuvoje atsisakė oficialiajame mene vyraujančios žanrų hierarchijos, teminių figūrinių paveikslų iškeitė į peizažą. 1960–1965 m. kilus socrealizmui pakeitusiai meno atsinaujinimo bangai, J. Švažas tapo pagrindine klasikinio modernizmo judėjimo varomąja jėga, pagarsėjo ne tik kaip talentingas tapytojas, pedagogas, bet ir kaip parodų organizatorius.

Iš kitų dailininkų darbų J. Švažo kūriniai išsiskiria dekoratyvumu, apibendrinta forma, laisva ir metaforiška tikrovės interpretacija. Jo kūryba darė didelę įtaką anos kartos menininkams ir jaunimui.

Dailės žinovai akcentuoja, kad visuose J. Švažo paveiksluose ryški tam laikotarpiui ir visai lietuvių tapybai neįprasta spalvos jėga, plokštuminė erdvės traktuotė, svarbūs dekoratyvūs ritminiai geometriniai ir spalviniai elementai.

Ekspressionistinių fovistų atvirą spalvų intensyvumą savo kūriniuose su medžiu, Vilniaus senamiestio, laivų motyvais „Vilniaus senamiestyje“ (1962 m.), „Prie Anykštos ežero“ (1963 m.), „Trys medžiai“ (1965 m.) jis derino su formos ir piešinio abstrahavimu, didelėmis spalvinėmis plokštumo-

mis, juoda kontūrine linija ir raiškia faktūra. Būdingiausias J. Švažo gamtos peizažų motyvas – medžių grupės mieste, paupyje ar paežerėje.

Menotyrininkai pažymi, kad panašaus pobūdžio kaip gamtos ir senamiesčio peizažai yra šio dailininko paveikslai laivų motyvais. Kaip XX a. pradžioje futuristai ir vorticistai, taip ir J. Švažas žavėjosi veržlia industrinio pasaulio dinamika. Chemijos gamyklų, elektrinių statinių korpusus, vamzdynus ir bokštus, statybviečių kranus, aerodromus, uostus, geležinkelius, radarus ir tiltų atramas tapytojas vaizdavo sintetindamas formas, kartais fragmentiškai, kartais priartindamas, kad parodytų jų gigantiškus mastelius, užgožiančius aplinką. Tapytojas šiuos monstrus nudažė ryškiomis džiugiomis spalvomis.

XX a. 8 dešimtmetyje jis nutapė sodrių, kontrastingų spalvų kolorito Vilniaus senamiesčio vaizdų: „Vilnius. Muziejaus gatvė“ (1973 m.), ciklą „Vilniaus kiemai“ (1973–1975 m.), „Pilki namai“ (1976 m.), pastelijų: ciklas „Laivai“ (1968 m.), ciklas „Kranai“ (1970 m.), „Kranai uoste“ (1975).

Jo kūrinių turi įsigiję pagrindiniai mūsų šalies muziejai, tarp jų ir Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Vilniaus dailės akademijos muziejus, taip pat ir kai kurie užsienio šalių muziejai (Latvijos nacionalinis dailės muziejus, Tretjakovo galerija Maskvoje ir kt.).

J. Švažo kūryba plačiai pristatoma išleistuose jam skirtuose dailės albumuose ir kituose leidiniuose.

1985 m. apie J. Švažo gyvenimą ir kūrybą išleista Irenos Kostkevičiūtės monografija „Jonas Švažas“, kurioje išspausdinta ir dailininkui skirtų leidinių bei straipsnių bibliografija.

Praėjus dešimtmečiui, 1995-aisiais, išspausdintas Irenos Kostkevičiūtės ir Marijos Švažienės sudarytas katalogas „Jonas Švažas. Tapyba“.

2003-aisiais išleista knygotyrimo prof. Vlodo Žuko sudaryta atsiminimų knyga „Jonas Švažas atsiminimuose“.

Dar vienas albumas „Jonas Švažas“ išspausdintas 2015-aisiais, kai buvo pažymimos dailininko 90-osios gimimo metinės. Jį sudarė menininko žmona Marija Švažienė ir sūnus Saulius Švažas, išleido Klaipėdos apskrities dailininkų sąjunga (KADS) ir jos „Baroti“ galerija. Tai didelės apimties leidinys, kuriame išspausdinta daugiau kaip 200 šio menininko kūrinių reprodukcijų, išsamus menotyrininkės Ramutės Rachlevičiūtės straips-

Jonas Švažas. „Vasara“. 1972 m. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, LNDM T-5657. Nuotrauka iš www.limis.lt

nis apie jo gyvenimą ir kūrybą, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos vyriausiosios bibliografės Giedrės Miknienės parengta dailininko bibliografija bei kita aktuali medžiaga.

Plačiai J. Švažo kūryba pristatoma ir Stasės Ramanauskienės knygoje „Kūrėjai ir jų memorialinės vietos“, leidinyje „100 šiuolaikinių Lietuvos dailininkų“ (2000 m.) Antano Rimvydo Čaplinsko žinyne „Vilniaus atminimo knyga: mieste įamžintos asmenybės“ (2011 m.) ir kt., taip pat periodikoje, internete. Apie jį rašoma ir žymaus kultūros veikėjo Sigizmundo Šimkaus knygoje „Žmonės ir pasaulis“ (1979 m.), poeto, vertėjo Jono Čekio leidinyje „Knygos kūrėjų talkoje“ (1995 m.), pedagogo, prozininko Stasio Bataičio knygoje „Atspindžiai“ (1994 m.) ir daugelyje kitų leidinių. Visi jie išleisti lietuvių kalba, dauguma – Vilniuje. Dailininko kūrybai reprezentuoti, populiarinti yra skirtas ir Maskvoje rusų kalba 1975 m. išleistas albumas „Ионас Шважас: Природа и индустрия“.

Tekstas parengtas pagal informaciją, viešinamą šiuose internetiniuose puslapiuose:

1. „Jonas Švažas“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/jonas-svazas/>.
2. „Jonas Švažas“, *Vikipedija*: https://lt.wikipedia.org/wiki/Jonas_%C5%A0va%C5%BEas.
3. „Jonas Švažas“, *Vilnijos vartai*: <https://www.vilnijosvartai.lt/personalijos/jonas-svazas/>.

Vilniaus žemaičių kultūros draugija surengė Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus metų minėjimą

Vyskupo Motiejaus Valančiaus paminklas Varniuose (Telšių r.). Bonifaco Vengalio nuotrauka

Šių metų balandžio 21 d. Vilniaus žemaičių kultūros draugija (VŽKD) į Vilniaus kultūros centro Didžiąją salę, kur vyko Žemaičių vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus metų minėjimas, sukviėtė gausų būrį žemaičių ir jų prietelių. Tą vakarą susirinkusieji, kaip įprasta šios draugijos nariams, pradėjo daina „Kur Šatrija, Rambynas“. Ją iškilmingai užvedė Vitalijos Brazaitienės vadovaujami sostinės žemaičių folklorinio ansamblio „Tyklė dainininkai“. Draugijos pirmininkas dr. Bonifacas Vengalis pasveikino susirinkusiuosius ir pristatė svečius. Vėliau vakarą vedė draugijos narė, buvusi varniškė Rimantė Šalaševičiūtė. Renginyje dalyvavo grupė LR Seimo laikinosios žemaičių grupės atstovų. Renginio dalyvius pasveikino LR Seimo pirmininko pavaduotoja Aušrinė Norkienė, Užsienio

reikalų komiteto pirmininkas Remigijus Motuzas, Laikinosios žemaičių grupės pirmininkė Violeta Turauskaitė, Seimo kancleris Algirdas Stončaitis ir Etninės kultūros globos tarybos pirmininkas Virginijus Jocys. Nepakartojamo žavesio renginiui suteikė Arūno ir Vaidos Gedminų vadovaujami Telšių rajono Varnių Motiejaus Valančiaus gimnazijos neformaliojo vaikų švietimo būrelio „Iš močiutės skrynios“ mokiniai. Naudodamiesi proga Varnių seniūnas Rolandas Bružas ir gimnazijos direktorius Egidijus Stonys įteikė vyskupo Motiejaus Valančiaus metų apdovanojimą VŽKD Tarybos narei Rimantei Šalaševičiūtei. Pranešimą tema „Vyskupo Motiejaus Valančiaus diplomatija“ perskaitė Telšių vyskupas Algirdas Jurevičius, Varnių parapijos klebonas kanauninkas Andriejus Sabaliauskas – pranešimą „Vyskupo Motiejaus Valančiaus veiklos atgarsiai mūsų dienomis“, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė – „Motiejus Valančius ir literatūra“.

Vyskupas A. Jurevičius kalbėdamas priminė, kad M. Valančių žemaičių vyskupu paskyrė 1850m., po to, kai 1849 m. šiai vyskupystei buvo priskirti 8 Vilniaus vyskupijos dekanatai (Kauno, Panevėžio, Ukmergės, Utenos, Obelių, Zarasų, Kuršo ir Žiemgalos). Juose buvo 94 parapijos ir 7 vienuolynai. Vyskupystė apėmė Kauno ir Kuršo (Latvija) gubernijas. Pagal katalikų ir bažnyčių skaičių Žemaičių vyskupystė tada buvo viena didžiausių Rusijos imperijoje.

Numalšinus 1863 m. sukilimą, caro valdžios nurodymu M. Valančius iš Varnių buvo perkeltas į Kauną. Yra likę įrašų, rodančių, kad M. Valančius nerėmė sukilimo ir netgi už lojalumą carinei valdžiai bei nepritarimą sukilimui buvo gavęs apdovanojimą. Jo giliu įsitikinimu 1863 m. sukilimas nebuvo tinkamai paruoštas, o ir patys sukilėliai neturėjo aiškaus tikslo. Tuo metu būta daugiau emocijų, negu siekiamybės atsikratyti carinės valdžios jungo ar sukurti savo valstybę. Vyskupas manė, kad sukilėliai nepajėgs įgyvendinti savo strateginių tikslų, nes liaudis tam dar ne-

buvo tinkamai subrendusi, todėl jis ir stengėsi elgtis lyg koks diplomatas – tarpininkas tarp caro valdžios ir sukilėlių. Jo misija buvo palaikyti ryšį su okupacine caro valdžia ir tuo pat metu kiek tai įmanoma padėti sukilėliams, bet to neparodant viešai.

Iškeltas į Kauną M. Valančius suprato, kad buvimas vyskupystės centre yra savotiškas laimėjimas tiek bažnyčiai, tiek ir lietuvybei, nors daugelis mūsų esame susidarę nuomonę, kad iš Varnių jis išvyko kaip nelaimingas tremtinys. Kaune vyskupas atsidūrė politinių, kultūrinių informacijos srautų sukuryje ir kaip tik ten jam atsivėrė kur kas platesnės galimybės ganytojiškai ir švietėjiškai veiklai. Įsigaliojus spaudos draudimui M. Valančius suorganizavo lietuviškų knygų spausdinimą Tilžėje ir jų gabenimą į Lietuvą. Jam pritariant 1865 m. pradėti leisti kontrafakciniai leidiniai (knygos, kuriose būdavo nurodomi suklastoti leidimo metai, t. y. metai iki lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis uždraudimo).

Pranešėjo nuomone, M. Valančius neturėjo vilties, kad sukilėliai galėtų ką nors iš esmės pakeisti. Jo supratimu, norint Lietuvai šviesesnės ateities pirmiausiai reikėjo šviesti liaudį, duoti jai išsilavinimą, leisti pajusti savo tapatybę, susidaryti laisvės viziją ir tik po to mąstyti apie tolimesnius tikslus ir carinio jungo nusimetimą. Dėl to M. Valančius itin didelę dėmesį skyrė lietuvių religinio, tautinio ir intelektualinio potencialo ugdymui. Supratęs, kad reikia pradėti nuo tvirtų pamatų kūrimo – vaikų švietimo, jis 1868 m. parašė pirmąją lietuvišką vaikams skirtą knygelę-elementorių („Vaikų knygelė“). Ne kas kitas, o kaip tik tie žmonės, kurie buvo užaugę su ta „Vaikų knygele“ ir išmokę iš jos gimtosios kalbos bei meilės savo kraš-

Renginio dalyviai. Bonifaco Vengalio nuotraukos

Prie mikrofono – Telšių vyskupas Algirdas Jurevičius. Kęstučio Puloko nuotrauka

tui, atėjus laikui, ir pasirašė Vasario 16-osios aktą.

Savo pasisakymą vyskupas A. Jurevičius baigė apibendrinimu: „Diplomatiškas yra tas žmogus, kuris moka prakalbinti beraštį valstietį, išdidų inteligentą, kvailą žandarą ir net mažą vaiką. Taigi, toks ir buvo didysis žemaičių „piemu“ – vyskupas Motiejus Valančius“.

Kanauninkas A. Sabaliauskas pažymėjo, kad vyskupo Motiejaus Valančiaus įdirbis išlieka reikšmingas ir mūsų laikais. Jam labiausiai rūpėjo tikėjimo dalykai. Jis ir šiandien mums yra puikus pavyzdys, kaip reikia mylėti Dievą ir Bažnyčią.

(Nukelta į 62 p.)

Prie mikrofono – Varnių parapijos klebonas kanauninkas Andriejus Sabaliauskas. Bonifaco Vengalio nuotrauka

M.Valančius daugybę kartų yra sakęs: „Kiekvieną dieną galvok apie 4 amžinus dalykus: „smertį“, „sūdą“, „peklą“ ir dangų“. Vyskupui rūpėjo, kad būtų ugdomi dori, tikintys žmonės. Jis dažnai sakydavo, kad gyventojus reikia išmokyti skaityti, rašyti, skaičiuoti ir kalbėti žmogiška kalba. M.Va-

Prof. dr Aušrai Martišiūtei-Linartienei dėkoja Vilniaus žemaičių kultūros draugijos pirmininkas Bonifacas Vengalis

lančiaus raštuose nėra jokių užuominų, žmonės turėtų šnekėti žemaitiškai, aukštaitiškai, suvalkiečiaiškai, latviškai, latgališkai ar kokia nors kita kalba. Jis sakė, kad reikia šnekėti žmogaus kalba ir būtinai gimtąja motinų tarme. Pranešėjas pažymėjo, kad visa tai yra labai svarbu šiandien, kai pasidarė vos ne madinga, užmiršus savąsias šaknis, vaizduoti pasaulio piliečius. Norėdami išlikti turime būti savimi. M. Valančius pralaužė ledus į bažnyčios gyvenimą. Iki jo bažnyčia buvo sulenkinta, surusinta ir labai stipriai subajorinta.

„Turime Daukanto aikštę Vilniuje, bet pagalvokim, ar eilinis vyras nuo Skuodo būtų galėjęs tapti tuo didžiuoju Simonu Daukantu, jei ne M.Valančius. O juk jis Simoną šelpė, rėmė, pas save apgyvendino, padėjo išleisti jo Raštus“.

M. Valančiaus atminimas šiais laikais daug kur įamžintas. Šiandien ne vienai švietimo įstaigos yra suteiktas vyskupo M. Valančiaus vardas: turime M. Valančiaus gimnaziją Varniuose, M. Valančiaus progimnaziją Nasrėnuose, jose žemaitiškai besirokuojančius valančiukus ir dar yra daug kitų įstaigėlių, pavadintų M. Valančiaus vardu.

M. Valančiaus švietėjiška dvasia išliko gyva netgi tamsiaisiais sovietiniais laikais. Kaip tik tada pavyko išleisti dalį M. Valančiaus rašytinio palikimo – buvo išspausdinta ir „Palangos Juzė“, knygelės suaugusiems ir vaikams.

M. Valančiaus „Žemaičių vyskupystė“ – vienas svarbiausių veikalų, be kurio neišsiverčia nė vienas istorikas net ir šiandien. Turime būti dėkingi Lietuvos literatūros ir tautosakos institutui, kuris baigia sutvarkyti ir išleisti likusius M. Valančiaus raštus.

Savo pasisakymą kanauninkas baigė tokiais žodžiais: „Būkim kaip bitelės, kurios, pasak Valančiaus, ir iš smirdančių, ir iš kvepiančių gėlių suneša saldų, atgaivingą medų. Dabartis, nors ir kitokia, bet mūsų visų tikslas – siekti, kad Motiejaus Valančiaus dvasia būtų gyva ir šiandien“.

Prof. dr. A. Martišiūtė-Linartienė informavo, kad Vilniuje, Petro Vileišio rūmuose, kur veikia Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas, yra saugomas Petro Rimšos sukurtas M. Valančiaus biustas. Jis buvo eksponuojamas pirmojoje lietuvių dailės parodoje 1907 metais. Šiame institute taip pat yra saugomi M. Valančiaus rankraščiai. Šiomet, Motiejaus Valančiaus metais, institutas

pakartotinai išleis M. Valančiaus „Vaikų knygelę“. Yra išlikęs vienintelis anuometine M. Valančiaus kalba parašytas pirmojo šios knygelės leidimo egzempliorius. Jis dabar saugomas Poznanės universiteto archyve. Šiame leidinyje yra išspausdinta ir Mikės Melagėlio istorija. Pasirodo, kad visuose vėlesniuose šios knygelės leidimuose M. Valančiaus parašyta šios istorijos pabaiga nėra išspausdinta. O joje M. Valančius buvo parašęs kad už neklausymą Mikė Melagėlis gavo rykščių, bet po to pats išmoko skaityti. Įsigijęs daug knygų jis pasidarė muzikos instrumentus, grojo bažnyčioje ir netgi pradėjo gyventi geriau bei doriau už savo tėvą. Istorijos pabaigoje buvo dar ir toks paties M. Valančiaus pamąstymas: „O, jei šis vaikelis būtų turėjęs gerus mokytojus, koku dideliu žmogumi jis būtų užaugęs!“

Profesorė pažymėjo, kad visus svarbiausius M. Valančiaus kūrinius galima rasti šešiuose M. Valančiaus Raštų tomuose, kurie išleisti 2001–2013 metais.

Leidinyje „Žemaičių vyskupystė“ Valančius rašo apie žemaičius kaip apie atkaklius ir nepailstančius laisvės gynėjus. Personažas Antanas Tretininkas iš „Paaugusių žmonių knygelės“ yra pavyzdys tobulo mokytojo, kuris stebėtinai įžvalgiai pataria, ką ir kaip reikėtų perduoti savo mokiniams, pavyzdys.

Pranešėja taip pat priminė, kad daug pagiriamųjų žodžių M. Valančiui yra pasakęs An-

Koncertuoja Arūno ir Vaidos Gedminų vadovaujamo Telšių rajono Varnių Motiejus Valančiaus gimnazijos neformaliojo vaikų švietimo būrelis „Iš močiutės skrynios“ nariai. Kęstučio Puloko nuotrauka

Renginiui baigiantis bendrai nuotraukai ir dainai į sceną kilo jo svečiai ir organizatoriai. Dainą užvedė Vilniaus žemaičių folkloro kolektyvo „Tyklė“ vadovė Vitalija Brazaitytė. Kęstučio Puloko nuotrauka

tanus Baranauskas, Juozas Tumas-Vaižgantas, Jonas Mačiulis-Maironis Kazys Boruta ir nemažai kitų žymių lietuvių rašytojų. Beje, nedaug kas žino, kad jauniausiam Lietuvos literatūros klasikui Vytautui Mačerniui M. Valančiaus asmenybė ir kūryba padėjo atrasti Vakarų kultūrą.

Apibendrinama savo pasisakymą A. Martišiūtė-Linartienė pažymėjo, kad „Motiejus Valančius mums duoda labai aiškią gėrio ir blogio sampratą, o tuo pačiu ir tikėjimą pasaulio šviesos pergale. Literatūrai galima priskirti viską, ką tik yra parašęs Motiejus Valančius. Keliuokime ir džiaukimės, kad turime tokį lobį ir didžiukimės, kad jis yra iš mūsų krašto“.

Tekstą parengė Bonifacas Vengalis

JONAS BUKANTIS

(1948.05.29–2026.04.19)

Klaipėdos universitetas balandžio 21 d. pranešė: „Netikėta ir liūdna žinia pasiekė Klaipėdos universiteto bendruomenę: 2026 m. balandžio 19 d. mus paliko docentas dr. Jonas Bukantis, ilgametis universiteto pedagogas, mokslininkas, senatorius, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas ir nuoširdus kolega.

Gimė 1948 m. gegužės 29 d. Kelmės rajone, Kupšelių kaime. Nuo vaikystės jį traukė fizika ir technika, tačiau, įstojęs į Jūreivystės mokyklą, netrukus ją paliko ir ėmė studijuoti filologiją Vilniaus universitete. Profesoriaus Alekso Girdenio fonologijos mokyklos auklėtinis savo pomėgius suderino eksperimentinėje fonetikoje, kuri suteikė lietuvių kalbos garsų grožį tyrinėti prietaisais, fizikiniais matavimais ir matematiniais skaičiavimais. Jonas Bukantis šia tema apgynė ir daktaro disertaciją „Pietų žemaičių varniškių fonologija“. Klaipėdos universiteto studentams labai pasisekė, kai prie lituanistų būrelio prisijungė šis savo dalyką puikiai išmanantis ir jį mylintis dėstytojas. Jo paskaitos būdavo tvirtai teoriškai suręstos, nestokojo puikių pavyzdžių, šmaikščių komentarų ir lengvos šypsenos. Bene išpūdingiausias laikas, praleistas su Jonu Bukančiu, – dialektologijos ir folkloro išvykos į kaimus. Studentai mokėsi iš savo vadovo prakalbinti net pačius kukliausius žmones, pelnyti jų pagarbą ir kruopščiai surinkti mokslinę medžiagą. Universiteto folkloro archyve sukaupta daugybė valandų garso įrašų, kurie dabar yra neįkainojamos vertės ir atsirado šio išmintingo ir pareigingo kolegos dėka.

Nuosekliai dirbdamas, bendradarbiaudamas su kolegomis jis parengė svarių publikacijų, skirtų

Klaipėdos krašto tarmėms ir folklorui. Šiandien nė vienas Mažosios Lietuvos tarmių tyrėjas neapsieina jų necituodamas. Jonas Bukantis taip gerai suprato kiekvieno pateikėjo svarbą ir unikalumą, kad svarbiausiu savo darbu laikė būtent šios medžiagos mokslinį parengimą ir prieinamumą visuomenei. Pats kukliai likdamas redaktoriaus, sudarytojo ar įvadinio straipsnio autoriaus vaidmenyje, jis užleisdavo vietą kalbos kūrėjams, jų tekstams, žodynams, dainoms.

Mums labai trūks Jono Bukančio, trūks jo patarimo, šypsenos po Joninių vainiku, buvimo šalia, buvimo kartu. Kolegų ir studentų vardu reiškiamo nuoširdžių užuojautą velionio šeimai ir visiems, artimais jį pažinojusiems. Tebus šviesus jo atminimas ir tesiūsi ramybėje jo siela.“

Keletas svarbiausių leidinių, kuriuos kartu su kolegomis 2006–2014 m. spaudai parengė J. Bukantis:

2006 m. išspausdinta J. Bukančio ir Astos Leskauskaitės knyga „Vakarų žemaičiai“ (su CD). Ją išleido Lietuvių kalbos instituto leidykla. Pristatydama knygą skaitytojams ji rašo: „Antrasis serijos „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“ leidinys skirtas vakarų žemaičiams. Komplektą sudaro knyga ir kompaktinė plokštelė. Knygoje aprašomos patarmės ypatybės, vardai, plotas, lingvistinė situacija. Autentiški tekstai ir garso įrašai padės skaitytojui pajusti vakarų žemaičių patarmės grožį ir unikalumą. Ne vienam tai gali būti pirmoji pažintis su šia savita patarme, Klaipėdos krašto papročiais, darbais, specifiniu gyvenimo būdu. Kiekvieno knygos skyrelio pabaigoje yra mokomųjų užduočių.“

2009 m. išspausdinta išleista J. Bukančio ir Linos Petrošienės sudaryta „Valerijos Mizinienės tautosakos rinktinė“ (su 2 CD). 2009 m. skaitytojais sulaukė tų pačių autorių sudarytos knygos „Eit mergeli pajūriais (su CD)“, o 2010 m. – leidinio „Žemaičių kalendorinė tautosaka. Užgavėnių dainos“ (su CD)“. Visas šias tris knygas išleido Klaipėdos universiteto leidykla.

2014 m. Vilniuje leidykla „Eugrimas“ išleido J. Bukančio redaguotą „Lietuvininkų tarmių žodyną“, kurią sudarė Žaneta Jokužytė, Loreta Liutkutė ir Virginija Veiverienė.

Jonas Bukantis balandžio 23 d. amžinam poilsiui atgulė Plungės kapinėse.

Jono Bukančio nuotrauka iš: <https://inx.lv/JDnLZ>

ALDONA PUIŠYTĖ-GRIGALIŪNIENĖ

(1930.01.04–2026.04.20)

2026 m. balandžio 20 d. mirė viena iškiliausių savo kartos ir mūsų šalies kūrėjų – poetė, vertėja, eseistė Aldona Elena Puišytė-Grigaliūnienė. Balandžio 22 d. ji palaidota Kauno Karmėlavos kapinėse.

Lietuvos rašytojų sąjunga nekrologe rašo:

„Aldona Puišytė gimė 1930 m. sausio 4 d. Jurbarko rajono Jurgeliškių kaime. Iki 1952 m. mokėsi Jurbarko vidurinėje vakarinėje mokykloje. Prieš pat abitūros egzaminus (išbuožinus tėvą) jai teko bėgti iš tėviškės dėl grėsių represijai. Abitūros egzaminus išlaikė eksternu Kauno VII vidurinėje mokykloje. Gavo brandos atestatą, bet studijuoti Vilniaus universitete lietuvių kalbos ir literatūros neturėjo teisės, nes stojant į aukštąją mokyklą reikalavo socialinės kilmės pažymėjimo. 1955 m. baigė Respublikinę Kauno medicinos mokyklą, įgijo farmacininkės specialybę. 1955–1969 m. dirbo Kauno vaistinėse, vėliau – Maironio lietuvių literatūros muziejuje vyresniąja moksline bendradarbe, Kauno menininkų namuose. 1975 metais tapo Lietuvos rašytojų sąjungos nare.“

Aldona Puišytė parašė ir išleido daugiau kaip trisdešimt eilėraščių ir poemų rinkinių, poezijos knygų vaikams, pjesių lėlių teatrui, memuarų, eseistikos rinkinių. Kritikai ir skaitytojai pažymi, kad jos lyrika ypatinga, išsiskirianti vidinės harmonijos paieška, senosios lietuvių ir baltų mitologijos motyvais, maldos ir meditacijos aidais.

Pagal Aldonos Puišytės tekstus kompozitoriai Konradas Kaveckas, Vytautas Jurgutis yra sukūrę muzikos kūrinių, Vytautas Miškinis ir kai kurie autorai – kūrinių vaikų chorams.

1990 m. pirmajame jau nuo sovietinės organizacijos atsiskyrusios nepriklausomos Lietuvos rašytojų sąjungos visuotiniame susirinkime Aldonos Puišytės poezijos rinktinė „Neužmirštuolių skliautas“ buvo nominuota Lietuvos Nacionalinei kultūros ir meno premijai. Dar kartą šiai premijai poetė buvo nominuota 2019 m. (už kūrybos rinktinę „Palaimink žodį ir aidą“ (2005 m.) ir poezijos knygą „Vienintele neišsakoma būtis“ (2019 m.), taip pat 2025 m. – už ilgametį kūrybinį indėlį į kultūrą ir meną.

Svarus ir reikšmingas Aldonos Puišytės įnašas į vertimų lauką. Ji meistriškai išvertė garsiuosius vokiečių poetus Friedrichą Hölderliną, Novalį, o 2024 m. – ir visą pluštą vienos žymiausių Ukrainos poečių Linos Kostenko eilėraščių. Už 2024 m. išleistą vokiečių klasiikinės poezijos atstovų F. Hölderlino, Novalio, Rainerio Marijos Rilke vertimų knygą „Styga ir vėjas“ ji pelnė 2025 m. Poezijos pavasario prizą už pasaulio poezijos vertimus į lietuvių kalbą.

Aldona Puišytė yra parengusi spaudai ir memuaristikos, pokalbių, eseistikos, straipsnių knygy. Ryški jos pagarba ir meilė pažinotiems kūrėjams – Antanui Miškiniiui, Marcelijui Martinaičiui, Rūtai Staliliūnaitei, Juozui Grušui, Bernardui Brazdžioniui.

Viena ryškiausių pastarųjų metų jos knygų – „Žodžio šviesa didžiojo kryžkelėj“ (2024 m.), kurioje yra išspausdinti visi Bernardo Brazdžionio laišakai, rašyti Aldonai Puišytei nuo 1978 m. iki poeto mirties.

2025 m. Aldonai Puišytei įteikta Lietuvos rašytojų sąjungos Šimtmečio premija. Jos kūryba yra pelniusi ir prestižines Poezijos pavasario, Jono Aisčio, Salomėjos Neries premijas. Poetė apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi už nuopelnus Lietuvos Respublikai, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos garbės ženklu „Nešk savo šviesą ir tikėk“, Kauno miesto Santakos garbės ženklu.

Aldona Puišytė sovietmečiu aktyviai bendradarbiavo rezistencinio pogrindžio spaudoje, pasirašinėdavo Elenos Aušraitės slapyvardžiu. Jai suteiktas Lietuvos laisvės kovų dalyvės (rezistentės) teisinis statusas.“

Nuotrauka Zenono Baltrušio

ALBERTAS LAURINAVIČIUS

(1941.07.19–2026.04.11)

Albertas Laurinavičius (1941–2026) – lietuvių fizikas, habil. dr. (fiziniai mokslai, fizikos ir matematikos sritis), aktyvus Vilniaus žemaičių kultūros draugijos narys. Pagrindinės jo mokslinių tyrimų sritys buvo milimetrinio ilgio elektromagnetinių bangų sąveika su dielektrikais, puslaidininkiais, aukštatemperatūriais superlaidininkais. Remdamasis savo daugiamečių tyrimų rezultatais jis kartu su bendradarbiais sukūrė originalų, automatizuo-

tą elektronikos pramonei skirtą puslaidininkinių medžiagų kokybės matuoklį „Helikonas“. Jam vadovaujant Puslaidininkių fizikos instituto bandomojoje gamykloje buvo pagaminti ir parduoti keli bandomieji įrenginiai.

A. Laurinavičius gimė 1941 m. liepos 19 d. tuometinio Mažeikių valsčiaus Reivyčių kaime. Mokėsi Mažeikių vidurinėje mokykloje, kurią baigęs 1960 m. įstojo į Vilniaus universitetą ir jį 1965 m. sėkmingai baigė. Likęs dirbti universitete, pradėjo mokslinius tyrinėjimus. 1986 m. apgynė fizikos ir matematikos mokslų daktaro disertaciją ir jam buvo suteiktas mokslų daktaro laipsnis.

1966–1971 m. dirbo Vilniaus universiteto Radiofizikos katedroje, nuo 1971 m. – Puslaidininkių fizikos institute (nuo 2010 m. – Fizinių ir technologijos mokslų centras). 1980–1988 m. buvo šio instituto Kietojo kūno plazmos laboratorijos vedėjas, nuo 1985 m. – vyriausiasis mokslo darbuotojas. 1991–2000 m. dėstė Kauno technologijos universitete. 1998 m. jam suteiktas pedagoginis profesoriaus vardas.

Paskelbė daugiau kaip 150 savo mokslinių straipsnių, yra 10 išradimų autorius.

1988 m. A. Laurinavičiui ir jo kolegai Arūnui Krotkui už darbų ciklą „Siauratarpių puslaidininkių tyrimai superaukšto dažnio helikoninėmis bangomis ir ultratrumpaisiais elektriniais impulsais“ buvo paskirta LTSR valstybinė premija.

Aktyviai dalyvavo visuomenėje veikloje. 1996–2004 m. buvo Tarptautinio elektrotechnikos ir elektronikos inžinierių instituto (IEEE) narys, nuo 2006-ųjų – aktyvus Vilniaus žemaičių kultūros draugijos narys.

A. Laurinavičius kolegų ir kitų jį pažinojusių žmonių pagarbą nusipelnė savo oria profesoriška laikysena, darbštumu, pareiškumu, nuoširdumu bei ištikimybe žemaičių kultūrai ir žemaitiškam žodžiui. Daug metų jam buvo patikėta rūpintis Vilniaus žemaičių kultūros draugijos vėliava.

Albertas Laurinavičius po studijų gyveno Vilniuje, ten 2026 m. balandžio 11 d. ir mirė. Palaidotas Vilniaus Kairėnų kapinėse.

Kairėje: A. Laurinavičius (rankoje laiko Vilniaus žemaičių kultūros draugijos vėliavą) kartu su kitais draugijos nariais Lietuvos patriarcjo Jono Basanavičiaus (1851–1927) gimtinėje Ožkabaliuose (Vilkaviškio r.) prie Atkurto Lietuvos valstybės šimtmečio giraitę ženklinančio akmens. Nuotrauka iš Vilniaus žemaičių kultūros draugijos archyvo

Akademinio žemaičių jaunimo korporacijos „Samogitia“ Vilniaus jaunų šeimų folkloro kolektyvas Palangos Jurginių šventėje. 2026 m.

Eglės Mekuškienės nuotrauka

Palangos Jurginių šventės
dalyviai Palangos Birutės
parke. 2026 m.

Eglės Mekuškienės nuotrauka